

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný International
internetový vedecký časopis Scientific Online Journal
zameraný na právne otázky for the Study of Legal Issues
v interdisciplinárnych súvislostiach in the Interdisciplinary Context

Vydáva Issued by
Právnická fakulta Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava

Vychádza štvrt'ročne Issued Quarterly
2014, ročník II. 2014, Volume II.

ISSN 1339-5467

2014

3

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Issued by:
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

Vychádza štvrt'ročne
2014, ročník II.

Issued Quarterly
2014, Volume II.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Editor in Chief:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

ISSN 1339-5467

Redakčná rada

Hlavný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Výkonný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Predseda redakčnej rady

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční členovia redakčnej rady

Doc. Dr. Christian Alunaru

 Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Rumunsko

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Česká republika

 WSM Warszawa, Poľsko

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Doc. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 Univerzitet u Novom Sadu, Srbsko

Prof. Dr. Meliha Povlakić

 Univerzitet u Sarajevu, Bosna a Hercegovina

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nemecko

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 Universität Wien, Rakúsko

Domáci členovia redakčnej rady

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

✚ Ekonomická univerzita v Bratislave

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. Miroslava Vráblová, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Jazykoví garanti

Ing. Jana Koprlová, PhD.

✚ slovenčina

✚ čeština

✚ angličtina

✚ nemčina

PhDr. Jozef Matúš

✚ francúzština

✚ ruština

JUDr. Peter Vyšný, PhD.

✚ španielčina

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

 polština

JUDr. Lúbia Masárová, PhD.

 srbčina

Lea Prijon, Ph.D., Assist. Prof.

 slovinčina

Yuko Kambara-Yamane, M.A., Ph.D.

 japončina

Mgr. Shapoor Sahidi

 perzština – daríjčina

Editorial Board

Editor in Chief

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Executive Editor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Chairman of the Editorial Board

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Christian Alunaru

 "Vasile Goldiș" Western University of Arad, Romania

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Czech Republic

 WSM Warszawa, Poland

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 University of Zagreb, Croatia

Assoc. Prof. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 University of Zagreb, Croatia

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 University of Novi Sad, Serbia

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe University Frankfurt am Main, Germany

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welsler

 University of Vienna, Austria

Internal Members of the Editorial Board

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

✚ University of Economics in Bratislava, Slovakia

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. Assoc. Prof. JUDr. Marek Šmid, PhD.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. Miroslava Vráblová, PhD.

✚ Trnava University in Trnava, Slovakia

Language Supervisors

Ing. Jana Koprlová, PhD.

✚ Slovak language

✚ Czech language

✚ English language

✚ German language

PhDr. Jozef Matúš

✚ French language

✚ Russian language

JUDr. Peter Vyšný, PhD.

✚ Spanish language

Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

 Polish language

JUDr. Ľubica Masárová, PhD.

 Serbian language

Lea Prijon, Ph.D., Assist. Prof.

 Slovenian language

Yuko Kambara-Yamane, M.A., Ph.D.

 Japanese language

Mgr. Shapoor Sahidi

 Persian language Dari

Obsah

Jana Koprlová
Editoriál k jesennej edícii
SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2014 11

ŠTÚDIE

Juraj Jankuv
Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych
a kvázi-súdnych orgánov v oblasti ochrany
práv domorodých (pôvodných) národov 19

Antonina Dimitrova
Legal Framework of Mediation and the Mediator Status
under Bulgarian Law 67

Samanta Kowalska
Legal Protection of the Intangible
Cultural Heritage 79

Marianna Novotná – Peter Varga
The Relation of the EU Law and the Nuclear Liability Legislation:
Possibilities, Limits and Mutual Interaction 96

Andrea Gregušová
K aktuálnym problémom trestnej zodpovednosti
právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky 124

Natália Matkovčíková
Výchova a vzdelávanie v oblasti bezpečnosti
a ochrany zdravia pri práci 144

Martin Andrejčák
Situations When the Personnel Audit Is Used
in the Company 154

Iveta Posoldová
Riadenie výkonnosti a hodnotenie
pracovného výkonu 163

Jana Koprlová

*Applying the Skip Navigation Links in the Context
of the Websites' Accessibility of Self-Governing Regions
in the Slovak Republic*

175

Informácie pre autorov.....

196

Etický kódex.....

208

Contents

Jana Koprlová
*Editorial for Autumn Edition
of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2014*..... 15

STUDIES

Juraj Jankuv
*The Case Law of International Arbitration, Judicial
and Quasi-Judicial Authorities in the Area of Protection
of the Rights of Indigenous (Native) Peoples*..... 19

Antonina Dimitrova
*Legal Framework of Mediation and the Mediator Status
under Bulgarian Law* 67

Samanta Kowalska
*Legal Protection of the Intangible
Cultural Heritage*..... 79

Marianna Novotná – Peter Varga
*The Relation of the EU Law and the Nuclear Liability Legislation:
Possibilities, Limits and Mutual Interaction* 96

Andrea Gregušová
*Current Issues of Criminal Liability
of Legal Entities in the Slovak Republic* 124

Natália Matkovčíková
*Education and Training in the Field of Safety
and Health at Work* 144

Martin Andrejčák
*Situations When the Personnel Audit Is Used
in the Company*..... 154

Iveta Posoldová
*Performance Management and Work
Performance Appraisal*..... 163

Jana Koprlová <i>Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Self-Governing Regions in the Slovak Republic</i>	175
<i>Information for Authors</i>	202
<i>Code of Ethics</i>	212

Editoriál k jesennej edícii SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2014

Ctení čitatelia, vážení priatelia,

dovoľte, aby som Vám predstavila tretie číslo druhého ročníka **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, medzinárodného internetového vedeckého časopisu zameraného na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza pod záštitou Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, zastúpeného predovšetkým odvetviami dejiny práva, teória práva, rímske právo, cirkevné právo, ústavné právo, ľudské práva a základné slobody, medzinárodné právo, európske právo, občianske právo, hospodárske právo a obchodné právo, pracovné právo, právo sociálneho zabezpečenia, správne právo, právo životného prostredia, finančné právo, právo duševného vlastníctva, trestné právo a kriminológia, prelínajúce sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín v najširšom zmysle, ku ktorým patria najmä medzinárodné vzťahy, verejná politika, verejná správa, psychológia, sociológia, demografia, manažment a marketing, medzinárodné ekonomické vzťahy, svetová ekonomika, nadnárodná ekonomika a národná ekonomika.

Časopis vychádza v elektronickej on-line podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch 31. marec, 30. jún, 30. september a 31. december, pričom ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií, esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou alebo dianím, recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu, a taktiež informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu. Na záver každého uceleného ročníka vydáva redakcia časopisu v elektronickej on-line podobe v anglickom jazyku zborník abstraktov **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA: ABSTRACT PROCEEDINGS**, sprehľadňujúci všetky individuálne príspevky uverejnené v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** v danom ročníku.

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky v slovenskom jazyku, českom jazyku, anglickom jazyku, nemeckom jazyku, ruskom jazyku, francúzskom jazyku, španielskom jazyku, poľskom jazyku, srbskom jazyku, slovinskom jazyku, japonskom

jazyku, perzskom jazyku darjčina a po vzájomnej dohode podľa aktuálnych možností redakcie aj v iných svetových jazykoch.

Webová stránka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súběžne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre zrakovo hendikepovaných čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu prostredníctvom svojej osobitnej e-mailovej adresy. Zároveň webová stránka časopisu ponúka čitateľom vďaka uplatneniu dynamického responzívneho webdizajnu možnosť prístúpenia a prehliadania z akéhokoľvek zariadenia umožňujúceho prenos informácií prostredníctvom globálnej siete internet.

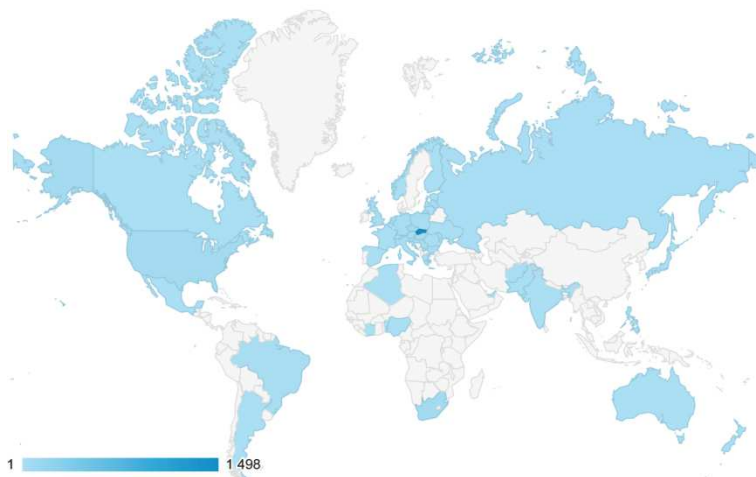
Aktuálne, tretie číslo druhého ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka celkovo deväť samostatných vedeckých štúdií v dvoch rôznych jazykoch – v angličtine a slovenčine. V poradí prvá štúdia predstavuje čitateľom veľmi dôkladne, systematicky a podrobne problematiku judikatúry medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázisúdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. Nasledujúca štúdia analyzuje kľúčové otázky právneho rámca inštitútu mediácie a postavenia mediátora v bulharskom právnom poriadku. Tretia štúdia analyzuje a na konkrétnych príkladoch vysvetľuje principiálne otázky právnej ochrany nehmotného kultúrneho dedičstva. V poradí ďalšia štúdia sa venuje objasneniu problematiky možností, obmedzení, ako aj vzájomného vzťahu práva Európskej únie a legislatívy v oblasti zodpovednosti za jadrovú škodu. Piata štúdia podrobne sprehl'adňuje a vysvetľuje aktuálne problémy trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky. Nasledujúci vedecký príspevok ponúka čitateľom objasnenie otázok výchovy a vzdelávania v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, a to osobitne z pohľadu Slovenskej republiky. Siedma štúdia na základe prieskumu uskutočneného v slovenských podnikateľských subjektoch súhrnne objasňuje a hodnotí problematiku nutnosti uskutočňovania personálneho auditu. V poradí predposledná štúdia vymedzuje a komplexne vysvetľuje otázky riadenia výkonnosti a hodnotenia pracovného výkonu v podnikateľských subjektoch. A napokon posledná štúdia dôkladne analyzuje a hĺbkovo hodnotí prístupnosť webových stránok všetkých jednotlivých samosprávnych krajov v Slovenskej republike z hľadiska uplatňovania mechanizmu preskakovania navigácie (tzv. Skip Navigation Mechanism).

V súvislosti s vydaním tretieho čísla druhého ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** by sme veľmi radi informovali všetkých jeho čitateľov, prispievateľov aj priaznivcov, že časopis bol úspešne zaregistrovaný v medzinárodnej databáze IndexCopernicus International a požiadal o registráciu v ďalších medzinárodných databázach. Súčasne by sme veľmi radi informovali aj o tom, že do okamihu vydania nového čísla časopisu zaznamenali jeho webové stránky celkom 48 krajín návestev (v abecednom poradí):

1. Afganistan	17. Chorvátsko	33. Pakistan
2. Alžírsko	18. India	34. Pobrežie slonoviny
3. Argentína	19. Japonsko	35. Poľsko
4. Austrália	20. Južná Afrika	36. Rakúsko
5. Belgicko	21. Kanada	37. Rumunsko
6. Benin	22. Kosovo	38. Rusko
7. Brazília	23. Litva	39. Slovensko
8. Bulharsko	24. Lotyšsko	40. Slovinsko
9. Česká republika	25. Maďarsko	41. Spojené arabské emiráty
10. Estónsko	26. Malta	42. Spojené kráľovstvo
11. Filipíny	27. Mexiko	43. Spojené štáty americké
12. Fínsko	28. Moldavsko	44. Srbsko
13. Francúzsko	29. Nemecko	45. Španielsko
14. Grécko	30. Nigéria	46. Švajčiarsko
15. Holandsko	31. Nórsko	47. Taliansko
16. Hongkong	32. Nový Zéland	48. Ukrajina

Pri príležitosti vydania tretieho čísla druhého ročníka časopisu by som sa veľmi rada úprimne poďakovala všetkým prispievateľom, ktorí doň aktívne prispeli a podelili sa tak s čitateľmi o svoje vedomosti, skúsenosti či nevšedné pohľady na problematiku právnych otázok v ich rozmanitých interdisciplinárnych súvislostiach, a rovnako tiež vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, všetkým priateľom, kolegom, zamestnancom Právnickej fakulty i rektorátu Trnavskej univerzity v Trnave za ich podporu a podnetné rady, a napokon tiež členom redakčnej rady časopisu.

Obrázok 1 Teritoriálny prehľad krajín návštev webových stránok časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA do okamihu vydania tretieho čísla druhého ročníka

Prameň: Nástroje Google Analytics uplatnené na webových stránkach časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Dostupné na internete: <http://www.google.com/analytics/>.
© Google Analytics.

Verím, že časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** poskytne podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok v kontexte ich najširších interdisciplinárnych spoločenských súvislostí, a to nielen na národnej, ale aj na regionálnej a medzinárodnej úrovni.

V mene celej redakčnej rady a redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

s úctou,

Jana Koprlová,

hlavný redaktor

Trnava 30. september 2014

Editorial for Autumn Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2014

Dear readers and friends,

let me introduce the third issue of the second volume of **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, an international scientific online journal for the study of legal issues in the interdisciplinary context.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued under the auspices of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, Slovakia, and it thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, represented first of all by following branches of law – legal history, theory of law, roman law, canon law, constitutional law, human rights & fundamental freedoms, international law, European law, civil law, economic law & trade law, labour law, social security law, administrative law, environmental law, financial law, intellectual property law, criminal law and criminology, connected to the key areas of social science disciplines in the broadest understanding, those represent above all international relations, public policy, public administration, psychology, sociology, demography, management and marketing, international economic relations, world economy, transnational economies and national economies.

The journal is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on March 31st, June 30th, September 30th and December 31st, and it offers a platform for publication of contributions in the form of separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles, essays on current social topics or events, reviews on publications related to the main orientation of the journal and also information or reports connected with the inherent mission of the journal. At the end of every entire volume the journal's editorial office releases in electronic on-line version in the English language prepared abstract proceedings **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA: ABSTRACT PROCEEDINGS** summarizing the all individual contributions published in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** in the corresponding volume.

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions in the Slovak language, Czech language, English language, German language, Russian language, French language, Spanish language, Polish language, Serbian language, Slovenian language,

Japanese language, Persian language Dari and by mutual agreement in relation to current possibilities of the editorial office also in other world languages.

The website of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers the reading public information in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface designed for visually handicapped readers, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal's editorial office provides also feedback communication through its own e-mail address. At the same time the website of the journal offers readers due to the use of dynamic responsive web design accession and browsing by using any equipment that allows transmission of information via the global Internet network.

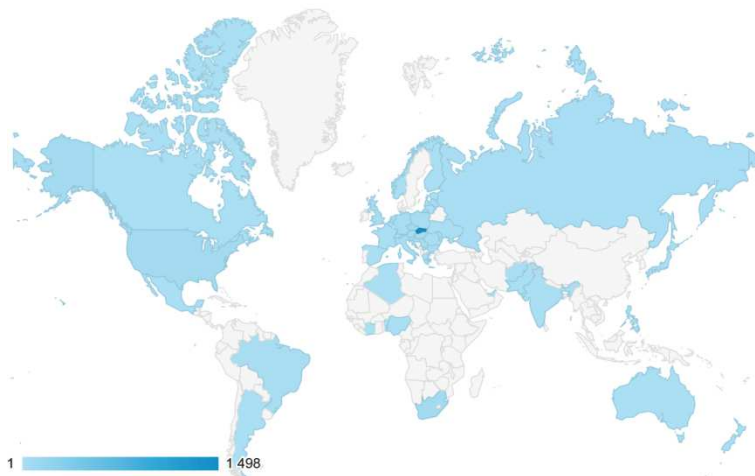
The current, third issue of the second volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a total of nine separate scientific studies in two languages – in the English and Slovak languages. The first study offers readers very carefully, systematically and in detail the questions of the case law of international arbitration, judicial and quasi-judicial authorities in the area of protection of the rights of indigenous (native) peoples. The following study analyzes the key issues of the legal framework of the mediation institute and the mediator status under the Bulgarian law. The third study analyzes and on basis of individual cases explains the fundamental questions of legal protection of the intangible cultural heritage. The following study concentrates on questions of possibilities, limits as well as mutual interaction between the European Union law and the nuclear liability legislation. The fifth study streamlines and clarifies the current issues of criminal liability of legal entities in the Slovak Republic. The following scientific paper offers readers clarifying the questions of education and training in the field of safety and health at work, specifically from the perspective of the Slovak Republic. The seventh study, based on research realized in the Slovak business companies, comprehensively clarifies and evaluates the issues related to need of realizing the personnel audit. In order the penultimate study defines and comprehensively explains the issues connected with performance management and work performance appraisal in business companies. And finally, the last study very precisely analyzes and deeply evaluates the websites' accessibility of the all individual self-governing regions in the Slovak Republic from the view of applying the skip navigation mechanism.

In relation to the release of the third number of the second issue of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** we are pleased to inform all its readers, contributors as well as fans that the journal has been successfully registered in the international database IndexCopernicus International and applied for registration in other international databases. At the same time we would like to inform that till the date of the new issue, the journal's websites had recorded a total of 48 countries of visits (in alphabetical order):

1. Afghanistan	17. Germany	33. Pakistan
2. Algeria	18. Greece	34. Philippines
3. Argentina	19. Hong Kong	35. Poland
4. Australia	20. Hungary	36. Romania
5. Austria	21. India	37. Russia
6. Belgium	22. Italy	38. Serbia
7. Benin	23. Japan	39. Slovakia
8. Brazil	24. Kosovo	40. Slovenia
9. Bulgaria	25. Latvia	41. South Africa
10. Canada	26. Lithuania	42. Spain
11. Côte d'Ivoire	27. Malta	43. Switzerland
12. Croatia	28. Mexico	44. The Netherlands
13. Czech Republic	29. Moldova	45. Ukraine
14. Estonia	30. New Zealand	46. United Arab Emirates
15. Finland	31. Nigeria	47. United Kingdom
16. France	32. Norway	48. United States of America

On the occasion of launching the third issue of the second volume of the journal I would be delighted to sincerely thank all contributors who contribute actively in it and share with the readers their knowledge, experience or extraordinary views on legal issues in their broadest social context as well as the top management of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, all friends, colleagues, employees of the Faculty of Law as well as rector's administration at the Trnava University in Trnava for their support and suggestive advices and, finally, also members of journal's editorial board.

Figure 1 Territorial View of Visitors' Countries in Relation to the Websites of the Journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA before Issuing the Third Number of the Second Volume

Source: Tools of Google Analytics in Relation to Websites of the Journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Available at: <http://www.google.com/analytics/>. © Google Analytics.

I believe that the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** will provide a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in context of their broadest interdisciplinary social relations, in like manner at national, regional and international levels.

On behalf of the entire editorial board and editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Yours faithfully,

Jana Koprlová,

editor in chief

Trnava, Slovakia, September 30th, 2014

**Judikátúra medzinárodných arbitrážnych,
súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti
ochrany práv domorodých
(pôvodných) národov¹**

**The Case Law of International Arbitration,
Judicial and Quasi-Judicial Authorities in the Area
of Protection of the Rights of Indigenous
(Native) Peoples**

Juraj Jankuv

Abstract: *The study is devoted to the analysis of existing case law of arbitration, judicial and quasi-judicial authorities in the field of international legal protection of the rights of indigenous (native) peoples. A brief look at the issue of the definition of indigenous (native) people as well as an overview of the most important international arrangements in the field is given as the theoretical basis of that analysis, as well.*

Key Words: *International Public Law; Human Rights; Indigenous Peoples; Protection of Rights of Indigenous Peoples; Rights of Persons Belonging to Minorities.*

Abstrakt: *Štúdia je venovaná analýze existujúcej judikatúry arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. Ako teoretický základ pre uvedenú analýzu je v štúdiu uvedený stručný pohľad na problematiku definície pojmu domorodý (pôvodný) národ, ako aj prehľad najvýznamnejších medzinárodnoprávných úprav v danej oblasti.*

Kľúčové slová: *Medzinárodné právo verejné; ľudské práva; domorodé národy; ochrana práv domorodých národov; práva príslušníkov menšín.*

¹ Táto štúdia bola spracovaná v rámci grantového projektu č. 1/0505/11, ktorý bol schválený Komisiou pre ekonomické a právne vedy VEGA MŠVVaŠ SR kolektívu riešiteľov Katedry medzinárodného práva a európskeho práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave pod vedením prof. doc. JUDr. Mareka Šmida, PhD., pod názvom „Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty praktickej aplikácie inštitútu uznania štátu a ich interakcia s postavením fyzických a právnických osôb“ (doba riešenia projektu 2011 – 2014).

Úvod

Medzinárodnoprávna ochrana práv domorodých národov v pravom slova zmysle sa v medzinárodnom práve objavuje až v dvadsiatom storočí. Do konca prvej svetovej vojny síce štáty s mnohými domorodými národmi uzatvárali zmluvy, tie však nepokladali za zmluvy medzinárodného charakteru. Územia domorodých národov boli v tradičnom medzinárodnom práve považované spravidla za územie nikoho, čo európske mocnosti a neskôr USA využili k privlastneniu si týchto teritórií. Priekopnícku prácu vo vývoji medzinárodnoprávnej úpravy v tejto oblasti vykonala v minulosti najmä Medzinárodná organizácia práce prostredníctvom viacerých záväzných medzinárodných dohôd. V ostatnom období sa danou problematikou intenzívne zaoberá i Organizácia Spojených národov. Relatívne aktívna v tejto oblasti je tiež Organizácia amerických štátov. Iné medzinárodné organizácie sa otázkou domorodých národov zaoberajú iba okrajovo. Hnacím motorom postupného riešenia problémov domorodých národov na medzinárodnej úrovni sú ich vlastné mimovládne organizácie. Vodcami súčasných hnutí za medzinárodné uznanie domorodých práv sú hlavne severoamerickí Indiáni, domorodí obyvatelia Austrálie a severské domorodé skupiny, ako sú Inuiti (Eskimáci) a Sami (Laponci). Zvyšujúcu aktivitu je možné badať i u indiánskych národov strednej a južnej Ameriky, novozélandských domorodých Maori, domorodých Havajčanov a ostatných národov žijúcich na tichomorských ostrovoch. Postupne sa aktivizujú aj predstavitelia domorodých národov z Indie a Filipín. Z hľadiska spôsobu života je k domorodým národom možné pričítať i ázijské kmene, ako sú Karenovia a Hmongovia v Indočíne, a arabské a africké nomádske skupiny, ktoré zachovávajú tradičný spôsob života, ako sú napríklad Tuarégovia z púštnych oblastí severnej Afriky, Krováci z púštnych oblastí južnej Afriky a Pygmejovia z pralesných oblastí strednej Afriky.

Cieľom tejto štúdie je analýza existujúcej judikatúry arbitrážnych, súdnych a kvázi- súdnych orgánov v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. Ako teoretický základ pre uvedenú analýzu je v štúdiu uvedený stručný pohľad na problematiku definície pojmu domorodý (pôvodný) národ, ako aj prehľad najvýznamnejších medzinárodnoprávných úprav v danej oblasti.

Definícia pojmu domorodý (pôvodný) národ

Pri skúmaní definície pojmu domorodý (pôvodný) národ je primárne potrebné zaoberať sa otázkou medzinárodnoprávneho vývoja pojmu „do-

morodý národ“, a hneď následne otázkou odlíšenia tohto pojmu od pojmov „menšina“ a „národ“ v zmysle súčasného medzinárodného práva. Uvedenými úvahami boli nami v minulosti už podrobne rozpracované.² Preto sa na tomto mieste obmedzíme iba na najvýznamnejšie závery.

Pre identifikáciu pojmu domorodý národ, jeho definíciu a odlíšenie od pojmov „menšina“ a „národ“ je možné veľmi užitočne použiť definície pojmov „kmeňová a polokmeňová populácia“ a „domorodá populácia“ a katalógy práv, ktoré sú obsiahnuté v *Dohovore o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch Medzinárodnej organizácie práce (ďalej MOP) č. 107 z roku 1957*,³ pojmy „domorodý národ“ a „kmeňový národ“ a katalógy práv zakotvené v *Dohovore o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách MOP č. 169 z roku 1989*,⁴ pojem „domorodé komunity, ľud alebo národy“ použitý v rámci *Štúdie problému diskriminácie domorodých národov Pracovnej skupiny pre domorodé národy Subkomisie pre zabránenie diskriminácie a ochranu menšín Komisie OSN pre ľudské práva z roku 1983*⁵ a katalóg práv zakotvený v *Deklarácii o právach domorodých národov (2007) Valného zhromaždenia OSN*.⁶

Vychádzajúc z uvedených definícií, dokumentov, katalógov práv, a tiež názorov vedy na problematiku pojmov národ a menšina, je možné charakterizovať *domorodý národ* ako národ s osobitnou identitou, vedúci tradičný spôsob života spätý s prírodou, pôdou, na ktorej žije, vlastnými inštitúciami, obyčajami a právnymi normami, ktorý je totožný s populáciou ovládnutou koloniálnou mocnosťou v historickom období, ktorý si z dôvodu zachovania územnej celistvosti štátu, na území ktorého žije, nemôže úplne realizovať svoje právo na sebaurčenie a ktorý vzhľadom na svoje nedominantné, početne podriadené postavenie v rámci štátu, kde existuje, požíva osobitnú medzinárodnoprávnu ochranu podobnú

² Bližšie pozri JANKUV, J. Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 8, s. 725-738. ISSN 0231-6625.

³ *Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries* [1957-06-26]. ILO No. 107, 328 UNTS 247. Bližšie pozri článok 1, ods. 1 tohto dohovoru.

⁴ *Convention Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries* [1989-06-27]. ILO No. 169, 72 ILO Official Bull. 59; 28 ILM 1382 (1989). Bližšie pozri článok 1 ods. 1 tohto dohovoru, ktorý predstavuje revíziu Dohovoru MOP č. 107 (1957).

⁵ *Study of the Problem of Discrimination against Indigenous Populations* [1983-08-05]. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1983/21/Add.8. Pozri odseky 379 a 381.

⁶ *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [2007-09-13]. No. 61/295, UN Doc. A/61/L.67 and Add.1.

ochrane práv príslušníkov menšín (so širším katalógom práv, vrátane kolektívnych práv), s možnosťou využívať i medzinárodnoprávnu ochranu náležiacu príslušníkom menšín. Uvedený súhrn charakteristík predstavuje podľa nášho názoru súčasný stav v oblasti medzinárodnoprávneho definovania postavenia domorodého národa vo vzťahu k menšinám a národom. Medzinárodnoprávna normotvorba, teória a prax však v budúcnosti, samozrejme, môže posunúť celú problematiku iným smerom.

V závere úvah o otázke definície pojmu domorodý národ je ešte vhodné venovať pozornosť samotnému pojmu domorodý národ z hľadiska jeho slovenskej podoby. Názov domorodý národ je odvodený z anglického názvu „indigenous peoples“, čo vo voľnom preklade znamená „domorodé národy“. Slovné spojenie „indigenous peoples“ je však možné preložiť aj ako „pôvodné národy“. Vzhľadom na to, že v Slovenskej republike nie je k dispozícii oficiálny preklad anglického slovného spojenia „indigenous peoples“, môžu v tomto smere vznikať, a aj vznikajú rôzne varianty prekladu tohto pojmu. Slovenská veda v tejto súvislosti narába rôzne ako s prekladom pojmu „indigenous“, tak i s prekladom pojmu „peoples“. Neujasnenosť prístupu slovenskej vedy k tejto problematike je zreteľná, napríklad v rámci dvoch na seba nadväzujúcich učebníc kolektívu autorov Právnickej fakulty UK v Bratislave. V prvej z nich⁷ autori používajú v danej súvislosti preklad „domorodé národy“,⁸ a to v rámci názvu *Deklarácie o právach domorodých národov (2007)*. Naopak, v druhej z nich⁹ už autori používajú preklad „pôvodné obyvateľstvo“, a aj názov uvedenej deklarácie už uvádzajú v modifikovanej forme *Deklarácia o právach pôvodného obyvateľstva (2007)*. V tomto druhom prípade však ide o preklad z českého jazyka z diela českého autora.¹⁰ Aj v českej vede v tomto smere existuje dvojaký prístup. Profesor Malenovský vo svojej najnovšej učebnici¹¹ uvádza v danej formulácii „domorodé obyvateľstvo“

⁷ VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2012. 416 s. ISBN 978-80-89447-71-8.

⁸ VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 207. ISBN 978-80-89447-71-8.

⁹ VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013. 544 s. ISBN 978-80-8155-003-4.

¹⁰ KAŠTYL, M. Současné postavení domorodého obyvateľstva v americkém systéme ochrany lidských práv. In: P. ŠTURMA, ed. *Mezinárodní ochrana lidských práv: Regionální a tematická diferenciacie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 59. Studie z mezinárodního práva č. 2. ISBN 978-80-87146-54-5.

¹¹ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstat. uprav. a dopln. vyd. Brno: Masarykova uni-

či „původní obyvatelé“. Vzápětí používá i pojem „domorodé národy“, a to v rámci prekladu názvu Dohovoru MOP č. 169, ktorý prekladá ako „Úmluva MOP č. 169 o postavení domorodých a kmenových národů“. V slovenskej verzii by teda tento názov mal znieť „Dohovor MOP č. 169 o postavení domorodých a kmeňových národov“. Profesor Malenovský vzápětí dodáva, že tento dohovor priznáva domorodému obyvateľstvu status národa.¹² Uvedená skutočnosť vyplýva i zo zahraničnej vedeckej a odbornej spisby, ako aj v nadväznosti na jeden z účelov prijatia Dohovoru MOP č. 169 z roku 1989 (*Dohovor o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách*), ktorý zavádza pojem „národ“ namiesto termínu „populácia“, a navyše rozlišuje tzv. „kmeňové národy“ a „domorodé národy v nezávislých krajinách“. K tejto zmene došlo i v nadväznosti na sťažnosti a politický tlak zástupcov príslušníkov domorodých národov proti používaniu pojmu „populácie“ (angl. populations), tak, ako bol použitý v staršom Dohovore MOP č. 107 z roku 1957 (*Dohovor o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch*), ktorý mal asimilačný charakter, a bol nahradený pojmom „národy (angl. peoples)“.¹³ V nadväznosti na uvedené, je, podľa nášho názoru, vhodné prekladať anglické slovné spojenie „indigenous peoples“ buď vo forme „domorodé národy“ alebo vo forme „pôvodné národy“. Preklady vo formách „domorodé obyvateľstvo“, „pôvodné obyvateľstvo“ alebo „domorodé populácie“ či „pôvodné populácie“ nezodpovedajú realite najaktuálnejšej existujúcej medzinárodnoprávnej úpravy. I názov najnovšej deklarácie Valného zhromaždenia OSN v danej oblasti z roku 2007, ktorá nadväzuje na Dohovor MOP č. 169 (1989), by teda, podľa nášho názoru, mal byť prekladaný ako Deklarácia o právach domorodých národov alebo Deklarácia o právach pôvodných národov.

Medzinárodnoprávna ochrana domorodých národov v súčasnom medzinárodnom práve

Medzinárodnoprávne úpravy v oblasti ochrany práv domorodých národov sa vyvíjali už po roku 1918 v rámci Spoločnosti národov a Medziná-

verzita; Doplněk, 2008, s. 121-122. ISBN 978-80-210-4474-6 (Masarykova univerzita); ISBN 978-80-7239-218-6 (Doplněk).

¹² MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstat. uprav. a dopln. vyd. Brno: Masarykova univerzita; Doplněk, 2008, s. 122. ISBN 978-80-210-4474-6 (Masarykova univerzita); ISBN 978-80-7239-218-6 (Doplněk).

¹³ ANAYA, S. J. *Indigenous Peoples in International Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2004, s. 60. ISBN 978-0-19-517350-5.

rodnej organizácie práce. Po zániku Spoločnosti národov v roku 1945 prevzala časť normotvorných aktivít v tejto oblasti Organizácia Spojených národov. V normotvorných aktivitách v danej oblasti pokračovala i Medzinárodná organizácia práce, ktorej sa ako prvej podarilo prijať záväzné dohovory týkajúce sa práv domorodých národov. V menšom rozsahu sa uvedenej oblasti venujú i regionálne medzinárodné organizácie, a to najmä Organizácia amerických štátov.

Spoločnosť národov a Medzinárodná organizácia práce

Ničivý konflikt I. svetovej vojny priniesol so sebou okrem množstva negatív i vznik inštitútu práva národov na sebaurčenie, úzko súvisiaci s rozpadom mnohonárodných impérií. Po roku 1918 sa začal postupný proces dekolonizácie, spojený s procesom aplikácie rôznych foriem realizácie práva národov na sebaurčenie. Veľkú úlohu tu zohrala prvá Spoločnosť národov, ktorá existovala v rokoch 1920 až 1939, s jej mandátovým systémom (celý proces sa dovŕšil v rámci OSN a jej poručenského systému, ktorý ukončil svoje fungovanie v roku 1994).¹⁴ Podstatná časť domorodých národov, ktoré mali, prirodzene, taktiež právo vstúpiť do uvedeného procesu, sa do mandátového systému nedostala najmä z dôvodu zachovania územnej celistvosti svojich materských štátov, ale aj kvôli ich takmer úplnej ignorácii medzinárodným spoločenstvom. Spoločnosť národov teda nepokladala väčšinu domorodých národov za koloniálne, a vlastne ani za národy ako také. Do poručenského systému začlenila podľa článku 22 krajiny, ktoré boli súčasťou bývalej Tureckej ríše, stredoafrické krajiny, juhovýchodnú Afriku a pacifické ostrovy. V *Pakte Spoločnosti národov (1919)* je však v článku 23 obsiahnutá aspoň formulácia zaväzujúca všetky členské štáty Spoločnosti národov „zabezpečiť slušné zaobchádzanie s domorodým obyvateľstvom na územiach pod ich kontrolou.“

Určitý posun v prehliadaní existencie domorodých národov priniesla až aktivita *Medzinárodnej organizácie práce* (ďalej MOP), ktorá vznikla v roku 1919 ako medzinárodná odborná organizácia pridružená k Spoločnosti národov. MOP si ako prvá všimla biedu a zlé sociálne pomery domorodých robotníkov a už od roku 1921 robila v tejto oblasti určité výskumy. V roku 1926 MOP vytvorila *Výbor expertov pre domorodú prá-*

¹⁴ K otázke práva národov na sebaurčenie bližšie pozri BALAŠ, V. Právo na sebeurčení. *Právnik*. 1997, roč. 136, č. 2, s. 142-168. ISSN 0231-6625.

cu,¹⁵ ktorý sa podieľal na vypracovaní celého radu dohovorov a odporúčaní v danej oblasti. Išlo o *Dohovor o nútenej práci (1930)*, *Odporúčanie o nútenej práci (1930)*, *Dohovor o náboře domorodých robotníkov (1936)*, *Odporúčanie o eliminácii náboře domorodých robotníkov (1936)*, *Dohovor o pracovných zmluvách (domorodí pracovníci, 1939)*, *Dohovor o trestných sankciách (domorodí robotníci, 1939)*, *Odporúčanie o pracovných zmluvách (domorodí robotníci, 1939)* a *Odporúčanie o pracovných inšpektorátoch (domorodí robotníci, 1939)*.¹⁶ Niektoré zo spomenutých dokumentov dokonca definovali pojem domorodého pracovníka, a tým urobili i určitú priekopnícku prácu pre účely neskoršej identifikácie pojmu domorodého národa.

Po roku 1945 pokračovali v rámci MOP ďalšie výskumné a kodifikačné aktivity, ktorých výsledkom bolo prijatie dvoch záväzných dohovorov MOP – *Dohovor č. 107 o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch (1957)* a *Dohovor č. 169 o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách*

¹⁵ THORNBERRY, P. *International Law and the Rights of Minorities*. 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1993, s. 334. ISBN 0-19-825829-1.

¹⁶ Forced Labour Convention, No. 29 [1930-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 155; Forced Labour (Indirect Compulsion) Recommendation, No. 35 [1930-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 164; Forced Labour (Regulation) Recommendation, No. 36 [1936-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 166; Recruiting of Indigenous Workers Convention, No. 50 [1936-06-20]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 301; Elimination of Recruiting Recommendation, No. 46 [1936-06-20]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 309; Contracts of Employment (Indigenous Workers) Convention, No. 64 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 421; Penal Sanctions (Indigenous Workers) Convention, No. 65 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 430; Contracts of Employment (Indigenous Workers) Recommendation, No. 58 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 433; a Labour Inspectorates (Indigenous Workers) Recommendation, No. 59 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 434.

(1989).¹⁷ Dohovor č. 107 o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch (1957) vlastne vniesol domorodé národy do medzinárodného práva, zatiaľ ako komunitu požívajúcu v medzinárodnom práve osobitné práva. Jeho nedostatkom bolo zameranie na asimiláciu a integráciu domorodcov do väčšinouj spoločnosti, čomu malo slúžiť používanie vágnych pojmov domorodé, kmeňové a polokmeňové populácie. Definície uvedených pojmov sú obsiahnuté v článku 1 ods. 1 písm. b) Dohovoru. Pozitívom je uznanie práva na kolektívne i individuálne vlastníctvo pôdy domorodcami (čl. 11), ako aj uznanie domorodého obyčajového práva (čl. 13) a práva na kompenzáciu za územie odobrané vládou (čl. 12). Nesporným úspechom Dohovoru je i uznanie práva na výučbu v domorodom jazyku (čl. 23), a tiež práva na rozvoj kultúrneho dedičstva domorodých národov (čl. 18).¹⁸ Dohovor č. 107 vstúpil do platnosti v roku 1959 a do konca 90-tych rokov ho ratifikovalo 27 štátov. Slovenská republika nie je zmluvnou stranou Dohovoru č. 107.¹⁹

Nadväzujúci Dohovor č. 169 o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách (1989) už upúšťa od zastávania integrácie domorodcov a podčiarkuje potrebu vypracovania nových medzinárodných štandardov, s cieľom odstránenia pôvodných asimilačných prístupov. Uznáva ašpirácie domorodých národov vykonávať kontrolu nad svojimi vlastnými inštitúciami, spôsobmi života a ekonomickým rozvojom, a zachovávať a rozvíjať ich identitu, jazyky a náboženstvá v rámci štátov, v ktorých žijú (preambula). Katalóg práv obsiahnutý v Dohovore č. 169 je v porovnaní s predchádzajúcim Dohovorom č. 107 širší a prepracovanejší, najmä pokiaľ sa týka práv domorodcov k pôde, na ktorej žijú. V porovnaní s Dohovorom č. 107 používa nové pojmy „domorodé národy“ a „kmeňové národy“, pričom ich definuje v článku 1.²⁰ Znenie odseku 3

¹⁷ *Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries* [1957-06-26]. ILO No. 107, 328 UNTS 247 a *Convention Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries* [1989-06-27]. ILO No. 169, 72 ILO Official Bull. 59; 28 ILM 1382 (1989). Komentáre k obom dohovorom pozri v diele THORNBERRY, P. *International Law and the Rights of Minorities*. 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1993, s. 331-382. ISBN 0-19-825829-1.

¹⁸ JANKUV, J. Medzinárodnoprávna ochrana práv domorodých národov. In: M. HENCOVSKÁ, ed. *Acta Iuridica Cassoviensia* 21. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 1998, s. 222. ISBN 80-7097-360-9.

¹⁹ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 102. ISBN 978-80-7380-210-3.

²⁰ Bližšie pozri JANKUV, J. Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 8, s. 728. ISSN 0231-6625.

tohto článku vylučuje stotožnenie pojmu domorodý národ s pojmom národ v zmysle medzinárodného práva. Ide tu hlavne o obmedzenie práva na sebaurčenie. Nejedná sa však o úplné vylúčenie sebaurčovacích snáh. Dohovor č. 169 teda nevylučuje tzv. vnútorné sebaurčenie v rámci štátu, v ktorom domorodé národy žijú. S týmto prístupom korešpondujú i články 6 až 10 Dohovoru č. 109.²¹ Články 6 a 7 v zásadnej miere posilňujú úlohu domorodých národov vo vzťahu k normám, ktoré sa ich dotýkajú. Článok 6 upravuje ich *právo na konzultáciu o všetkých legislatívnych alebo administratívnych opatreniach, ktoré sa ich týkajú, a právo zúčastňovať sa na všetkých úrovniach rozhodovacích procesov a programov v danej oblasti*. Článok 7 obsahuje *právo domorodých národov rozhodovať o prioritách vlastného rozvoja, o svojich inštitúciách, viere a pôde, na ktorej žijú, alebo ju inak užívajú*. Neindikuje však spôsoby a prostriedky účasti domorodých národov na týchto rozhodovacích procesoch.²² Články 8, 9 a 10 sa dotýkajú *záväzkov vlád rešpektovať domorodé zvyky a obyčaje v oblasti civilnoprávnej i trestnoprávnej, pokiaľ sú v súlade s medzinárodne uznávaným štandardom ľudských práv*. Pri podrobnejšom skúmaní článkov 6 až 10 zistíme, že obsahujú zárodoky práva na vlastnú samosprávu, ktorá môže mať i formu územnej autonómie, ako je to napríklad v súčasnosti bežné v prípade indiánskych národov v Spojených štátoch amerických, Kanade či Nikarague. Ide tu teda o obmedzenú možnosť realizácie práva na sebaurčenie v rámci materského štátu, hoci toto právo nie je v Dohovore č. 109 priamo zakotvené. Článok 3 *zakazuje diskrimináciu a donútenie voči uvedeným populáciám*. Článok 11 *zakazuje nútené práce domorodcov, s výnimkou povinných prác určených všetkým občanom štátu na základe zákona*. Článok 12 *zakotvuje zákaz zneužívania domorodých práv a možnosť vnútroštátnych súdnych prostriedkov nápravy ako pre jednotlivých príslušníkov domorodého národa, tak aj pre ich reprezentatívne zvolené orgány v prípade porušenia práv v zmysle Dohovoru č. 169*.

Ustanovenia článkov 13 až 19 sa týkajú domorodej pôdy a území, na ktorých domorodci žijú, a upravujú *právo na vlastníctvo a držbu tradične obývaných území, právo na prírodné zdroje na danom území, právo na konzultácie v prípade zámeru vlády na využitie prírodného bohatstva na*

²¹ JANKUV, J. Medzinárodnoprávna ochrana práv domorodých národov. In: M. HENCOVSKÁ, ed. *Acta Iuridica Cassoviensia* 21. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 1998, s. 223. ISBN 80-7097-360-9.

²² KEAL, P. *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples: The Moral Backwardness of International Society*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2003, s. 116. ISBN 0-521-53179-9.

danom území, právo nebyť odsunutý z územia, kde daný národ žije, bez predchádzajúceho dobrovoľného a slobodného súhlasu, právo na kompenzáciu územia ekvivalentným územím, alebo inou vhodnou formou. Články 20 až 31 sa týkajú pracovných práv, ochrany tradičných výrobných spôsobov, sociálneho zabezpečenia, zdravia, vzdelávania príslušníkov domorodých národov, ochrany a používania domorodých jazykov, cezhraničnej spolupráce a vzájomných stykov domorodých populácií. Článok 32 zakotvuje právo na cezhraničné kontakty príslušníkov domorodých národov. Článok 33 pojednáva o inštitucionálnej a legislatívnej implementácii ustanovení Dohovoru č. 109 členskými štátmi. Dohovor MOP č. 169 vstúpil do platnosti 5. septembra 1991, keďže pre jeho platnosť boli potrebné iba dve ratifikácie. Do súčasnosti ho ratifikovalo dvadsať krajín. Slovenská republika Dohovor č. 169, rovnako ako Dohovor č. 107 nepodpísala z dôvodu neexistencie domorodých populácií na svojom území.²³

MOP má všeobecný spoločný mechanizmus kontroly plnenia zmlúv, ktoré boli prijaté v jej rámci. Týka sa teda i oboch predchádzajúcich dohovorov o právach domorodých národov. Spoločný kontrolný mechanizmus je obsiahnutý v časti XIII. *Versailleskej mierovej zmluvy (1919)* a v *Ústave MOP (1946)*. Tento mechanizmus spočíva v troch procedúrach – spravodajskej povinnosti štátov podávať pravidelné správy o implementácii zmluvy, petičnej procedúre s petičným právom pre odborové, robotnícke a zamestnávateľské organizácie členských štátov a v procedúre medzištátnych sťažností. Orgánom príslušným pre prijímanie správ, petícií a sťažností je *Medzinárodný úrad práce (MÚP)* vytvorený v čase vzniku MOP v roku 1919, ktorý je vlastne sekretariátom MOP.²⁴

Aktivita MOP má pre rozvoj právnej ochrany domorodých národov zásadný význam. Uvedené dohovory MOP sformovali základy medzinárodného štandardu domorodých práv, vychádzajúc z ich kolektívneho chápania. Kolektívny aspekt práv domorodých národov k pôde je evidentný ako v Dohovore č. 107, tak aj v Dohovore č. 169. Dohovor č. 169 pridáva k právam k pôde i ďalšie práva kolektívneho charakteru. Takýto prístup o.i. evidentne odlišuje práva domorodých národov od práv príslušníkov menšín. Systém kontroly dodržiavania uvedených dohovorov MOP, ktorý je súčasťou kontrolného systému MOP ako takej, nemožno považovať za efektívny, vzhľadom na to, že neumožňuje podanie indivi-

²³ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 102. ISBN 978-80-7380-210-3.

²⁴ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 110-112. ISBN 80-8078-096-X.

duálnej sťažnosti priamo príslušníkom domorodého národa, ako aj vzhľadom na nízky počet signatárskych štátov.

Organizácia Spojených národov

Problematika medzinárodnoprávnej ochrany práv domorodých národov je v rámci Organizácie Spojených národov (OSN) inštitucionálne zastrešená viacerými orgánmi OSN. Už v roku 1993 účastníci Svetovej konferencie o ľudských právach vo Viedni rokovali o vytvorení stálego fóra pre domorodé národy za účasti ich zástupcov.²⁵ Viedenská deklarácia a akčný program odporučili, aby takéto fórum bolo zriadené v rámci prvého desaťročia OSN svetových domorodých národov (1995 – 2004). Stále fórum pre domorodé otázky (*angl. Permanent Forum on Indigenous Issues, skratka UNPFII*) bolo napokon vytvorené Rezolúciou č. 2000/22 z 28. júla 2000²⁶ Hospodárskej a sociálnej rady OSN (HaSR alebo Rada). V tomto uznesení bol UNPFII daný mandát na „diskusiu o domorodých záležitostiach v rámci mandátu Rady, týkajúcej sa hospodárskeho a sociálneho rozvoja, kultúry, životného prostredia, vzdelávania, zdravia a ľudských práv.“ Stále fórum poskytuje odborné poradenstvo a pripravuje odporúčania vo veciach domorodých otázok v rámci systému OSN prostredníctvom Rady. Zvyšuje povedomie a podporuje integráciu a koordináciu príslušných aktivít v rámci systému OSN a pripravuje a šíri informácie o domorodých záležitostiach. Stále fórum sa skladá zo šestnástich nezávislých odborníkov s trojročným funkčným obdobím, s možnosťou znovuzvolenia alebo opätovného vymenovania na jedno ďalšie obdobie.²⁷ Ďalším orgánom je *Osobitný spravodajca pre práva domorodých národov (angl. Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples)*, ktorého

²⁵ Bližšie pozri KEAL, P. *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples: The Moral Backwardness of International Society*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2003, s. 116. ISBN 0-521-53179-9.

²⁶ *Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues* [2000-07-28]. UN Doc. E/2000/22.

²⁷ Osem členov je menovaných vládami štátov a osem ďalších je nominovaných priamo domorodými organizáciami podľa regiónov. Členovia nominovaní vládami sú volení HaSR v rámci piatich regionálnych zoskupení štátov, bežne používaných v rámci Organizácie Spojených národov (Afrika, Ázia, Východná Európa, Latinská Amerika a Karibik, Západná Európa a ostatné štáty). Členovia nominovaní domorodými organizáciami sú menovaní prezidentom Hospodárskej a sociálnej rady a predstavujú sedem spoločensko-kultúrnych oblastí, s cieľom umožniť široké zastúpenie svetových domorodých národov. Regióny sú Afrika, Ázia, Stredná a Južná Amerika a Karibik, Arktída, Stredná a východná Európa, Ruská federácia, Stredná Ázia a Zakauckazsko, Severná Amerika a Tichomorie, s jedným dodatočne rotujúcim členstvom medzi prvými tromi regiónmi.

vymenovala Komisia pre ľudské práva v roku 2001 v rámci systému tematických osobitných postupov (mechanizmov). Mandát osobitného spravodajcu bol obnovený Komisiou OSN pre ľudské práva v roku 2004 a Radou OSN pre ľudské práva v roku 2007. Ide o *Rezolúciu 6/12 z 28. septembra 2007*. V súčasnosti je týmto spravodajcom profesor James S. Anaya z USA. Mandát spravodajcu je široký a zahŕňa spoluprácu so Stálym fórom pre domorodé otázky, Mechanizmom expertov pre práva domorodých národov, podporu implementácie Deklarácie o právach domorodých národov, prípravu správ na danú tému, komunikáciu so štátmi s cieľom zlepšiť postavenie domorodých národov a právomoc prijímať sťažnosti od domorodých jednotlivcov, ktorí majú pocit, že ich práva sú poškodené, a riešiť ich v spolupráci s dotknutými štátmi. Na základe *Rezolúcie č. 6/36 zo 14. decembra 2007* Rady OSN pre ľudské práva sa vytvoril ďalší nový orgán pre domorodé národy – *Mechanizmus expertov pre práva domorodých národov (angl. Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples)*. Jeho úlohou je pomáhať Rade OSN pre ľudské práva pri implementácii jej mandátu formou tematickej expertízy v oblasti práv domorodých národov spôsobom a formou požadovanou týmto orgánom. V nadväznosti na avizované miesta uvedených orgánov v rámci štruktúry orgánov OSN je ešte potrebné zopakovať, že činnosť týchto orgánov formálne zastrešujú *Hospodárska a sociálna rada OSN*, pod ktorej právomoc patrí Stále fórum pre domorodé otázky, a *Rada OSN pre ľudské práva* ako pomocný orgán *Valného zhromaždenia OSN*, pod ktorej právomoc patrí Mechanizmus expertov pre práva domorodých národov a Osobitný spravodajca pre práva domorodých národov.

Valné zhromaždenie OSN (VZ OSN) iniciovalo i vznik viacerých finančných fondov vo vzťahu k aktivitám v prospech domorodých národov. V súčasnosti funguje *Trustový fond pre druhé medzinárodné desaťročie svetových domorodých národov (angl. Trust Fund for the Second International Decade of the World's Indigenous People)* iniciovaný v duchu spomenutej Rezolúcie VZ OSN č. 59/174 z 30. decembra 2004, a tiež *Dobrovoľný fond OSN pre domorodé populácie (angl. United Nations Voluntary Fund for Indigenous Populations)* zriadený v súlade s Rezolúciou VZ OSN č. 40/131 z 13. decembra 1985, s cieľom pomôcť zástupcom domorodých komunít a organizácií k účasti na rokovaní Pracovnej skupiny pre domorodé národy bývalej Subkomisie na zabránenie diskriminácii a ochranu menších (neskôr premenovanej na Subkomisiu na podporu a ochranu ľudských práv) tým, že im poskytne finančnú pomoc.

Pre ochranu práv domorodých národov OSN vytvorila, resp. sú použiteľné viaceré nezáväzné deklarácie i záväzné dohovory OSN. Zrejme najvýznamnejším počinom OSN v oblasti ochrany práv domorodých národov je *Deklarácia o právach domorodých národov*, ktorá bola prijatá VZ OSN dňa 13. septembra 2007.²⁸ Táto deklarácia (ďalej Deklarácia (2007)) pozostáva z preambuly a 46 článkov. Je to teda podrobný a komplexný dokument. V preambule zdôrazňuje, že bola prijatá v nadväznosti na Chartu OSN, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach a Viedenský akčný plán prijatý na Svetovej konferencii o ľudských právach v roku 1982. Článok 1 ustanovuje, že príslušníci domorodých národov majú právo na individuálne i kolektívne práva podľa Charty OSN, Všeobecnej deklarácie ľudských práv i ostatných noriem medzinárodného práva v oblasti ľudských práv. Toto ustanovenie prepája Deklaráciu (2007) s existujúcimi medzinárodnoprávnymi normami v oblasti ľudských práv. Potvrďuje tiež dôležitý fakt, že práva v Deklarácii (2007) sú určené domorodým národom ako kolektívom i príslušníkom domorodých národov ako jednotlivcom. Toto je výrazná odlišnosť v porovnaní s právami, ktoré iné medzinárodné normy zakotvujú vo vzťahu k príslušníkom menším. Príslušníkom menším nie sú priznané práva kolektívneho charakteru, iba práva individuálne. Inovatívne v porovnaní so staršími zmluvnými úpravami MOP sú články 2, 3 a 4 Deklarácie (2007).²⁹ Článok 2 obsahuje potvrdenie *princípu rovnosti* domorodých národov a domorodých jednotlivcov s ostatnými národmi a jednotlivcami a *zákazu diskriminácie* vo vzťahu k domorodým národom a domorodým jednotlivcom pri výkone ich práv, z dôvodu ich domorodého pôvodu či identity. V konečnom dôsledku to znamená *priznanie subjektivity domorodého národa v medzinárodnom práve* ako kolektívu.³⁰ Osobitný význam pre domorodé národy majú ustanovenia článkov 3 a 4, ktoré zakotvujú *právo domorodých národov na sebaurčenie*. Článok 3 v tejto súvislosti zakotvuje, že „*Domorodé národy majú právo na sebaurčenie. Na základe tohto práva*

²⁸ *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [2007-09-13]. No. 61/295, UN Doc. A/61/L.67 and Add.1.

²⁹ De OLIVEIRA GODINHO, F. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Protection of Indigenous Rights in Brazil. In: A. von BOGDANDY a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 12*. 1st ed. Leiden: Brill, 2008, s. 250. ISBN 978-90-04-16959-3.

³⁰ De OLIVEIRA GODINHO, F. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Protection of Indigenous Rights in Brazil. In: A. von BOGDANDY a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 12*. 1st ed. Leiden: Brill, 2008, s. 250. ISBN 978-90-04-16959-3.

slobodne určujú svoj politický štatút a slobodne uskutočňujú svoj hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj...". Konštrukcia tohto článku je veľmi podobná ustanoveniam článkov 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966) a Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966), ktoré zakotvujú právo na sebaurčenie pre všetky národy. Podľa nasledujúceho článku 4 je však právo na sebaurčenie domorodých národov v porovnaní s právom na sebaurčenie ostatných národov v duchu článkov 1 oboch paktov obmedzené. Podľa tohto článku domorodé národy pri výkone ich práva na sebaurčenie majú právo na autonómiu (vrátane autonómie územnej) alebo samosprávu vo veciach týkajúcich sa ich vnútorných a miestnych záležitostí, ako aj spôsobov a prostriedkov financovania ich autonómnych funkcií.³¹

Deklarácia však v porovnaní s dohovormi MOP nedefinuje domorodý národ. Absencia definície reflektuje na zložitosť formulácie spoločnej, širokospektrálnej a flexibilnej definície vhodnej pre rôzne reality života rôznych domorodých komunít v rôznych častiach sveta.³² Môže však byť interpretovaná aj ako zámer a znak rešpektovania sebaidentifikácie samotných domorodých národov, ako jedného z aspektov práv na sebaurčenie. Problematika spomenutej sebaidentifikácie domorodých národov a domorodých jednotlivcov je v Deklarácii (2007) zakotvená v dvoch ďalších ustanoveniach. Primárne je to ustanovenie článku 9, ktorý zakotvuje *právo domorodých národov a domorodých jednotlivcov patriť k domorodej komunite či národu*, v súlade s tradíciami a obyčajami danej komunity či národa. S výkonom tohto práva nesmie byť spojená diskriminácia žiadneho druhu. Sebaidentifikačnú dimenziu má i ustanovenie článku 33 ods. 1, ktoré zakotvuje *právo domorodých národov na určenie vlastnej identity a členstva* v súlade s ich obyčajami a tradíciami. Článok 6 však zakotvuje aj *právo domorodých jednotlivcov na štátnu príslušnosť* (angl. nationality), tak, aby mohli požívať ochranu zo strany štátu, kde žijú.

V článkoch 6 a 7 sú zakotvené špecifické domorodé verzie niektorých dôležitých osobných ľudských práv týkajúcich sa ľudskej integrity a zákaz genocídy. Ide o individuálne *právo domorodých jednotlivcov na život*,

³¹ XANTHAKI, A. *Indigenous Rights and United Nations Standards: Self-Determination, Culture and Land*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007. 314 s. ISBN 0-521-83574-7.

³² K otázke vynechania definície domorodého národa v rámci návrhu Deklarácie pozri KINGSBURY, B. "Indigenous Peoples" in International Law: A Constructivist Approach to the Asian Controversy. *The American Journal of International Law*. 1998, vol. 92, no. 3, s. 414-457. ISSN 0002-9300.

fyzickú a mentálnu integritu, slobodu a bezpečnosť osoby (čl. 6), kolektívne právo domorodých národov žiť v slobode, mieri a bezpečnosti ako odlišné národy a právo nebyť vystavený aktom genocídy alebo iného násillia, vrátane násillného presťahovania detí jednej skupiny do druhej skupiny.

Deklarácia (2007) ďalej v nadväznosti na právo na sebaurčenie priznáva domorodým národom aj súvisiace kolektívne práva k pôde a územiám, kde žijú, a k prírodným zdrojom na týchto územiách. Uvedené práva sú životne dôležité pre prežitie domorodých národov ako takých. Tieto práva sú zakotvené v článkoch 10, 25 až 30 a v článku 32. Osobitne významný je článok 26, v ktorom je zakotvené *právo domorodých národov na pôdu, územia a zdroje*, ktoré tradične vlastnili, obývali alebo inak používali či získali, a *súvisiace právo vlastniť, užívať, rozvíjať a kontrolovať uvedenú pôdu, územia a zdroje*. Štáty sa v tejto súvislosti zavazujú právne uznať a chrániť danú pôdu, územia a zdroje. V súvisiacom článku 10 je zakotvená klauzula, že *domorodé národy nesmú byť násillne presťahované z ich pôdy a území*. Ak k tomu dôjde, musí sa tak udiat' na základe predchádzajúceho súhlasu, po dohode o slušnej a spravodlivej kompenzácii, so zachovaním možnosti návratu.

Ďalšia veľká skupina článkov Deklarácie (2007) sa zaoberá domorodou kultúrou a tým, ako ju chrániť a podporovať, pri rešpektovaní priameho vstupu domorodých národov do rozhodovania a pridelovania zdrojov, ako sú zdroje pre vzdelávanie v domorodých jazykoch a ďalšie oblasti. Za súčasť kultúry domorodého národa sa považujú i ekonomické a sociálne inštitúcie a tradície. Deklarácia v tejto súvislosti zakotvuje aj hospodárske a sociálne práva, ktoré je možné považovať za súčasť „balíka“ kultúrnych práv. Tento „balík“ práv je obsiahnutý v článkoch 5, 8 ods. 2, 11, 12 až 16, 17, 20 ods. 1, 21, 22, 24, 31, 34 ods. 1, 36 a 37. Základným východiskom pre podrobnú úpravu kultúrnych práv je druhý odsek preambuly Deklarácie (2007), ktorý zakotvuje rovnosť domorodých národov s inými národmi a právo všetkých národov na to, aby boli odlišné, aby sa považovali za odlišné a aby boli ako také rešpektované.³³ Tento prístup je konkretizovaný v článku 5, ktorý zakotvuje *právo domorodých národov na udržiavanie ich odlišných politických, právnych, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych inštitúcií*, pri zachovaní *práva na účasť v politickom, hospodárskom, sociálnom a kultúrnom živote štátu*, ak sa tak

³³ De OLIVEIRA GODINHO, F. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Protection of Indigenous Rights in Brazil. In: A. von BOGDANDY a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 12*. 1st ed. Leiden: Brill, 2008, s. 279. ISBN 978-90-04-16959-3.

rozhodnú. Jedným z nosných ustanovení z hľadiska zachovania domorodej kultúry je článok 11, podľa ktorého majú *domorodé národy právo na praktizovanie a revitalizáciu ich kultúrnych tradícií a obyčají*. Mimoriadny význam pre zachovanie domorodej kultúry má ustanovenie článku 8 ods. 1, ktoré zakotvuje *právo domorodých národov a jednotlivcov nebyť vystavený násilnej asimilácii alebo zničeniu ich kultúry*. Pre ochranu kultúry domorodých národov má veľký význam článok 12, ktorý zakotvuje *právo na prejavovanie, praktizovanie, rozvoj duchovných a náboženských tradícií, zvykov a ceremónií, vrátane práva na prístup do ich náboženských a kultúrnych miest a práva na spravovanie ceremoniálnych objektov*. Pre zachovanie kultúry domorodých národov je významný i článok 14 zakotvujúci *právo domorodých jednotlivcov, a osobitne detí na všetky stupne vzdelania v štáte bez diskriminácie, právo na prístup detí, tam kde je to možné, ku vzdelaniu v rámci vlastnej kultúry a vo vlastnom jazyku* a článok 16 obsahujúci *právo na vytváranie vlastných médií vo vlastných jazykoch a právo na prístup k ostatným médiám bez diskriminácie*.

Značná časť ďalších článkov Deklarácie (2007) sa týka účasti domorodých národov na všetkých rozhodnutiach, ktoré budú mať vplyv na ich životy, vrátane zmysluplnej účasti na demokratickej občianskej spoločnosti. Ide o články 18, 19, 23, 35, 38, 39 a 40. Nosným v tomto smere je článok 18, ktorý zakotvuje pre domorodé národy *právo na účasť v rozhodovaní vo veciach, ktoré sa ich dotýkajú, prostredníctvom vlastných volebných zástupcov a právo na vlastné rozhodovacie inštitúcie*.

Zvyšnú skupinu ustanovení Deklarácie (2007) tvoria záväzky orgánov OSN, výkladové pravidlá a medzinárodnoprávne dôsledky tejto deklarácie, tak, ako sú zakotvené v jej článkoch 41 až 46. Nosným v tomto smere je článok 42, ktorý zakotvuje, že Organizácia Spojených národov, jej orgány, vrátane Stáleho fóra pre domorodé otázky, špecializované agentúry, a to aj na úrovni krajiny, a štáty budú podporovať rešpektovanie a úplné uplatňovanie ustanovení Deklarácie (2007) a sledovať efektívnosť tejto deklarácie. Významný je i článok 43, ktorý uvádza, že práva uznané v Deklarácii (2007) predstavujú minimálne štandardy pre prežitie, dôstojnosť a dobré životné podmienky domorodých národov sveta.

Deklarácia o právach domorodých národov bola prijatá väčšinou 144 štátov. Štyri štáty boli proti (Austrália, Kanada, Nový Zéland a Spojené štáty americké) a jedenásť štátov sa zdržalo hlasovania (Azerbajdžan, Bangladéš, Bhután, Burundi, Kolumbia, Gruzínsko, Keňa, Nigéria, Ruská federácia, Samoa a Ukrajina). Od jej prijatia Austrália, Nový Zéland, Ka-

nada a Spojené štáty zmenili svoje pozície a v súčasnosti deklaráciu podporujú, rovnako, ako Kolumbia a Samoa. V súvislosti so zmenou postoja uvedených krajín je možné ako príklad uviesť vyhlásenie prezidenta USA Baracka Obamu zo 16. decembra 2010.³⁴ Neskôr, počas hodnotiacej konferencie v Durbane v apríli 2009 už Deklaráciu (2007) podporilo 182 štátov sveta.³⁵

Ochranu niektorých práv domorodých národov výslovne upravuje aj záväzný *Dohovor o právach dieťaťa* prijatý VZ OSN v roku 1989. Jedná sa tu o primárne veľmi stručnú formuláciu článku 29 ods. 1 písm. d), ktorý zakotvuje, že „Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zhodujú, že výchova dieťaťa má smerovať k d) príprave dieťaťa na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, mieru, znášanlivosti, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi všetkými národmi, etnickými, národnostnými a náboženskými skupinami a osobami domorodého pôvodu...“. Z hľadiska konkrétnych práv je významnejší článok 30, ktorý už obsahuje konkrétne práva v nasledovnom znení: „V tých štátoch, v ktorých existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny alebo osoby domorodého pôvodu, nesmie sa dieťaťu patriacemu k takejto menšine alebo domorodému národu odopierať právo spoločne s príslušníkmi svojej skupiny používať vlastnú kultúru, vyznávať a praktizovať svoje vlastné náboženstvo a používať svoj vlastný jazyk.“ Tento článok je adresovaný spoločne deťom menšinového a domorodého pôvodu a zaručuje im právo na používanie vlastnej kultúry, vyznávanie a praktizovanie náboženstva a pou-

³⁴ *Announcement of U. S. Support for the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [online]. Washington, DC: Office of the Spokesman, 2010-12-16 [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2010/12/153027.htm>. Prezident Obama v tomto vyhlásení oznámil, že Spojené štáty podporujú Deklaráciu OSN o právach domorodých národov. Oznámenie podčiarkuje záväzok USA posilniť vzťahy s federálne uznanými kmeňmi na úrovni vzťahu vláda k vláde (government-to-government relationship). Rozhodnutie podporiť Deklaráciu predstavuje dôležitú a zmysuplnú zmenu v postoji USA a je výsledkom komplexného prehodnotenia medzirezortnej politiky, vrátane rozsiahlych konzultácií s kmeňmi. Prezident Obama ďalej konštatoval, že Deklarácia síce nie je právne záväzná, ale má značnú morálnu a politickú silu a dopĺňa jeho pokračujúce úsilie o riešenie historickej nespravodlivosti, ktorým čelia domorodé komunity v Spojených štátoch.

³⁵ V záverečnom dokumente konferencie štáty „... vítajú prijatie Deklarácie OSN o právach domorodých národov, ktorá má pozitívny vplyv na ochranu obetí, a v tejto súvislosti vyzýva štáty, aby prijali všetky opatrenia potrebné na vykonávanie práv domorodých národov v súlade s medzinárodnými inštrumentmi v oblasti ľudských práv bez diskriminácie...“. Bližšie pozri *Outcome Document of the Durban Review Conference* [2009-04-24]. UN Office of the High Commissioner for Human Rights, para. 73.

žívanie vlastného jazyka.³⁶ Praktickú realizáciu práv zakotvených v Dohovore zabezpečuje kontrolný mechanizmus podávania periodických správ štátmi o pokroku v danej oblasti Výborom pre práva dieťaťa vytvoreným na základe článku 43 Dohovoru, ako aj procedúra individuálnych oznámení podľa *Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení (2011)*.³⁷

Ako už bolo spomenuté, problematika ochrany práv domorodých národov v rámci OSN úzko súvisí s ochranou práv príslušníkov menšín. V mnohých štátoch sú domorodé národy považované za menšiny, a logicky preto môžu využívať výhody z medzinárodných dohovorov a dokumentov týkajúcich sa práv príslušníkov menšín. Domorodých národov sa preto týkajú i *dokumenty a záväzné dohovory OSN týkajúce sa ochrany práv príslušníkov národnostných, etnických, jazykových, náboženských menšín a rasových skupín*. Z medzinárodných dohovorov v tejto oblasti je potrebné primárne spomenúť *Dohovor o predchádzaní a trestaní zločinu genocídia (1948)*,³⁸ ktorý zakotvuje priamu ochranu národných, etnických, rasových a religióznych skupín pred genocídou. Genocída je definovaná v článku II ako ktorýkoľvek z činov (uvedených pod písm. a) až e) tohto článku) spáchaných s úmyslom zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú, pričom do výpočtu činov zahŕňa usmrtenie príslušníkov takejto skupiny, spôsobenie ťažkých telesných ublížení alebo duševných porúch členom takejto skupiny, úmyselné uvedenie ktorejkoľvek skupiny do takých životných podmienok, ktoré majú privodiť jej úplné alebo čiastočné fyzické zničenie, opatrenia smerujúce k tomu, aby sa v tejto skupine bránilo rodeniu detí, a násilné prevádzanie detí z jednej skupiny do druhej. Dohovor zakladá trestnú zodpovednosť páchatel'a genocídy. Trestné je i nabádanie, pokus, spolupáchatel'stvo a spolčenie sa s cieľom spáchať genocídu. Dohovor zakotvuje obligatórnu právomoc Medzinárodného súdneho dvora na riešenie sporov o výklad a vykonávanie Dohovoru a pre spory vyplývajúce zo zodpovednosti za plnenie Dohovoru. Podľa všeobecne akceptovaných názorov vedy medzinárodného práva sú pravidlá zakotvené v Dohovore súčasťou všeobecného obyčajového medzinárodného práva

³⁶ Táto koncepcia vychádza z ustanovení článku 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (MPOPP) z roku 1966, ktorý sa týka ochrany práv príslušníkov menšín.

³⁷ *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure (2011)*. V Zbierke zákonov tento protokol vyšiel v rámci Oznámenia č. 91/2014 Z.z.

³⁸ *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948)*. Dohovor vyšiel v Zbierke zákonov pod č. 32/1955 Zb.

a samotný zákaz genocídy je považovaný za jednu z kogentných noriem medzinárodného práva. Dohovor počíta s vydaním zločincov páchajúcich genocídu Medzinárodnému trestnému súdu alebo do štátov, kde bola genocída spáchaná. Je zaujímavé, že Medzinárodný trestný súd s univerzálnou pôsobnosťou, ktorého vytvorenie tento Dohovor predpokladá, sa vytvoril až na základe *Štatútu Medzinárodného trestného súdu (1998)*.³⁹

Zrejme najvýznamnejším medzinárodným dohovorom, ktorý chráni práva príslušníkov menších a rasových skupín, je *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966)* (ďalej MPOPP) v znení svojich dvoch protokolov.⁴⁰ Tento dohovor zakotvuje relevantné práva príslušníkov menších a rasových skupín a záväzky štátov vo svojich článkoch 2 ods. 1, 4 ods. 1, 20 ods. 2, 26 a 27. Z chronologického hľadiska prvým ustanovením v tomto smere je článok 2, ktorý vytvára *záväzok štátov rešpektovať a zabezpečiť všetkým jednotlivcom práva uznané v MPOPP bez akéhokoľvek rozlišovania, o.i. podľa rasy, farby, náboženstva a národnostného pôvodu*. Ďalším je článok 4 ods. 1, ktorý zakotvuje *záväzok štátov realizovať derogáciu záväzkov podľa MPOPP len v súlade s ich inými záväzkami v zmysle medzinárodného práva a bez diskriminácie akéhokoľvek druhu, vrátane diskriminácie o.i. z dôvodu rasy, farby, jazyka a náboženstva*. S uvedenými článkami úzko súvisí článok 20 ods. 2 MPOPP, ktorý zakotvuje *záväzok štátov zakázať zákonom akúkoľvek národnú, rasovú alebo náboženskú nenávisť, ktorá predstavuje podnecovanie k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násiliu*. Relevantným v uvedenom smere je i článok 26, ktorý obsahuje *zákaz diskriminácie pri výkone práv zakotvených v MPOPP z dôvodu rasy, farby, náboženstva, národnostného pôvodu*. Ostatným, a zrejme aj najvýznamnejším ustanovením v naznačenom smere je článok 27 MPOPP, ktorý vytvára záväzný štandard práv príslušníkov menších v rámci OSN. Zakotvuje nasledovné: „*V štátoch, kde existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny, nebude sa ich príslušníkom upierať právo, aby spolu s ostatnými príslušníkmi menšiny užívali svoju vlastnú kultúru, vyznávali a prejavovali svoje vlastné náboženstvo alebo používali svoj*

³⁹ *Statute of the International Criminal Court (1998)*. V slovenskej Zbierke zákonov tento štatút vyšiel ako Oznámenie MZV č. 333/2002 Z.z.

⁴⁰ *International Covenant on Civil and Political Rights (1966)*. V zbierke Zákonov vyšiel pod č. 120/1976 Zb. *Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach* (Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, 1966) v Zbierke zákonov vyšiel pod č. 169/1991 Zb. *Druhý opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach* (Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights 1989) v Zbierke zákonov vyšiel pod č. 327/1999 Z.z.

vlastný jazyk.“ Článok 27 teda zakotvuje právo príslušníkov menšín na spoločné užívanie vlastnej kultúry, právo na spoločné vyznávanie a prejavovanie vlastného náboženstva a právo na spoločné používanie vlastného jazyka. Nejde tu však o kolektívne práva, ale individuálne práva jednotlivcov patriacich k menšine, ktoré môžu byť vykonávané spolu s inými jednotlivcami patriacimi k menšine. Článok 27 ako jediný v MPOPP je uvádzaný formuláciou negatívneho typu „nebude sa ich príslušníkom upierať“, bez určenia pozitívneho záväzku štátov v tejto oblasti. Táto formulácia je výsledkom skúseností zmluvných strán zo zneužívania práv príslušníkov menšín z obdobia medzi dvoma svetovými vojnami. V konečnom dôsledku to znamená iba povinnosť štátu zdržať sa zasahovania a tolerovať výkon práv príslušníkov menšín. Tento prístup je však podľa názorov vedy nedostatočný a rešpektovanie článku 27 predpokladá i pozitívne opatrenia zo strany štátov.⁴¹ Preto i samotný Výbor pre ľudské práva začal neskôr v praxi vykladať článok 27 podstatne širšie, avšak v súlade s predmetom a účelom článku 27. Okrem uvedených priamych možností ochrany práv príslušníkov menšín je možná i nepriama ochrana ich práv prostredníctvom ďalších práv zakotvených v MPOPP. Rozšíreným výkladom týchto práv je možné chrániť väčšinu práv domorodých národov, tak, ako sú zakotvené v dohovoroch MOP. I táto právna možnosť je príslušníkmi menšín využívaná. Pre ochranu práv príslušníkov menšín je problematická aplikácia článku 1, ktorý zakotvuje právo národov na sebaurčenie, keďže príslušníci menšín sa ho domáhajú. MPOPP v znení *Opčného protokolu k MPOPP (1966)* jednotlivcom i skupinám (vrátane zástupcov domorodých národov) umožňuje domáhať sa ochrany ním zakotvených práv pred Výborom pre ľudské práva, v rámci procedúry individuálnych oznámení. K ochrane práv domorodých národov prispieva i aplikácia spravodajskej kontrolnej procedúry zakotvenej v samotnom MPOPP.

Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965) je významným nástrojom ochrany práv domorodých národov, menšín či rasových skupín.⁴² Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (ďalej DOVFRD) v článku 1 ods. 1 definuje rasovú diskrimináciu ako „akékoľvek rozlišovanie, vylučovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na rase, farbe pleti, rodo-

⁴¹ Bližšie pozri NOWAK, M. U. N. *Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. 2nd ed. Kehl am Rhein: N. P. Engel, 2005, s. 642. ISBN 3-88357-134-2.

⁴² *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (1965)*. V zbierke zákonov tento dohovor vyšiel pod č. 95/1974 Zb.

vom alebo etnickom pôvode, ktorého cieľom alebo následkom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, používania alebo uskutočňovania ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej alebo v ktorejkoľvek inej oblasti verejného života.“ V článku 1 ods. 2 zakotvuje legitímne rozlišovanie medzi občanmi štátu a cudzími štátnymi príslušníkmi.

Článok 2 DOVFRD zakotvuje záväzky štátov, že ich štátne orgány nebudú vykonávať rasovú diskrimináciu proti osobám, skupinám osôb alebo inštitúciám, že nebudú podporovať, obhajovať alebo povzbudzovať rasovú diskrimináciu vykonávanú ktoroukoľvek osobou alebo organizáciou, že zakážu a odstránia všetkými vhodnými prostriedkami, vrátane zákonodarných opatrení, rasovú diskrimináciu vykonávanú ktoroukoľvek osobou, skupinou alebo organizáciou a budú podporovať (tam, kde je to vhodné) integračné viacrasové organizácie a hnutia a iné opatrenia na odstránenie prekážok medzi rasami a pôsobiť proti všetkému, čo smeruje k posilneniu rasových priehrad. Podľa článku 3 štáty osobitne odsudzujú rasovú segregáciu a apartheid a zaväzujú sa zakázať všetky praktiky tohto druhu. Ustanovenie článku 4 požaduje, aby zmluvné štáty postavili mimo zákon šírenie myšlienok založených na rasovej nadradenosti a nenávisti, podnecovanie k rasovej diskriminácii, násilné činy proti akejkoľvek rase alebo skupine ľudí inej farby pleti či etnického pôvodu, podnecovanie k takým násilným činom a poskytovanie akejkoľvek podpory rasistickej činnosti. Komplexný článok 5 zaväzuje štáty k zákazu a odstráneniu rasovej diskriminácie vo všetkých jej formách a k zaručeniu práva každého na rovnosť pred zákonom, bez rozlišovania podľa rasy, farby pleti, národnostného alebo etnického pôvodu, osobitne pri užívaní práv, ktoré sú vymenované v písm. a) až f) článku 5. Ide najmä o právo na rovné zaobchádzanie pred súdmi, právo na osobnú bezpečnosť, politické práva a konkrétne špecifikované občianske, hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Článok 6 zakotvuje povinnosť štátov zaistiť všetkým osobám ochranu pred všetkými činmi rasovej diskriminácie a náhradu škody utrpenej v súvislosti s takými činmi. Podľa článku 7 sa štáty zaväzujú podniknúť opatrenia v oblasti vyučovania, výchovy, kultúry a informácií pre boj proti predsudkom, ktoré vedú k rasovej diskriminácii, a pre podporu porozumenia, znášanlivosti a priateľstva medzi národmi a rasovými alebo etnickými skupinami. Kontrolný mechanizmus DOVFRD spočíva v spravodajskej procedúre, procedúre medzištátnych oznámení (sťažnosť) a procedúre individuálnych oznámení (sťažnosť) v konaní pred kvázi-súdny orgánom – Výborom na odstránenie rasovej diskriminácie

(v odbornej literatúre sa používa i preklad Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie) zriadeným Dohovorom v duchu článku 8 DOVFRD.

Iné medzinárodné organizácie

Ďalšou medzinárodnou vládnu organizáciou, ktorá vyvíja určité činnosti v oblasti ochrany domorodých populácií, je *Organizácia amerických štátov (OAS)*. OAS, ktorá vznikla v roku 1948, doposiaľ neprijala žiaden dohovor o právach domorodcov. V jej rámci však pôsobí *Medzi-americký indiánsky inštitút*, ktorý organizuje periodické medzinárodné indiánske konferencie, poskytuje poradné a technické služby členským štátom OAS a realizuje vlastné vzdelávacie a rozvojové programy pre domorodé národy. Pre ochranu domorodých práv je možné využiť i systém individuálnych sťažností vytvorený *Americkým dohovorom ľudských práv* z roku 1969 (účinným od roku 1978),⁴³ ktorý pripúšťa možnosť podať individuálnu sťažnosť jednotlivca z členského štátu OAS, ktorý ratifikoval tento dohovor, Medzi-americkej komisii pre ľudské práva (ďalej aj Komisia). Ak Komisia nedokáže strany sporu doviest' ku zmierlivému riešeniu veci, postúpi vec Medzi-americkému súdu pre ľudské práva (ďalej aj Súd). Rozsudky Súdu sú záväzné pre štáty, ktorých sa rozhodnutie týka. Z hmotnoprávneho hľadiska Americký dohovor o ochrane ľudských práv poskytuje pre ochranu práv domorodých národov nediskriminačnú klauzulu v článku 1, v duchu ktorej štáty zabezpečia výkon práv zakotvených v Dohovore bez diskriminácie, o.i. z dôvodov rasy, farby, jazyka, náboženstva a národnostného pôvodu. Rovnaké ustanovenie sa opakuje i v rámci článku 3 *Dodatkového protokolu k Americkému dohovoru o ľudských právach v oblasti hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv* z roku 1988.⁴⁴ Oba dokumenty zakotvujú komplexné katalógy osobných, občianskych a politických práv, resp. hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv. Príslušníci domorodých národov sa môžu dovolávať všetkých týchto ľudských práv, ktoré im prináležia ako ľudským bytostiam. Širším výkladom uvedených práv je možné chrániť väčšinu najdôležitejších práv domorodých národov, tak, ako sú zakotvené v dohovoroch MOP alebo v Deklarácii o právach domorodých národov (2007).

⁴³ *American Convention on Human Rights "Pact of San Jose, Costa Rica"* [online]. Washington, DC: Organization of American States (OAS), 1969-11-22. 29 s. [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36510.html>.

⁴⁴ *Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights "Protocol of San Salvador"* [online]. Washington, DC: Organization of American States (OAS), 1999-11-16. 11 s. [cit. 2014-07-09]. A-52. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b90.html>.

Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov v historickej perspektíve

Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov v historickej perspektíve pozostáva z jedného arbitrážneho nálezu, jedného posudku Medzinárodného súdneho dvora, viacerých názorov Výboru OSN pre ľudské práva, názorov Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie, ako aj rozsudkov Medzi-amerického súdu pre ľudské práva.

Arbitrážny nález v prípade Kajugskí indiáni (1926)

Úplne prvým judikátom v oblasti ochrany práv domorodých národov je rozhodnutie medzinárodného arbitrážneho tribunálu v prípade *Kajugskí indiáni (1926)*, teda už v čase existencie prvej Spoločnosti národov.⁴⁵ V tomto prípade Veľká Británia prevzala na základe svojho práva diplomatickej ochrany nárok kmeňa Kajugov (jeden zo šiestich kmeňov Irokézskej konfederácie), žijúceho v Kanade (vtedajšom britskom domíniu), na zaplatenie finančného odškodnenia za kmeňové územie zo strany Spojených štátov v zmysle *Zmluvy medzi štátom New York a národom Kajugov* z roku 1795. V čase podpísania tejto zmluvy o postúpení územia kmeňa Spojeným štátom sa podstatná časť Kajugov vysťahovala do Kanady. Spojené štáty platili dohodnuté finančné čiastky kanadským i americkým Kajugom do roku 1810. Po roku 1810 uvedené odstúpné poberali iba americkí Kajugovia, s odôvodnením, že ich kanadskí súkmeňovci bojovali medzitým na strane Veľkej Británie proti Spojeným štátom. Tribunál konštatoval, že Kajugovia ako národ, a ani ako jednotlivci nemajú osobitnú právnu subjektivitu v medzinárodnom práve. Napriek tomu zaviazal Spojené štáty, aby svoj zmluvný záväzok splnili ako záväzok súkromnoprávny.⁴⁶

Posudok Medzinárodného súdneho dvora (MSD) v prípade Západná Sahara (1975)

Pre ochranu práv domorodých národov je relevantný i posudok Medzinárodného súdneho dvora (ďalej MSD) v prípade *Západná Sahara*

⁴⁵ Prípád *Cayuga Indians (Great Britain) v. United States* [1926-01-22]. Reports of International Arbitral Awards, Volume 6, s. 173-190.

⁴⁶ ANDĚL, P. Právní subjektivita severoamerických domorodců z pohledu mezinárodního práva. *Mezinárodní politika*. 2002, roč. 26, č. 4, s. 18-19. ISSN 0543-7962.

(1975).⁴⁷ Pozadie okolností posudkového konania v tejto veci vychádzalo z faktu, že na územie Západnej Sahary si z historického hľadiska robili nároky Maroko a Mauretánia, avšak o svoje práva k tomuto územiu sa hlásila i miestna domorodá komunita tzv. Saharanov (Saharaujcov), ktorí tvrdili, že predstavujú národ s právom na sebaurčenie. Táto sporná situácia sa dostala až na pôdu Valného zhromaždenia OSN. Valné zhromaždenie OSN schválilo dňa 13. decembra 1974 rezolúciu č. 3292 (XXIX), ktorou požiadalo Medzinárodný súdny dvor o posudok týkajúci sa Španielskej Sahary (Západnej Sahary) prostredníctvom zodpovedania dvoch otázok. Prvou bola otázka, či bola Západná Sahara (Rio de Oro a Sakiet El Hamra) počas kolonizácie Španielskom územím nikoho (*terra nullius*). Ak by bola odpoveď na prvú otázku záporná, potom by bola MSD položená druhá otázka, ktorá by smerovala k identifikácii informácie, aké boli právne vzťahy medzi týmto územím a Kráľovstvom Maroka a Mauretániou. K prvej otázke MSD uviedol, že Západná Sahara v čase kolonizácie Španielskom nebola územím nikoho (*terra nullius*). Bola obývaná obyvateľstvom, ktoré malo osobitnú identitu a spoločenskú štruktúru i vlastné správne orgány. Bolo preto nutné zistiť vôľu daného obyvateľstva (národa), v akej forme si chce zrealizovať právo na sebaurčenie. K druhej otázke MSD uviedol, že na území Západnej Sahary existovali právne vzťahy medzi obyvateľstvom územia Západnej Sahary a Marockým kráľovstvom a obyvateľstvom územia Západnej Sahary a Mauretánskou entitou. Uvedené právne vzťahy však nemali povahu štátoprávnych vzťahov a netýkali sa celého územia. Vo vzťahu k Maroku existovali vazalské vzťahy menšieho počtu kmeňov v severnej časti Západnej Sahary. Vo vzťahu k Mauretánskej entite existovali právne vzťahy založené na spoločnom dodržiavaní obyčajových právnych noriem, ale i nezáväzných zvyklostí v oblasti obchodu, spoločenského aj kultúrneho života v rámci južnej a východnej časti Západnej Sahary. Z hľadiska ochrany práv domorodých národov je osobitne významné konštatovanie MSD, že územím bez pána nie je územie obývané kmeňmi alebo národmi, ktoré majú spoločenskú a politickú organizáciu. Ak je územie obývané organizovanými kmeňmi alebo národmi, dané územie je možné získať dohodou s miestnymi vládcami alebo zástupcami kmeňov či národov. Pripustil tiež, že obyvateľstvo Západnej Sahary má právo na sebaurčenie podľa *Deklarácie o poskytnutí*

⁴⁷ *Western Sahara* [1975-10-16]. Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 144 s.

nezávislosti koloniálnym krajinám a národom prijatej ako Rezolúcia VZ OSN č. 1514 (XV) v roku 1960.⁴⁸

Judikatúra v oblasti ochrany práv domorodých národov v rámci procedúry individuálnych oznámení v konaní pred Výborom OSN pre ľudské práva

Zaujímavá judikatúra v oblasti ochrany práv domorodých národov sa vyvinula v rámci procedúry individuálnych oznámení v konaní pred Výborom OSN pre ľudské práva, tak, ako je zakotvená *Opčným protokolom k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (1966)*. Príslušníci domorodých národov sa v rámci tejto procedúry dovolávajú práv, ktoré uvedený pakt poskytuje etnickým, náboženským alebo jazykovým menšinám. Výbor pre ľudské práva (ďalej aj VLP) riešil viaceré oznámení príslušníkov domorodých národov považovaných za prirodzených adresátov práv príslušníkov menšín, najmä vo vzťahu k článku 27.

V prípade *Sandra Lovelace proti Kanade (č. 24/1977)*⁴⁹ mal VLP zistiť, či kanadská legislatíva popierajúca žene, etnickým pôvodom Indiánke z kmeňa Malisetov, jej menšinové práva porušuje článok 27. Pani Lovelaceová sa vydala a neskôr rozviedla s mužom, ktorý nemal indiánsky pôvod, a tým podľa kanadských zákonov stratila napríklad také práva, ako právo sídlit' v rezervácii a právo prístupu k federálnym programom pre indiánske skupiny. Kanadská vláda sa opierala o argument, že spomínaná právna reštrikcia je nevyhnutná na ochranu integrity kmeňa Malisetov a na zabránenie možnosti neindiánov získavať práva v rámci rezervácie. VLP však napriek tomu konštatoval, že strata kultúrnych stykov s komunitou, ktorá bola legislatívou pani Lovelace spôsobená, bola porušením článku 27. Priamym dôsledkom názoru VLP bola novelizácia Indiánskeho zákona kanadským parlamentom, a to v zmysle uznania práva pani Lovelace sídlit' v rezervácii.

V prípade *Kitok proti Švédsku (č. 197/1985)*⁵⁰ podal oznámenie Ivan Kitok, príslušník domorodého národa Sami (Laponcov). Podstata Kitokovej sťažnosti tkvela v tom, že menovanému, ktorý zdedil právo na chov sobov, pôdu a vodu v laponskej dedine Sörkaitum, bola podľa švédskeho

⁴⁸ *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples* [1960-12-14]. GA res. 1514 (XV), 15 UN GAOR Supp. (No. 16) at 66, UN Doc. A/4684 (1961).

⁴⁹ *Sandra Lovelace v. Canada* [1984]. Communication No. 24/1977, UN Doc. CCPR/C/OP/1 at 10.

⁵⁰ *Ivan Kitok v. Sweden* [1988-07-27]. Communication No. 197/1985, UN Doc. CCPR/C/33/D/197/1985.

práva upretá možnosť výkonu spomenutých práv, pretože stratil pobyt, resp. príslušnosť k dedine. Švédsku legislatívu totiž delí Laponcov na tých, pre ktorých je chov sobov hlavným zdrojom príjmov, a na tých, ktorí sa živia inak. V tomto zmysle sa chov sobov vo Švédsku považuje za jeden z nevyhnutných predpokladov pre ochranu a zachovanie celej laponskej kultúry, a preto prvá uvedená skupina Laponcov požíva značnú podporu a ochranu (2 500 osôb). Na druhej strane, tí Laponci, ktorí sa neživia tradičným spôsobom (15 000 až 20 000 osôb), nemajú podľa súčasných švédskych zákonov špeciálne práva, čo spôsobuje ich postupnú asimiláciu. VLP v tejto veci prijal názor v roku 1988 a konštatoval, že nedošlo k porušeniu článku 27, avšak vyslovil vážne pochybnosti o niektorých ustanoveniach švédskej legislatívy, najmä ohľadom nevhodne reštriktívnej definície beneficiára menšinových práv, s tým, že pán Kitok by mal dostať možnosť chovať a obhospodarovať svoje soby, loviť a zaoberať sa rybolovom, tak, ako jeho predkovia.

O niečo neskôr, v roku 1990, VLP riešil veľmi dôležité oznámenie vo veci *Náčelník Bernard Ominayak a skupina od jazera Lubicon proti Kanade* (č. 167/1984).⁵¹ Tento prípad je vo vedeckej a odbornej literatúre veľmi často citovaný, a preto mu budeme venovať širšiu pozornosť. V uvedenom prípade autor oznámenia tvrdil, že kanadská vláda porušila právo jeho kmeňa na sebaurčenie, a v dôsledku toho i jeho právo rozhodnúť slobodne o svojom politickom statuse, a právo slobodného ekonomického, sociálneho a kultúrneho rozvoja, ako aj právo nakladať slobodne s jeho prírodným bohatstvom a zdrojmi a právo nebyť zbavený vlastných prostriedkov obživy v rozpore s článkom 1 ods. 1 až 3 MPOPP. Autor ďalej v oznámení tvrdil, že kanadská vláda porušila práva jeho kmeňa podľa článku 1 ods. 1 až 3 Paktu vyvlastňovaním a následnou deštrukciou spomenutého kmeňového územia z obchodných dôvodov (ťažba ropy a plynu). Ďalej tvrdil, že postupná rýchla deštrukcia kmeňovej ekonomickej základne a tradičného spôsobu života spôsobila domorodcom nenapraviteľné škody, a tiež, že kanadská vláda zámernie používala vnútroštátne politické a právne prostriedky takým spôsobom, aby zabránila alebo spomalila snaženia kmeňa o nápravu daného stavu. Industriálny rozvoj v danej oblasti takto postupne zlikvidoval pôvodné životné prostredie a ekonomickú základňu života kmeňa tak, že to mohlo spôsobiť i nemožnosť ďalšej existencie kmeňa ako národa.

⁵¹ *Chief Bernard Ominayak and the Lubicon Lake Band v. Canada* [1990-03-26]. Communication No. 167/1984. UN Doc. CCPR/C/33/D/167/1984.

Ako je zreteľné, podstata oznámenia nesmerovala proti porušeniu článku 27 MPOPP, ale proti porušeniu ustanovení článku 1 zakotvujúceho právo národov na sebaurčenie a ďalšie súvisiace kolektívne práva. VLP v tomto prípade skonštatoval, že sťažnosť je z tohto aspektu neprijateľná, pretože procedúra individuálnych sťažností podľa prvého Opčného protokolu nemôže byť aplikovaná na ochranu kolektívnych práv v zmysle článku 1 MPOPP. Na druhej strane, VLP z vlastnej iniciatívy uznal spojitosť oznámenia s článkom 27 MPOPP, ktorý zakotvuje práva príslušníkov menšín. V tejto rovine uznal sťažnosť za prijateľnú. V názore vo veci VLP uviedol, že „... práva chránené článkom 27 zahŕňajú práva osôb spolu s ostatnými príslušníkmi sa zúčastňovať ekonomických a spoločenských aktivít, ktoré sú súčasťou kultúry komunity, ku ktorej patria...“, a konštatoval, že „historické nespravodlivosti, na ktoré odkazuje zmluvný štát, a ďalší neskorší vývoj ohrozujú spôsob života a kultúru skupiny od jazera Lubicon a vytvárajú porušenie článku 27 dovedy, pokiaľ budú ďalej pokračovať.“ V tomto prípade bol teda uznaný osobitný vzťah domorodcov k pôde, na ktorej žijú, ale aj sociálno-ekonomický rozmer práv domorodých národov ako súčasti práva na užívanie menšinovej kultúry. VLP v nadväznosti na uvedené posúdil ako prijateľný návrh kanadskej vlády vyčleniť 95 štvorcových míľ pre rezerváciu a zaplatiť 45 miliónov kanadských dolárov ako kompenzáciu za historické neprávosti voči skupine od jazera Lubicon. Vec sa však i napriek názoru VLP nepodarilo doriešiť. Preto bolo sťažovateľom v októbri 2005 podané VLP ďalšie podanie, v ktorom je uvedené, že ekonomické aktivity na území skupiny naďalej pokračujú a že ani po pätnástich rokoch Kanada nespĺnila názor VLP. VLP preto ešte v októbri 2005 prijal vo veci záverečné odporúčanie na svojom 85. zasadnutí.⁵² Podľa tohto odporúčania Kanada neinformovala VLP o riešení uvedenej otázky. V nadväznosti na to VLP Kanade odporučil, že by mala „... vyvinúť každú snahu na pokračovanie rokovaní so skupinou od jazera Lubicon, s cieľom nájsť riešenie, ktoré rešpektuje práva skupiny podľa Paktu, tak, ako to už Výbor vo veci zistil...“. Vláda by mala podľa VLP „... konzultovať so skupinou udelenie licencií na ekonomické využívanie sporného územia a zaistiť, že takéto využívanie v žiadnom prípade neohrozí práva uznané podľa Paktu...“. Ani tento apel na kanadskú vládu nemal zásadný vplyv, a preto sa sťažovateľ obrátil i na Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Vzhľadom na skutočnosť, že Kanada nespĺnila opakované odporúčania VLP, pred-

⁵² UN Human Rights Committee: *Concluding Observations: Canada* [2005-10-27 – 2005-10-28]. UN Doc. CCPR/C/CAN/CO/5.

stavitelia indiánskej skupiny Kríov od jazera Lubicon zaslali 1. mája 2006 podanie na 36. zasadnutie VHSKP, kde indikovali podstatu prípadu, a tiež skutočnosť, že Kanada neplní názory VLP. VHSKP na uvedenom zasadnutí prijal záverečné odporúčanie k periodickej správe Kanady v rámci spravodajskej procedúry. V tejto správe v bode 38 prijal osobitné odporúčanie týkajúce sa skupiny od jazera Lubicon, ktoré takmer doslovne korešponduje s ostatným odporúčaním VLP z roku 2005.⁵³ Vo veci prijal odporúčanie aj Zvláštny spravodajca OSN pre právo na primerané bývanie Miloon Kothari, ktorý vo svojej správe vo vzťahu ku Kanade⁵⁴ v bode 15 konštatoval, že ťažba ropy a iné priemyselné aktivity v regióne jazera Lubicon „... vedie k strate území a deštrukcii živobytia a tradičných spôsobov života...“. V bode 25 uvádza, že kanadské úrady by mali rokovať s domorodými komunitami „... o riešení územných sporov, takých, ako je spor v regióne Lubicon...“. Uvedený problém sa však kanadskej vláde doposiaľ nepodarilo uspokojivo vyriešiť.⁵⁵

V prípade *Ilmari Länsman a iní proti Fínsku* (č. 511/1992)⁵⁶ išlo o sťažnosť viacerých sťažovateľov laponského pôvodu v nadväznosti na ťažbu kameňa a jeho prepravu v oblasti hôr Etelä Riutusvaara vo fínskom Laponsku. Hory Etelä Riutusvaara sú obklopené oblasťou, kde sa miestni Laponci (Samiovia) zaoberajú chovom sobov. Sťažovateľ Ilmari Länsman, ďalší členovia Muotkatunturského výboru pre chov sobov (angl. Muotkatunturi Herdsman's Committee) a členovia miestnej komunity Angeli (angl. the Angeli local community) namietali porušenie práva užívať vlastnú kultúru založenú na chove sobov v duchu článku 27 MPOPP, a to v dôsledku ťažby a prepravy kameňa v oblasti Etelä Riutusvaara. VLP v tejto súvislosti nekonštatoval porušenie článku 27, avšak uviedol, že v prípade, ak by povolenia na ťažbu boli v budúcnosti rozšírené, došlo by k porušeniu článku 27.

⁵³ *UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding Observations: Canada* [2006-05-22]. UN Doc. E/C.12/CAN/CO/4; E/C.12/CAN/CO/5.

⁵⁴ *Report of the Special Rapporteur on Adequate Housing as a Component of the Right to an Adequate Standard of Living, and on the Right to Nondiscrimination in this Context, Miloon Kothari: Addendum: Preliminary Note on the Mission to Canada* [2007-10-09 – 2007-10-22]. UN Doc. A/HRC/7/16/Add.4.

⁵⁵ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 83-85. ISBN 978-80-7380-210-3.

⁵⁶ *Ilmari Länsman et al. v. Finland* [1994-10-26]. Communication No. 511/1992, UN Doc. CCPR/C/52/D/511/1992.

V súvisiacom prípade *Jouni E. Länsman a iní proti Fínsku (Oznámenie č. 671/1995)*⁵⁷ sa sťažovatelia obrátili na Výbor pre ľudské práva s oznámením, kde namietali proti plánu fínskych štátnych orgánov udeliť právo na ťažbu dreva a rekonštruovanie ciest v oblasti spravovanej Muotkatunturským výborom pre chov sobov (angl. Muotkatunturi Herdsmen's Committee). Namietli, že uvedené aktivity môžu poškodiť chov sobov ako súčasť kultúry Laponcov (Samiov), najmä v čase jarného rodenia mláďat sobov, a môžu predstavovať porušenie článku 27 MPOPP.⁵⁸ VLP v tejto súvislosti nekonštatoval porušenie článku 27, avšak uviedol, že v prípade, ak by povolenia na ťažbu dreva boli v budúcnosti rozšírené nad rámec povolení vydaných v čase začatia sporu, došlo by k porušeniu článku 27 v súvislosti s právom užívať vlastnú kultúru.

V prípade *Paadar a ostatní proti Fínsku (Oznámenie č. 2012/2001)*⁵⁹ sa skupina Laponcov (Samiov) sťažovala proti nariadeniu fínskych orgánov usmrtiť podstatnú časť stáda sobov, ktoré chovali. Podľa ich názoru dané nariadenie porušovalo článok 27, ale aj článok 26, článok 1 a článok 14. VLP skúmal iba porušenie článkov 27 a 26. VLP v tejto súvislosti nekonštatoval porušenie oboch článkov z dôvodu, že nedokázal zväziť primeranosť redukcie stavu sobov. VLP však uviedol, že aktivity podobného druhu, aj keď nepredstavujú porušenie článku 27, môžu narúšať kultúru Laponcov (Samiov).

Sociálno-ekonomický rozmer článku 27 vo väzbe na právo užívať menšinovú kultúru je možné zaregistrovať i v ďalších prípadoch. Za všetky možno spomenúť prípad *Apirana Mahuika a iní proti Novému Zélandu (Oznámenie č. 547/1993)*.⁶⁰ Oznámenie podala skupina Maori, domorodého národa žijúceho na Novom Zélande, vo veci porušenia článku 27 v súvislosti so skutočnosťou, že s nimi neboli konzultované práva týkajúce sa rybolovu, ktoré pokladali za súčasť svojej kultúry. VLP v tom-

⁵⁷ *Jouni E. Länsman et al. v. Finland* [1996-10-30]. Communication No. 671/1995, UN Doc. CCPR/C/58/D/671/1995.

⁵⁸ HOSSAIN, K. The Human Rights Committee on Traditional Cultural Rights: The Case of Arctic Indigenous Peoples. In: T. VEINTIEAND a P. K. VIRTANEN, eds. *Local and Global Encounters: Norms, Identities and Representations in Formation* [online]. 1st ed. Helsinki: University of Helsinki, The Renvall Institute for Area and Cultural Studies, 2009, s. 29-42 [cit. 2014-07-09]. Renvall Institute Publications 25. ISBN 978-952-10-5301-6. Dostupné na: <http://www.tokyofoundation.org/sylff/wp-content/uploads/2009/03/hossain.pdf>.

⁵⁹ *Kalevi Paadar et al. v. Finland* [2011-09-22]. Communication No. 2012/2001, UN Doc. CCPR/C/110/D/2102/2001.

⁶⁰ *Apirana Mahuika et al. v. New Zealand* [2000-10-27]. Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993.

to prípade potvrdil, že domorodí Maoriovia majú právo na konzultácie s vládou v súvislosti s právami týkajúcimi sa rybolovu. VLP však pri skúmaní prípadu zistil, že vláda takéto konzultácie uskutočnila, pričom zástupcovia Maoriov, ktorí sa konzultácií zúčastnili, garantovali vláde, že sú reprezentantmi väčšiny príslušníkov národa. VLP preto konštatoval, že v danom prípade nedošlo k porušeniu článku 27.

Veľmi špecifický je prípad *Diergaardt proti Namíbie* (č. 760/1997),⁶¹ kde oznámenie podali príslušníci komunity Rehoboth Baster, ktorá je tvorená potomkami domorodého národa Khoi a holandských osadníkov, ktorých materinským jazykom je jazyk Afrikaans odvodený z holandského jazyka. Vláda Namíbie uprela danej komunite právo používať vlastný jazyk v oblasti správy, justície, vzdelávania i verejného života, aj keď ústava Namíbie v článku 3 umožňuje používať iné jazyky na základe zákona. V uvedenej súvislosti zakázala štátnym úradníkom používať tento jazyk aj v prípade, ak ho perfektne ovládali, a nevydala ani vykonávaciu úpravu k článku 3 vlastnej Ústavy. Sťažovatelia sa pokúšali domáhať i práva na sebaurčenie vo vzťahu k tradičnému spôsobu života založenému na chove dobytky. Preto namietali porušenie článkov 1, 14, 17, 25 písm. a) a c), 26 a 27 MPOPP. VLP vo vzťahu k článku 27 hľadal len súvislosť medzi hospodárskou činnosťou a právom na vlastnú kultúru a neriešil otázku práva na používanie vlastného jazyka. Konštatoval, že chov dobytky potomkov komunity Rehoboth Baster nepredstavoval typ činnosti chránenej v rámci práva na vlastnú kultúru, aj keď daná komunita žila uvedeným spôsobom 125 rokov. K porušeniu článku 27 v danom prípade podľa VLP nedošlo.⁶²

Príslušníci menšín sa v praxi VLP domáhajú i porušenia článku 26 MPOPP. Príkladom úspešného oznámenia vo vzťahu k článku 26 je už spomínaný prípad *Sandra Lovelace proti Kanade* (č. 24/1977). VLP v tomto prípade uznal ako diskriminačné zákonné ustanovenie kanadského právneho poriadku, ktoré odňalo osobe ženského pohlavia právo sídlit' v rezervácii po tom, ako sa vydala a neskôr rozviedla s neindiánom, pričom osoby mužského pohlavia podľa toho istého zákona nemuseli čeliť podobným dôsledkom. V rovnako už spomínanom prípade *Diergaardt*

⁶¹ J. G. A. *Diergaardt et al. v. Namibia* [2000-09-06]. Communication No. 760/1997, UN Doc. CCPR/C/69/D/760/1997.

⁶² Bližšie pozri NOWAK, M. U. N. *Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. 2nd ed. Kehl am Rhein: N. P. Engel, 2005, s. 660-661. ISBN 3-88357-134-2.

proti Namíbie (č. 760/1997)⁶³ VLP konštatoval porušenie článku 26 z dôvodu zákazu používania afrikánskeho jazyka (angl. Afrikaans), ktorý vydala namíbijská vláda štátnym úradníkom, ako aj kvôli neprijatiu príslušnej legislatívy, ktorá by riešila otázku používania iných jazykov než jazyka anglického.

V praxi VLP sa vyskytlo i *oznámenie príslušníkov domorodých národov namietajúcich porušenie iných článkov MPOPP, bez zmienky o článkoch 2, 26 a 27, ktoré sa dotýkajú ochrany práv príslušníkov menšín priamo*. V prípade *Hopu a Bessert proti Francúzsku (č. 549/1993)* sťažovatelia polynézskeho pôvodu z ostrova Tahiti namietali porušenie práva na súkromný a rodinný život (čl. 17) a práv týkajúcich sa rodiny (čl. 23) v nadväznosti na vyvlastnenie pozemku, na ktorom je umiestnený historický cintorín domorodých Polynézanov, a jeho následné poskytnutie na výstavbu turistického hotela. VLP konštatoval porušenie článku 17 i článku 23 v nadväznosti na právo sťažovateľov na vlastnú kultúru, súkromný a rodinný život.⁶⁴

Ako už bolo naznačené, *príslušníci domorodých národov sa v praxi občas domáhajú i ustanovenia článku 1 MPOPP, ktorý zakotvuje právo na sebaurčenie*, a to najmä jeho odseku 1, ktorý zakotvuje právo všetkých národov na sebaurčenie a bližšie definuje, že na základe tohto práva národy slobodne určujú svoj politický štatút a slobodne uskutočňujú svoj hospodársky, sociálny a kultúrny vývoj. MPOPP však toto právo garantuje len národom, a nie menšinám, keďže príslušníkom menšín venuje článok 27, kde toto právo nespomína. Právom na sebaurčenie z podnetu príslušníkov domorodých národov sa VLP zaoberal v prípadoch *Kitok proti Švédsku (č. 197/1985)*, *Náčelník Bernard Ominayak a skupina od jazera Lubicon proti Kanade (Oznámenie č. 167/1984)*, ale aj v prípadoch *A. D. proti Kanade (Oznámenie č. 78/1980)*,⁶⁵ *Croes proti Holandsku (Oznámenie č. 164/1984)*,⁶⁶ *E. P. a ďalší proti Kolumbii (Oznámenie č. 318/1988)*,⁶⁷ *R. L.*

⁶³ J. G. A. Diergaardt et al. v. Namibia [2000-09-06]. Communication No. 760/1997, UN Doc. CCPR/C/69/D/760/1997.

⁶⁴ HANNIKAINEN, L. Legal Nature of Minority Rights as Part of Human Rights, Limitations, Derogations, Reservations, and Interpretative Statements. In: M. WELLER, ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007, s. 29. ISBN 978-0-19-920851-7.

⁶⁵ A. D. v. Canada [1984-07-29]. Communication No. 78/1980, UN Doc. Supp. No. 40 (A/39/40) at 200.

⁶⁶ Gilberto François Croes v. the Netherlands [1988-11-07]. Communication No. 164/1984, UN Doc. CCPR/C/34/D/164/1984.

a ďalší proti Kanade (Oznámenie č. 358/1989).⁶⁸ VLP sa vyriešeniu podstaty uvedených oznámení vyhol buď konštatovaním nedostatočnej aktívnej legitímácie autora oznámenia, alebo konštatovaním, že inštitút individuálnej sťažnosti nemožno použiť na ochranu práva na sebaurčenie, keďže ide o kolektívne právo.

Ochrana práv domorodých národov v praxi Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie

Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie (ďalej VORD) sa právami domorodých národov intenzívne zaoberá v rámci procedúry individuálnych oznámení i spravodajskej procedúry. V súvislosti s právami domorodých národov dokonca vydal *Všeobecné odporúčanie č. 23 (1997)*,⁶⁹ kde sa vyjadril, že situácia domorodých národov bola vždy predmetom jeho pozornosti a záujmu v rámci spravodajskej procedúry v súvislosti s článkom 9 *Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965)* (ďalej DOVFRD). V tejto súvislosti VORD konštatoval, že diskriminácia domorodých národov spadá do rámca tohto dohovoru a uviedol i niekoľko problémových oblastí, ktoré by štáty vo vzťahu k ochrane práv domorodých národov mali osobitným spôsobom riešiť.

Ako príklad aplikácie spravodajskej procedúry DOVFRD vo vzťahu k právam príslušníkov domorodých národov v ostatnom období je možné spomenúť Rozhodnutie VORD v rámci ním vyvinutej procedúry skorého varovania a urgentného konania (*angl. early warning and urgent procedure*) ako súčasť spravodajskej procedúry podľa článku 9 ods. 1 DOVFRD a článku 69 vlastných procesných pravidiel. Išlo o rozhodnutie, v ktorom VORD kritizoval Spojené štáty americké, že nepodali periodickú správu k požadovanému dátumu, a upozornil Spojené štáty americké na potrebu riešenia situácie indiánskeho domorodého národa (kmeňa) Šošonov.⁷⁰

⁶⁷ E. P. et al. v. Colombia [1990-07-25]. Communication No. 318/1988, UN Doc. CCPR/C/39/D/318/1988.

⁶⁸ R. L. et al. v. Canada [1991-11-05]. Communication No. 358/1989, UN Doc. CCPR/C/43/D/358/1989 at 16.

⁶⁹ Committee on the Elimination of Racial Discrimination: General Recommendation 23: Rights of Indigenous Peoples (Fifty-first session, 1997), UN Doc. A/52/18, Annex V at 122 (1997), reprinted in Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies, UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.6 at 212 (2003).

⁷⁰ Early Warning and Urgent Action Procedure: Decision 1 (68) [2006-03-07]. UN Doc. CERD/C/USA/DEC/1.

Z rámca aplikácie procedúry individuálnych oznámení je pre oblasť ochrany práv domorodých národov významný prípad *Hagan proti Austrálii (Oznámenie č. 26/2002)*.⁷¹ Navrhovateľ Stephen Hagan adresoval svoju sťažnosť Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie a dožadoval sa, aby sa odstránil názov tribúny „E. S. Nigger Brown“ na športovom štadióne v meste Toowoomba v austrálskom štáte Queensland, ktorý považoval za hanlivý vo vzťahu k domorodým Austrálčanom. Spomínaná tribúna bola pomenovaná podľa prezývky slávneho rugbyového hráča, ktorý zomrel v roku 1972. Uvedený hráč anglosaského pôvodu danú prezývku dostal buď kvôli tomu, že mal svetlú pleť a blond vlasy, alebo preto, že používal krém na topánky s názvom „Nigger Brown“. Sťažovateľ sa neúspešne pokúšal vec vyriešiť pred austrálskymi vnútroštátnymi súdmi. Následne podal oznámenie Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie, kde namietal porušenie článku 2 ods. 1 písm. c), 4, 5 ods. d písm. i) a ix), ods. e písm. vi) a f, článku 6 a článku 7 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965). Po posúdení merita veci Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie konštatoval, že daný názov tribúny nie je vhodný a je veľmi citlivý v kontexte problematiky rasovej diskriminácie. Súčasne sa Výbor domnieva, že uctiť spomienku na významného športovca sa dá aj spôsobom, ktorý nebude vo verejnosti považovaný za hanlivý alebo rasovo urážlivý. Výbor odporučil, aby zmluvný štát prijal opatrenia potrebné na to, aby zabezpečil odstránenie problematického termínu z tribúny.⁷²

Rozsudky Medzi-amerického súdu pre ľudské práva

Zaujímavá a špecifická judikatúra v oblasti ochrany práv domorodých národov sa vyvinula z konaní pred Medzi-americkou komisiou pre ľudské práva (ďalej aj Komisia) a Medzi-americkým súdom pre ľudské práva (ďalej aj Súd). Pred Komisiou sa objavilo viacero sťažností domorodých Indiánov, ale len málo z nich sa dostalo pred Súd.⁷³ Z hľadiska prípadov riešených Súdom bol prelomovým prípad skráteno nazývaný *Awais Tingni*

⁷¹ *Stephen Hagan v. Australia* [2003-03-20]. Communication No. 26/2002, UN Doc. CERD/C/62/D/26/2002.

⁷² Bližšie pozri MELLO, M. *Hagan v. Australia: A Sign of the Emerging Notion of Hate Speech in Customary International Law*. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* [online]. 2006, vol. 28, no. 2, s. 365-378 [cit. 2014-07-09]. ISSN 1533-5860. Dostupné na: <http://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1604&context=ilr>.

⁷³ ANAYA, S. J. *Indigenous Peoples in International Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2004, s. 266. ISBN 978-0-19-517350-5.

proti Nikaragae (2001).⁷⁴ Sťažnosť v tomto prípade inicioval člen domorodej indiánskej komunity národa Mayagna (Sumo), žijúceho v oblasti Awas Tingni v Nikaragae, v konaní pred Komisiou, a to 2. októbra 1995. Komisia túto sťažnosť zaregistrovala pod číslom 11577. Vzhľadom na to, že Komisia nedokázala sporové strany priviesť ku zmierlivému riešeniu, 4. júna 1998 postúpila vec Súdu, s tým, aby posúdil, či Nikaragua porušila články 1 (záväzok rešpektovať práva bez diskriminácie), 2 (záväzok prijať vnútroštátne opatrenia na výkon práv zakotvených v Dohovore), 21 (právo na majetok) a 25 (právo na súdnu ochranu) Amerického dohovoru ľudských práv v súvislosti so skutočnosťou, že Nikaragua nevytýčila územie komunity Awas Tingni, neprijala efektívne opatrenia na zabezpečenie majetkových práv komunity vo vzťahu k územiu ich predkov a prírodným zdrojom na tomto území, a tiež z dôvodu, že vláda Nikaraguy udelila koncesiu na ťažbu dreva na danom území firme SOLCARSA.

V tomto prípade Súd konštatoval porušenie viacerých článkov *Amerického dohovoru ľudských práv* z roku 1969, a to článku 25 v spojitosti s článkom 1 ods. 1 a 2, článku 21 v spojitosti s článkom 1 ods. 1 a 2 v nadväznosti na uvedené akty Nikaraguy. V nadväznosti na článok 2 Súd uložil Nikaragae záväzok prijať v rámci vnútroštátnej legislatívy právne, správne a akékoľvek iné opatrenia smerujúce k vytvoreniu efektívneho mechanizmu pre delimitáciu, demarkáciu a označenie majetku domorodých komúní, v súlade s ich obyčajovým právom, hodnotami, zvykmi. Súd taktiež rozhodol, že Nikaragua musí vykonať delimitáciu, demarkáciu a označenie majetku členov komunity Mayagna (Sumo) Awas Tingni, a do času, kým uvedené akty vykoná, sa musí Nikaragua zdržať akýchkoľvek aktov, ktoré by sa mohli dotknúť existencie, hodnoty, používania či užívania majetku umiestneného v zemepisnej oblasti, kde žijú členovia uvedenej komunity. Súd teda priznal indiánskej komunite právo na územia a prírodné zdroje, ktoré obýva. Súd tu aplikoval rozširujúci výklad uvedených článkov, v duchu vyvíjajúcich sa noriem v oblasti ochrany práv domorodých národov. Súd tiež konštatoval, že jeho rozsudok je jednou z foriem reparácie, avšak rozhodol aj o povinnosti štátu vynaložiť 50 000 amerických dolárov v priebehu roka na práce a služby v kolektívnom záujme komunity Awas Tingni, a to po dohode s ňou, a zaplatiť komunite 30 000 amerických dolárov v súvislosti s výdavkami členov komunity na vnútroštátne a medzinárodné súdne trovy. Súd taktiež zaviazal Nikaraguu podávať každých šesť mesiacov správu o implementácii

⁷⁴ *Case of the Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua* [2001-08-31]. Inter-American Court of Human Rights, Series C, No. 79, 96 s.

rozsudku Súdu, pričom uviedol, že jeho dohľad nad výkonom rozsudku skončí až v prípade, keď bude rozsudok splnený.

Ostatným, veľmi zaujímavým prípadom z praxe Komisie a Súdu je prípad *Sarayaku proti Ekvádoru (2012)*.⁷⁵ Sťažnosť v tomto prípade podali 19. decembra 2003 združenie domorodej komunity indiánskeho národa Kichwa z oblasti Sarayaku v Ekvádore a dve mimovládne organizácie (Centrum pre hospodárske a sociálne práva a Centrum pre spravodlivosť a medzinárodné právo) Komisii, ktorá ich sťažnosť zaregistrovala pod číslom 12465. Sťažnosť súvisela so skutočnosťou, že Ekvádor vydal povolenie súkromnej naftárskej spoločnosti vykonať prieskumné a ťažobné aktivity vo vzťahu k nálezisku ropy na území domorodého národa Kichwa zo Sarayaku, a to bez predchádzajúcej konzultácie s týmto národom a bez získania jeho súhlasu. Uvedená naftárska spoločnosť začala výskumné práce a umiestnila na viacerých miestach územia domorodého národa nebezpečné výbušniny (1 400 kg), čím vytvorila rizikovú situáciu pre obyvateľstvo, vzhľadom na obmedzenie možnosti získavania obživy a obmedzenie slobody pohybu a slobody vyjadrenia kultúry. Sťažovatelia tiež namietali porušenie práva na súdnu ochranu a spravodlivý súdny proces.

Po preskúmaní merita veci Komisia 16. apríla 2010 postúpila vec Súdu, s tým, aby posúdil, či Ekvádor porušil viacero článkov Amerického dohovoru ľudských práv. Išlo o článok 21 (právo na majetok) spolu s článkami 13 (právo na slobodu myslenia a prejavu), 23 (právo na účasť v správe) a 1 ods. 1 (záväzok rešpektovať práva bez diskriminácie), ďalej články 4 (právo na život), 8 (právo na spravodlivý proces), 25 (právo na súdnu ochranu) v spojitosti s článkom 1 ods. 1 a článok 22 (právo na slobodu pohybu a pobytu) v spojitosti s článkom 1 ods. 1. Porušenie uvedených článkov malo byť na ujmu celej komunity národa Kichwa zo Sarayaku a jeho členov. Komisia tiež žiadala Súd o posúdenie porušenia článku 5 (právo na humánne zaobchádzanie) v spojitosti s článkom 1 ods. 1 vo vzťahu k dvadsiatim členom národa Kichwa zo Sarayaku, posúdenie porušenia záväzku podľa článku 2 (záväzok prijať vnútroštátne opatrenia na výkon práv zakotvených v Dohovore) a o to, aby prikázal štátu prijať špecifické opatrenia pre náhradu škody.

Súd v rámci riešenia prípadu po prvýkrát vo svojej praxi navštívil ľud Kichwa zo Sarayaku a prípad skúmal aj na mieste. V rozsudku Súd kon-

⁷⁵ *Case of the Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador* [2012-06-27]. Inter-American Court of Human Rights, Series C, No. 245, 93 s.

štatoval porušenie viacerých článkov Amerického dohovoru ľudských práv vo vzťahu k indiánskemu domorodému národu Kichwa. Primárne išlo o porušenie článku 21 (právo na majetok) v nadväznosti na porušenie práva domorodého národa na konzultácie o činnosti ťažobnej spoločnosti, práva na domorodé komunálne vlastníctvo a práv na kultúrnu identitu v spojitosti s článkom 1 ods. 1 a 2 (záväzok rešpektovať práva bez diskriminácie). Súd tiež konštatoval porušenie článku 4 ods. 1 (právo na život) a článku 5 ods. 1 (právo na fyzickú, morálnu a mentálnu integritu) v nadväznosti na ohrozenie fyzickej a psychickej integrity národa v dôsledku umiestnenia 1 400 kg výbušnín na domorodom území ťažobnou spoločnosťou.⁷⁶ Súd taktiež konštatoval porušenie článku 8 (právo na spravodlivý proces) a 25 (právo na súdnu ochranu) v spojitosti s článkom 1 ods. 1 vo vzťahu k domorodému národu Kichwa zo Sarayaku.

V nadväznosti na uvedené porušenia Súd konštatoval, že samotný rozsudok je jednou z foriem reparácie, ale uložil Ekvádoru aj celý rad povinností. Išlo najmä o povinnosť neutralizovať, deaktivovať a odstrániť výbušniny na území národa Kichwa zo Sarayaku na základe konzultácií s týmto národom, povinnosť konzultovať s uvedeným národom všetky aktivity týkajúce sa využívania prírodných zdrojov na jeho území a vytvoriť pre uvedené predbežné konzultácie legislatívne, správne a iné predpoklady, povinnosť zabezpečiť výkon porušených práv domorodého národa za použitia rozpočtových zdrojov a vzdelávacích programov pre armádu, políciu, súdnych úradníkov a úradníkov a právomocou vo vzťahu k domorodým národom, povinnosť verejne deklarovať uznanie medzinárodnoprávnej zodpovednosti v súvislosti s daným prípadom, povinnosť zaplatiť finančné čiastky vo výške 90 000 amerických dolárov za finančné škody, 1 250 000 amerických dolárov za nemajetkovú ujmu, 58 000 amerických dolárov za náklady na vedenie sporu. Súd tiež zaviazal Ekvádor podať do roka od zverejnenia rozsudku Súdu správu o implementácii rozsudku, pričom uviedol, že jeho dohľad nad výkonom rozsudku skončí až v prípade, keď bude rozsudok splnený.⁷⁷

⁷⁶ Ecuador: Inter-American Court Ruling Marks Key Victory for Indigenous Peoples. In: *Amnesty International* [online]. 2012-07-27 [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.amnesty.org/en/news/ecuador-inter-american-court-ruling-marks-key-victory-indigenous-peoples-2012-07-26>.

⁷⁷ Bližšie pozri ANAYA, S. J. a C. GROSSMAN. The Case of Awás Tingni v. Nicaragua: A New Step in the International Law of Indigenous Peoples. *Arizona Journal of International and Comparative Law* [online]. 2002, vol. 191, no. 1, s. 1-15 [cit. 2014-07-09]. ISSN 0743-6963. Dostupné na: <http://www.arizonajournal.org/ajicl/archive/AJICL2002/vol191/introduction-final.pdf>.

Záver

Pre identifikáciu pojmu domorodý národ, jeho definíciu a odlišenie od pojmov „menšina“ a „národ“ je možné veľmi užitočne použiť definície pojmov „kmeňová a polokmeňová populácia“ a „domorodá populácia“ a katalógy práv, ktoré sú obsiahnuté v Dohovore o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch Medzinárodnej organizácie práce (ďalej MOP) č. 107 z roku 1957, pojmy „domorodý národ“ a „kmeňový národ“ a katalógy práv zakotvené v Dohovore o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách MOP č. 169 z roku 1989, pojem „domorodé komunity, ľud alebo národy“ použitý v rámci Štúdie problému diskriminácie domorodých národov Pracovnej skupiny pre domorodé národy Subkomisie pre zabránenie diskriminácie a ochranu menšín Komisie OSN pre ľudské práva z roku 1983 a katalóg práv zakotvený v Deklarácii o právach domorodých národov (2007) Valného zhromaždenia OSN.

Vychádzajúc z uvedených definícií, dokumentov, katalógov práv, a tiež názorov vedy na problematiku pojmov národ a menšina, je možné charakterizovať domorodý národ ako národ s osobitnou identitou, vedúci tradičný spôsob života spätý s prírodou, pôdou, na ktorej žije, vlastnými inštitúciami, obyčajami a právnymi normami, ktorý je totožný s populáciou ovládnutou koloniálnou mocnosťou v historickom období, ktorý si z dôvodu zachovania územnej celistvosti štátu, na území ktorého žije, nemôže úplne realizovať svoje právo na sebaurčenie a ktorý vzhľadom na svoje nedominantné, početne podriadené postavenie v rámci štátu, kde existuje, požíva osobitnú medzinárodnoprávnu ochranu podobnú ochrane práv príslušníkov menšín (so širším katalógom práv, vrátane kolektívnych práv), s možnosťou využívať i medzinárodnoprávnu ochranu prináležiacu príslušníkom menšín. Uvedený súhrn charakteristík predstavuje podľa nášho názoru súčasný stav v oblasti medzinárodnoprávneho definovania postavenia domorodého národa vo vzťahu k menšinám a národom.

Medzinárodnoprávne úpravy v oblasti ochrany práv domorodých národov sa vyvíjali už po roku 1918 v rámci Spoločnosti národov a Medzinárodnej organizácie práce. Po zániku Spoločnosti národov v roku 1945 prevzala časť normotvorných aktivít v tejto oblasti Organizácia Spojených národov. V normotvorných aktivitách v danej oblasti pokračovala i Medzinárodná organizácia práce, ktorej sa ako prvej podarilo prijať záväzné dohovory týkajúce sa práv domorodých národov. V menšom roz-

sahu sa uvedenej oblasti venujú i regionálne medzinárodné organizácie, a to najmä Organizácia amerických štátov.

V nadväznosti na aktivity uvedených organizácií súčasnú medzinárodnoprávnu úpravu ochrany práv domorodých národov tvoria najmä Dohovor o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch Medzinárodnej organizácie práce (MOP) č. 107 z roku 1957, Dohovor o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách MOP č. 169 z roku 1989, Deklarácia o právach domorodých národov (2007) Valného zhromaždenia OSN, Dohovor o právach dieťaťa (1989), Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965), Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia (1948) a Americký dohovor ľudských práv (1969). Uvedené dokumenty a dohovory zakotvujú relatívne široké katalógy práv domorodých národov, resp. poskytujú ochranu týchto práv v rámci práv určených príslušníkom menšín. Dokumenty a dohovory Valného zhromaždenia OSN týkajúce sa ochrany práv domorodých národov priamo (Dohovor o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch Medzinárodnej organizácie práce (MOP) č. 107 z roku 1957, Dohovor o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách MOP č. 169 z roku 1989, Deklarácia o právach domorodých národov z roku 2007) spravidla nemajú efektívny kontrolný mechanizmus ich vynútenia formou individuálnej sťažnosti. Na druhej strane, ľudsko-právne dohovory, ktoré umožňujú chrániť práva domorodých národov nepriamo, takýto kontrolný mechanizmus majú. Dohovor o právach dieťaťa (1989) v znení Opčného protokolu (2014), Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966) v znení Opčného protokolu (1966) a Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965) poskytujú pre prípad porušenia práv zakotvených v ich rámci aj možnosť podať oznámenie kvázi-súdny orgánom (Výbor pre práva dieťaťa, Výbor pre ľudské práva, Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie). Americký dohovor ľudských práv (1969) poskytuje pre prípad porušenia práv zakotvených v jeho rámci možnosť podať oznámenie kvázi-súdny orgánu – Medzi-americkej komisii pre ľudské práva, ktorá následne môže vec postúpiť medzinárodnému súdny orgánu – Medzi-americkému súdu pre ľudské práva. Problematika ochrany práv domorodých národov môže byť riešená i v rámci medzinárodného arbitrážneho konania alebo medzinárodného súdneho konania.

Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov v historickej perspektíve pozostáva z jedného arbitrážneho nálezu, jedného posudku Medzinárodného súdneho dvora, viacerých názorov Výboru OSN pre ľudské práva, názorov Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie, ako aj rozsudkov Medzi-amerického súdu pre ľudské práva.

Uvedená judikatúra preukazuje zreteľný posun od prehliadania oprávnených nárokov domorodých národov k postupnému uznávaniu kodifikovaných práv domorodých národov v rámci širšieho výkladu existujúcich, už zakotvených ľudských práv venovaných príslušníkom menšín či ľudských práv všeobecne. Uvedený proces ilustruje niekoľko významných judikátov medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov. Ako prvý v histórii sa ochrany práv domorodých národov týkal arbitrážny judikát v spore medzi Veľkou Britániou a USA vo veci *Kajugskí indiáni (1926)*. V tomto prípade Veľká Británia prevzala na základe svojho práva diplomatickej ochrany nárok kmeňa Kajugov (jeden zo šiestich kmeňov Irokézskej konfederácie), ktorého podstatná časť sa presunula z USA do Kanady (vtedajšieho britského domínia), na zaplatenie finančného odškodnenia za kmeňové územie zo strany Spojených štátov v zmysle Zmluvy medzi štátom New York a národom Kajugov z roku 1795. Tribunál konštatoval, že Kajugovia ako národ, a ani ako jednotlivci nemajú osobitnú právnu subjektivitu v medzinárodnom práve. Napriek tomu zaviazal Spojené štáty, aby svoj zmluvný záväzok splnili ako záväzok súkromnoprávny.

Druhým významným judikátom pre ochranu práv domorodých národov je posudok Medzinárodného súdneho dvora (MSD) v prípade Západná Sahara (1975), kde v súvislosti s územím Západnej Sahary MSD konštatoval, že územím bez pána nie je územie obývané kmeňmi alebo národmi, ktoré majú spoločenskú a politickú organizáciu. V danom prípade išlo o domorodý národ Saharanov (Saharaujcov). Ak je územie obývané organizovanými kmeňmi alebo národmi, potom je územie možné získať dohodou s miestnymi vládcami alebo zástupcami kmeňov či národov. Pripustil tiež, že obyvateľstvo Západnej Sahary má právo na sebaurčenie podľa Deklarácie o poskytnutí nezávislosti koloniálnym krajinám a národom prijatej ako Rezolúcia VZ OSN č. 1514 (XV) v roku 1960. Uvedený posudok zreteľne indikuje posun vývoja medzinárodnoprávných úprav, ktoré postupne reflektovali na práva národov (vrátane domorodých národov) k pôde, a naznačuje i možnosť poskytnúť určitú formu práva na sebaurčenie aj vo vzťahu k domorodým národom.

Významnú skupinu judikátov predstavujú názory Výboru pre ľudské práva (VLP) v rámci procedúry individuálnych oznámení podľa Opčného protokolu k MPOPP. V prípade Sandra Lovelace proti Kanade (č. 24/1977) VLP konštatoval, že strata kultúrnych stykov pani Lovelace s komunitou indiánskeho národa Malisetov, v dôsledku legislatívneho odňatia statusu indiánky po vydaji za neindiána, bola porušením článku 27 MPOPP. V prípade Kitok proti Švédsku (č. 197/1985) VLP konštatoval, že nedošlo k porušeniu článku 27, avšak vyslovil vážne pochybnosti o niektorých ustanoveniach švédskej legislatívy ohľadom obmedzenia možnosti sťažovateľa chovať a obhospodarovať soby, loviť a zaoberať sa rybolovom. Zásadným judikátom z hľadiska jeho širšieho významu je názor VLP v prípade Náčelník Bernard Ominayak a skupina od jazera Lubicon proti Kanade (č. 167/1984), kde sa časť domorodého indiánskeho národa Kríov, zastúpená svojím náčelníkom, domohla porušenia práva na svoju kultúru, v nadväznosti na zničenie územia kmeňa v dôsledku ťažobných aktivít povolených štátom. V názore vo veci VLP uviedol, že „... práva chránené článkom 27 zahŕňajú práva osôb spolu s ostatnými príslušníkmi sa zúčastňovať ekonomických a spoločenských aktivít, ktoré sú súčasťou kultúry komunity, ku ktorej patria...“ a konštatoval, že „historické nespravodlivosti, na ktoré odkazuje zmluvný štát, a ďalší neskorší vývoj ohrozujú spôsob života a kultúru skupiny od jazera Lubicon a vytvárajú porušenie článku 27 dovtedy, pokiaľ budú ďalej pokračovať.“ V tomto prípade bol teda uznaný osobitný vzťah domorodcov k pôde, na ktorej žijú, ale aj sociálno-ekonomický rozmer práv domorodých národov ako súčasť práva na užívanie menšinovej kultúry. Na uvedený prípad potom nadviazala judikatúra Výboru v ďalších prípadoch týkajúcich sa ochrany práv domorodých národov v kontexte článku 27, a to Apirana Mahuika a iní proti Novému Zélandu (č. 547/1993), Ilmari Länsman a iní proti Fínsku (č. 511/1992), Jouni E. Länsman proti Fínsku (č. 671/1995), Paadar a ostatní proti Fínsku (č. 2012/2001), Diergaardt proti Namíbií (č. 760/1996), v ktorých síce sťažovatelia neboli úspešní, avšak v ktorých VLP poukázal na ohrozenie ich práv. V kontexte článku 26 MPOPP sa v konaní pred VLP úspešne domohli nápravy domorodí sťažovatelia v prípadoch Sandra Lovelace proti Kanade (č. 24/1977), Waldman proti Kanade (č. 694/1996) či Diergaardt proti Namíbií (č. 760/1996). V praxi VLP sa vyskytlo i oznámenie príslušníkov domorodých národov namietajúcich porušenie iných článkov MPOPP, bez zmienky o článkoch 2, 26 a 27, ktoré sa dotýkajú ochrany práv príslušníkov menšín priamo. Išlo o prípad Hopu a Bessert proti Francúzsku (č. 549/1993), kde sťažovatelia polynézskeho pôvodu z ostrova Tahiti namietali porušenie práva na

súkromný a rodinný život (čl. 17) a práv týkajúcich sa rodiny (čl. 23) v nadväznosti na vyvlastnenie pozemku, na ktorom je umiestnený historický cintorín domorodých Polynézanov, a jeho následné poskytnutie na výstavbu turistického hotela. Príslušníci domorodých národov sa v praxi VLP občas domáhali i ustanovenia článku 1 MPOPP, ktorý zakotvuje právo na sebaurčenie, a to najmä jeho odseku 1, ktorý zakotvuje právo všetkých národov na sebaurčenie. MPOPP však toto právo garantuje len národom, a nie menšinám, keďže príslušníkom menšín venuje článok 27, kde dané právo nespomína. Právom na sebaurčenie vo vzťahu k domorodým národom sa Výbor zaoberal v prípadoch A. D. proti Kanade (č. 78/1980), Kitok proti Švédsku (č. 197/1985), Náčelník Bernard Ominayak a skupina od jazera Lubicon proti Kanade (č. 167/1984), E. P. a ďalší proti Kolumbii (č. 318/1988), R. L. a ďalší proti Kanade (č. 358/1989). VLP sa vyriešeniu podstaty uvedených oznámení vyhol buď konštatovaním nedostatočnej aktívnej legitímácie autora oznámenia, alebo konštatovaním, že inštitút individuálnej sťažnosti nemožno použiť na ochranu práva na sebaurčenie, keďže ide o kolektívne právo.

Významným prípadom z rámca procedúry individuálnych oznámení z praxe Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie je prípad Hagan proti Austrálii (č. 26/2002). V danom prípade sťažovateľ namietal porušenie ustanovení Dohovoru v súvislosti s názvom stádu športového štadiónu, kde rezonovalo hanlivé slovo „neger“, ktoré bolo historicky zaužívané na označenie domorodých Austráľčanov. Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie konštatoval, že daný názov štadiónu nie je vhodný a je veľmi citlivý v kontexte problematiky rasovej diskriminácie. Súčasne sa Výbor domnieval, že uctiť spomienku na významného športovca sa dá aj spôsobom, ktorý nebude vo verejnosti považovaný za hanlivý alebo rasovo urážlivý. Výbor odporučil, aby zmluvný štát prijal opatrenia potrebné na to, aby zabezpečil odstránenie problematického termínu z štadiónu. Prelomový význam majú aj dva prípady riešené Medzi-americkým súdom pre ľudské práva. V prípade Awas Tingni proti Nikarague (2001) sa domorodí sťažovatelia domohli práva na majetok a práva na územia a prírodné zdroje, ktoré obývajú. Toto územie bolo ohrozené udelením koncesie vládou na ťažbu dreva. Súd tu aplikoval rozširujúci výklad článkov Amerického dohovoru ľudských práv (1969), v duchu vyvíjajúcich sa noriem v oblasti ochrany práv domorodých národov, tak, ako sú zakotvené v dohovorech MOP a Deklarácii o právach domorodých národov (2007) Valného zhromaždenia OSN. V prípade Sarayaku proti Ekvádoru (2012) bolo domorodému národu priznané porušenie práva na konzultá-

cie o činnosti ťažobnej spoločnosti, práv k pôde, práva na kultúrnu identitu, práva na slobodu pohybu a pobytu a práva na fyzickú a psychickú integritu v dôsledku umiestnenia 1 400 kg výbušnín a výskumných, resp. ťažobných prác na domorodom území ropnou ťažobnou spoločnosťou na základe licencie štátu. I v tomto prípade Súd aplikoval rozširujúci výklad článkov Amerického dohovoru ľudských práv (1969), v duchu vyvíjajúcich sa noriem v oblasti ochrany práv domorodých národov, tak, ako sú zakotvené v dohovoroch MOP a Deklarácii o právach domorodých národov (2007).

Zoznam bibliografických odkazov

A. D. v. Canada [1984-07-29]. Communication No. 78/1980, UN Doc. Supp. No. 40 (A/39/40) at 200.

Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights "Protocol of San Salvador" [online]. Washington, DC: Organization of American States (OAS), 1999-11-16. 11 s. [cit. 2014-07-09]. A-52. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b90.html>.

American Convention on Human Rights "Pact of San Jose, Costa Rica" [online]. Washington, DC: Organization of American States (OAS), 1969-11-22. 29 s. [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36510.html>.

ANAYA, S. J. a C. GROSSMAN. The Case of Awas Tingni v. Nicaragua: A New Step in the International Law of Indigenous Peoples. *Arizona Journal of International and Comparative Law* [online]. 2002, vol. 191, no. 1, s. 1-15 [cit. 2014-07-09]. ISSN 0743-6963. Dostupné na: <http://www.arizonajournal.org/ajicl/archive/AJICL2002/vol191/introduction-final.pdf>.

ANAYA, S. J. *Indigenous Peoples in International Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2004. 396 s. ISBN 978-0-19-517350-5.

ANDĚL, P. Právní subjektivita severoamerických domorodců z pohledu mezinárodního práva. *Mezinárodní politika*. 2002, roč. 26, č. 4, s. 18-19. ISSN 0543-7962.

Announcement of U. S. Support for the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples [online]. Washington, DC: Office of the Spokesman, 2010-12-16 [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2010/12/153027.htm>.

- Apirana Mahuika et al. v. New Zealand* [2000-10-27]. Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993.
- BALAŠ, V. Právo na sebeurčení. *Právník*. 1997, roč. 136, č. 2, s. 142-168. ISSN 0231-6625.
- Case of the Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador* [2012-06-27]. Inter-American Court of Human Rights, Series C, No. 245, 93 s.
- Case of the Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua* [2001-08-31]. Inter-American Court of Human Rights, Series C, No. 79, 96 s.
- Cayuga Indians (Great Britain) v. United States* [1926-01-22]. Reports of International Arbitral Awards, Volume 6, s. 173-190.
- Chief Bernard Ominayak and the Lubicon Lake Band v. Canada* [1990-03-26]. Communication No. 167/1984. UN Doc. CCPR/C/33/D/167/1984.
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination: General Recommendation 23: Rights of Indigenous Peoples* (Fifty-first session, 1997), UN Doc. A/52/18, Annex V at 122 (1997), reprinted in *Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies*, UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.6 at 212 (2003).
- Contracts of Employment (Indigenous Workers) Convention, No. 64 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 421.
- Contracts of Employment (Indigenous Workers) Recommendation, No. 58 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 433.
- Convention Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries* [1989-06-27]. ILO No. 169, 72 ILO Official Bull. 59; 28 ILM 1382 (1989).
- Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries* [1957-06-26]. ILO No. 107, 328 UNTS 247.
- De OLIVEIRA GODINHO, F. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Protection of Indigenous Rights in

- Brazil. In: A. von BOGDANDY a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 12*. 1st ed. Leiden: Brill, 2008, s. 247-286. ISBN 978-90-04-16959-3.
- Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples* [1960-12-14]. GA res. 1514 (XV), 15 UN GAOR Supp. (No. 16) at 66, UN Doc. A/4684 (1961).
- E. P. et al. v. Colombia* [1990-07-25]. Communication No. 318/1988, UN Doc. CCPR/C/39/D/318/1988.
- Early Warning and Urgent Action Procedure: Decision 1 (68)* [2006-03-07]. UN Doc. CERD/C/USA/DEC/1.
- Ecuador: Inter-American Court Ruling Marks Key Victory for Indigenous Peoples. In: *Amnesty International* [online]. 2012-07-27 [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.amnesty.org/en/news/ecuador-inter-american-court-ruling-marks-key-victory-indigenous-peoples-2012-07-26>.
- Elimination of Recruiting Recommendation, No. 46 [1936-06-20]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 309.
- Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues* [2000-07-28]. UN Doc. E/2000/22.
- Forced Labour (Indirect Compulsion) Recommendation, No. 35 [1930-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 164.
- Forced Labour (Regulation) Recommendation, No. 36 [1936-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 166.
- Forced Labour Convention, No. 29 [1930-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 155.
- Gilberto François Croes v. the Netherlands* [1988-11-07]. Communication No. 164/1984, UN Doc. CCPR/C/34/D/164/1984.

- HANNIKAINEN, L. Legal Nature of Minority Rights as Part of Human Rights, Limitations, Derogations, Reservations, and Interpretative Statements. In: M. WELLER, ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007, s. 27-48. ISBN 978-0-19-920851-7.
- HOSSAIN, K. The Human Rights Committee on Traditional Cultural Rights: The Case of Arctic Indigenous Peoples. In: T. VEINTIEAND a P. K. VIRTANEN, eds. *Local and Global Encounters: Norms, Identities and Representations in Formation* [online]. 1st ed. Helsinki: University of Helsinki, The Renvall Institute for Area and Cultural Studies, 2009, s. 29-42 [cit. 2014-07-09]. Renvall Institute Publications 25. ISBN 978-952-10-5301-6. Dostupné na: <http://www.tokyofoundation.org/syllff/wp-content/uploads/2009/03/hossain.pdf>.
- Ilmari Länsman et al. v. Finland* [1994-10-26]. Communication No. 511/1992, UN Doc. CCPR/C/52/D/511/1992.
- Ivan Kitok v. Sweden* [1988-07-27]. Communication No. 197/1985, UN Doc. CCPR/C/33/D/197/1985.
- J. G. A. Diergaardt et al. v. Namibia* [2000-09-06]. Communication No. 760/1997, UN Doc. CCPR/C/69/D/760/1997.
- JANKUV, J. Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 8, s. 725-738. ISSN 0231-6625.
- JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006. 358 s. ISBN 80-8078-096-X.
- JANKUV, J. Medzinárodnoprávna ochrana práv domorodých národov. In: M. HENCOVSKÁ, ed. *Acta Iuridica Cassoviensia 21*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 1998, s. 204-245. ISBN 80-7097-360-9.
- JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 316 s. ISBN 978-80-7380-210-3.
- Jouni E. Länsman et al. v. Finland* [1996-10-30]. Communication No. 671/1995, UN Doc. CCPR/C/58/D/671/1995.
- Kalevi Paadar et al. v. Finland* [2011-09-22]. Communication No. 2012/2001, UN Doc. CCPR/C/110/D/2102/2001.

- KAŠTYL, M. Současné postavení domorodého obyvatelstva v americkém systému ochrany lidských práv. In: P. ŠTURMA, ed. *Mezinárodní ochrana lidských práv: Regionální a tematická diferenciacie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 59. Studie z mezinárodního práva č. 2. ISBN 978-80-87146-54-5.
- KEAL, P. *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples: The Moral Backwardness of International Society*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2003. 258 s. ISBN 0-521-53179-9.
- KINGSBURY, B. "Indigenous Peoples" in International Law: A Constructivist Approach to the Asian Controversy. *The American Journal of International Law*. 1998, vol. 92, no. 3, s. 414-457. ISSN 0002-9300.
- Labour Inspectorates (Indigenous Workers) Recommendation, No. 59 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 434.
- MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstat. uprav. a dopln. vyd. Brno: Masarykova univerzita; Doplněk, 2008. 551 s. ISBN 978-80-210-4474-6 (Masarykova univerzita); ISBN 978-80-7239-218-6 (Doplněk).
- MELLO, M. Hagan v. Australia: A Sign of the Emerging Notion of Hate Speech in Customary International Law. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* [online]. 2006, vol. 28, no. 2, s. 365-378 [cit. 2014-07-09]. ISSN 1533-5860. Dostupné na: <http://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1604&ontext=ilr>.
- NOWAK, M. *U. N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. 2nd ed. Kehl am Rhein: N. P. Engel, 2005. 1277 s. ISBN 3-88357-134-2.
- Outcome Document of the Durban Review Conference* [2009-04-24]. UN Office of the High Commissioner for Human Rights, para. 73.
- Penal Sanctions (Indigenous Workers) Convention, No. 65 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 430.

- R. L. et al. v. Canada* [1991-11-05]. Communication No. 358/1989, UN Doc. CCPR/C/43/D/358/1989 at 16.
- Recruiting of Indigenous Workers Convention, No. 50 [1936-06-20]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 301.
- Report of the Special Rapporteur on Adequate Housing as a Component of the Right to an Adequate Standard of Living, and on the Right to Non-discrimination in this Context, Miloon Kothari: Addendum: Preliminary Note on the Mission to Canada* [2007-10-09 – 2007-10-22]. UN Doc. A/HRC/7/16/Add.4.
- Sandra Lovelace v. Canada* [1984]. Communication No. 24/1977, UN Doc. CCPR/C/OP/1 at 10.
- Stephen Hagan v. Australia* [2003-03-20]. Communication No. 26/2002, UN Doc. CERD/C/62/D/26/2002.
- Study of the Problem of Discrimination against Indigenous Populations* [1983-08-05]. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1983/21/Add.8.
- THORNBERRY, P. *International Law and the Rights of Minorities*. 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1993. 451 s. ISBN 0-19-825829-1.
- UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding Observations: Canada* [2006-05-22]. UN Doc. E/C.12/CAN/CO/4; E/C.12/CAN/CO/5.
- UN Human Rights Committee: Concluding Observations: Canada* [2005-10-27 – 2005-10-28]. UN Doc. CCPR/C/CAN/CO/5.
- United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [2007-09-13]. No. 61/295, UN Doc. A/61/L.67 and Add.1.
- VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013. 544 s. ISBN 978-80-8155-003-4.
- VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2012. 416 s. ISBN 978-80-89447-71-8.
- WELLER, M. ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. 525 s. ISBN 978-0-19-920851-7.

Western Sahara [1975-10-16]. Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 144 s.

XANTHAKI, A. *Indigenous Rights and United Nations Standards: Self-Determination, Culture and Land*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007. 314 s. ISBN 0-521-83574-7.

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
juraj.jankuv@gmail.com

Legal Framework of Mediation and the Mediator Status under Bulgarian Law

Antonina Dimitrova

Abstract: *The study outlines the legal framework of mediation and the legal status of mediators under the Bulgarian law. It also comments on some of the European acts concerning mediation and implementation of the Directive 2008/52/EC requirements in the Bulgarian legislation system. The paper clarifies certain possibilities for applying mediation in cases of civil and administrative disputes.*

Key Words: *Mediation; Legal Framework of Mediation in Bulgaria; Alternative Dispute Resolution; Directive on Certain Aspects of Mediation in Civil and Commercial Matters; Bulgaria.*

Introduction

As part of the policy of the European Union to create an area of freedom, security, and justice, citizens of the EU member countries have now access to judicial as well as extra-judicial means of dispute resolution. The importance of these alternative methods is increasing in modern society and they include the Ombudsman, reconciliation, negotiation, arbitration, and mediation. Originally, these methods were considered new, dating back to the last decades of the 20th Century.¹ Actually, they have existed for a very long period of time and have played an important role in many cultures throughout the world. Their origins can be traced back to the traditional societies.²

Mediation can offer parties a faster and more cost-effective resolution of disputes. In some countries it is a well-known procedure and a considerable number of disputes are resolved precisely through it. Although it is regulated by law in Bulgaria, mediation is still not very popu-

¹ See for example MANEV, M. *Mediation and the Civil Litigation*. 1st ed. Sofia: Flyorir, 2004, p. 9. ISBN 954-8226-78-2 [МАНЕВ, М. *Медияцията и гражданският процес*. 1. изд. София: Фльорир, 2004, стр. 9. ISBN 954-8226-78-2].

² See also BARRETT, J. T. and J. BARRETT. *A History of Alternative Dispute Resolution: The Story of a Political, Cultural, and Social Movement*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2004, p. 2. ISBN 0-7879-6796-3.

lar and the disputes resolved through it are rather few compared to the numerous legal proceedings. However, its popularity is gradually increasing due to various reasons, including the Ministry of Justice which supports a public register (electronic and paper) of mediators and organizations which are authorized to provide mediator trainings.

With reference to this, the aim of the presented paper is to provide characteristics of the legal framework of mediation in Bulgaria and some of the possibilities of applying it, such as procedures and mediator status.

Legal framework of mediation in Bulgaria

General characteristics of mediation according to the Bulgarian legislation

The Committee of Ministers of the Council of Europe adopted four recommendations on mediation and other alternative means of dispute resolution, with the purpose of dissemination and efficient application of the principles set out in these recommendations.³ The member countries are recommended to introduce in their legislation systems alternatives to judicial proceedings that will provide the European citizen with a better access to justice, which is in line with the requirement of Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

In Bulgaria mediation was legally regulated for the first time with the Mediation Act of 2004 (MA), and until this the adoption was an almost unknown procedure. According to this act, mediation is a voluntary and confidential procedure for out-of-court resolution of disputes, where a third party mediator assists the disputants in reaching a settlement. The MA settles the relationships connected with mediation and the procedure itself as well as the form and content of reached agreements.

³ They are: *Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation* [1998-01-21]. Recommendation of the Council of the European Union, No. R (98) 1; *Recommendation Rec (2002) 10 of the Committee of Ministers to Member States on Mediation in Civil Matters* [2002-09-18]. Recommendation of the Council of the European Union, Rec (2002) 10; *Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Mediation in Penal Matters* [1999-09-15]. Recommendation of the Council of the European Union, No. R (99) 19; and *Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers to Member States on Alternatives to Litigation between Administrative Authorities and Private Parties* [2001-09-05]. Recommendation of the Council of the European Union, Rec (2001) 9.

The normative regulation of mediation is done under item 16 of the Strategy for Reform of the Bulgarian Judicial System as an alternative to court proceedings and in accordance with the harmonization of the Bulgarian legislation with that of the EU countries. With reference to this, Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council was adopted. The directive concerns certain aspects of mediation in civil and commercial matters whose requirements were introduced in the Bulgarian law by amending the MA of April 1st, 2011. The subject of mediation can be both legal and non-legal disputes. According to article 3 of the MA, it is applicable to civil, commercial, labour, family, and administrative disputes, related to consumer rights and other disputes between physical and/or legal persons, including any cross-border disputes and the ones provided for in the Criminal Procedure Code. In this sense, the disputes are differentiated according to their subject. Mediation shall not be conducted if a law or another statutory instrument provides for another procedure for concluding agreements. In Bulgaria, mediation is not mandatory and it is completely voluntary. The court may also invite the parties to attend an information session on the use of mediation as a means of dispute resolution. These rules are set out in the Civil Procedure Code (CPC), in force since March 1st, 2008.⁴

In civil proceedings, the court may invite the parties to use mediation or other means for amicable settlement before the dispute is heard at an open hearing (according to art. 140, par. 3, sent. 2 CPC). In addition, art. 145, par. 3 of the Civil Procedure Code provides for the obligation of the court during the first hearing of the case to invite the parties to agree on a settlement. This can be achieved by using one of the alternative methods of dispute resolution. If the parties agree to undertake mediation procedures, the case is to be suspended. The case can be resumed within a period of six months at the request of each party (art. 231 CPC). In case the parties do not agree to undertake mediation or during the mediation procedure itself they do not reach an agreement, there are grounds to continue the legal proceeding without any negative consequences for the two parties.⁵

⁴ *Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on Certain Aspects of Mediation in Civil and Commercial Matters* [2008-05-21]. Directive of the Council of the European Union, No. 2008/52/EC.

⁵ In England and Wales, for example, the court may penalize the party who does not engage in alternative dispute resolution by paying litigation cost even when it wins the case. In other cases the successful party might receive an adverse costs order if it agreed to mediate, but delayed unreasonably in doing so. See Court Decision *Nigel Witham Ltd. v. Robert*

The court is obliged to invite the parties to mediation or another alternative method in divorce proceedings before court hearings (art. 321, par. 3 – 5 CPC). According to art. 49, par. 2 of the Family Code (effective of October 1st, 2009), the court guides spouses to reconciliation through mediation or another method of reaching an amicable settlement. With reference to this, mediation replaces the mandatory conciliation proceedings under the repealed Family Code (active from 1985 to October 1st, 2009), but conducting it, according to the new Family Code, is not mandatory. Divorce itself cannot be terminated by mediation. If agreement is reached, it is private, contractual in nature and cannot change the civil status of the person. When agreement is reached, depending on its contents, there are different effects. For example, the parties may agree not to terminate their marriage because they have clarified the misunderstandings that have upset their marital relationship. In this case the divorce proceedings should be terminated. It is possible to continue the divorce proceeding, but to transform the case into a divorce by mutual consent, namely non-contentious proceedings without an inquiry, if the parties have reached an agreement on the consequences of the divorce. In this case they have to agree on custody rights and residence of the children, personal relationships, and financial support of children as well as on the use of the family home, spousal maintenance, and the family name. In divorce cases, agreement has legal effect only after it is approved by the court.

Except for the above mentioned provision, the Family Code does not refer explicitly to mediation, but its application is possible in many hypothetical cases in which the spouses could resolve their disagreements by an agreement. Through mediation it is possible to reach an agreement concerning the conclusion and contents of a prenuptial agreement (the signature and contents must be certified by a notary). As mentioned above, the consequences of a divorce can be determined with agreements under article 49, par. 4 and article 5 of the Family Code (depending on whether the divorce is by claim or by mutual consent).

Parents can agree on the place of residence of the child, the custody rights, the personal relations they would have with the child, and their

Smith and Others [No. 2] [2008] EWHC 12 (TCC), quoted in ODDY, A. J., A. PHILLIPS and M. McCLURE. Mediation Country Report England and Wales. In: *ADR Center* [online]. 2014. 7 p. [cit. 2014-07-14]. Available at: http://www.adrcenter.com/jamsinternational/civil-justice/Mediation_Country_Report_England_and_Wales.pdf.

financial support, etc. when they do not live together (the agreement is also approved by the district court).

Form and contents of agreements reached through mediation

In certain cases parties would prefer to settle a legal dispute whose purpose is to reach an agreement of contractual nature. This agreement could be formal as well as informal. The law determines the method of concluding the agreement. The form may be oral, written, or written with notary certification.

The contents of the written agreement, which may be approved by the court in order to have the effect of a court settlement, are explicitly determined. Such agreements must contain the following details: the place and date where the said agreement was reached; the names and addresses of the parties; the content which was agreed on; the name of the mediator; the date when the procedure was started; and the signatures of the parties. The content of the agreement may include information concerning penalties for failure to fulfill obligations, such as compensations, defaults, etc.

According to article 417, paragraph 3 of the Civil Procedure Code, the applicant may obtain an order for immediate execution and issue a writ of execution when a deed, agreement, or another contract with notarized signatures containing obligations to pay cash or other fungible items as well as obligations to submit certain items.

In implementation of article 6 of the Directive 2008/52/EC, the Bulgarian Mediation Act was amended in 2011 (see State Gazette, issue 27 from 2011, effective of April 1st, 2011), when the requirement to ensure the ability of the parties or of one of the parties with the explicit consent of the others, to request to make enforceable the content of a written agreement reached through mediation was introduced. The court can approve the agreement after it is confirmed by the parties and does not violate the law and contradict morality. The opinion of the Prosecutor is also heard if he participates as a party. The court settlement has the meaning of an enacted court decision. This court settlement is a court enforcement order on the basis of which a writ of execution can be issued. The approval of the settlement can be done during pending legal proceedings and, since the amendments from 2011, with separate contentious proceedings, according to article 18 of the Mediation Act.

The settlement resulting from mediation which has been made enforceable in a member state should be recognized and declared enforceable in the other member states on the basis of the Council Regulation (EC) No. 44/2001 of December 22nd, 2000, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters or the Council Regulation (EC) No. 2201/2003 of November 27th, 2003, Concerning Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters and the Matters of Parental Responsibility.

The mediation procedure and the limitation periods

According to article 8 of the Directive 2008/52/EC, member states are obliged to ensure that parties who choose mediation are not subsequently prevented from initiating judicial proceedings or arbitration in reference to the same dispute by the expiry of limitation or prescription periods during the mediation process. This requirement is implemented in the Mediation Act, and it is exclusively regulated that during the mediation proceeding there are no limitation periods, i.e. the beginning of the mediation procedure suspends the limitation periods.

The maximum length of mediation procedures in Bulgaria could be 6 months.

Mediation in administrative disputes

As of 2006 in Bulgaria operates the Administrative Procedure Code (APC) which, unlike the Civil Code of Proceedings (CCP), does not refer explicitly to mediation or other methods of alternative disputes resolution. Despite this there is a possibility for parties to use them in cases of administrative disputes by agreeing with the help of mediators. For example, article 20 with reference to article 9, paragraph 4 of the APC determines the right of parties to stop the dispute by reaching an agreement. It has an extra-judicial nature and is concluded between the administration and the parties to the proceedings or only between the parties to the proceedings. In this case the agreement must be approved in writing by the administrative authority. The agreement may be concluded prior to the entry into force or to challenge the administrative act before the court. In this case upon reaching or upon approval of the agreement, the administrative act is invalidated and the agreement supersedes the administrative act. According to the practice of the Supreme Administrative Court, the agreement has the nature of an administrative contract

(Decision No. 4108/2010-03-29 of the Supreme Administrative Court adm. case 16167/2009).

The provision of article 178, paragraph 6 of the APC provides for the possibility to conclude a judicial settlement. Settlement confirmed by the court has the significance of an effective court judgment.

The Ministry of Justice has used the mediation process to resolve administrative disputes – between the ministry and its former employee. The dispute has been settled out of court particularly through this method.⁶

There are cases in which mediation cannot be applied. For example, administrative acts, through which the foreign policy, defense, and security of the country are immediately implemented, are not subject to judicial appeals. Therefore, the parties cannot reach agreements concerning these matters through mediation. In addition, mediation cannot be applied in cases referring to the contestation of secondary legislative administration acts under chapter X, section III of the APC.

Legal status of mediators in Bulgaria

After the Mediation Act has entered into force, the Minister of Justice issued an ordinance under article 8, paragraph 4 of the MA (Ordinance No. 2 from 2007, State Gazette No. 26/2007) regulating the terms and conditions for the approval of the organizations which deliver training to mediators; the requirements of mediation training; the order of entry, removal, or deletion of mediators from the Uniform Register of Mediators (URM); and the procedural and ethical rules of mediator conduct.

This ordinance defines the basic training requirements that have to be met by people who would like to acquire qualification as mediators. The training should consist of minimum 60 academic classes that provide both theoretical knowledge and practical experience, with the practical training occupying minimum the half of the classes.

⁶ MALEVA, V. The Contribution of the Ministry of Justice for the Introduction and Development of the Institute of Mediation in Bulgaria. *European Integration and Law Journal*. 2007, no. 3, p. 24. ISSN 1312-5524 [МАЛЕВА, В. Приносът на Министерството на правосъдието за въвеждане и развитие на института на медиацията в България. *Европейска интеграция и право*. 2007, н. 3, стр. 24. ISSN 1312-5524].

In Bulgaria mediators have the status of private entities while in some other EU member states they depend on public organizations.⁷ Mediators have to meet a number of requirements of professional and ethic nature.

According to the MA, a mediator may be only a legally capable person who meets the following requirements: has not been prosecuted or convicted for committing crimes; has successfully undergone a course for mediators; has not been deprived of the right to exercise a profession or conduct an activity; has a permit for permanent residence in the Republic of Bulgaria in the case the person is a citizen of a foreign country (this requirement does not apply to nationals of the European Union member states, other countries of the European Economic Area and Switzerland); and has been entered in the Uniform Register of Mediators by the Minister of Justice.

Mediator candidates submit a sample application form in electronic and paper formats at the Uniform Register of Mediators. In case they do not meet the regulatory requirements, the Minister of Justice denies by order entry in the Register. The order may be appealed before the Supreme Administrative Court of Bulgaria under the Administrative Code.

For certain specific disputes, such as these related to copyright and related rights, the Law on Copyright and Related Rights regulates the additional requirements that mediators must meet. For example, in cases of disputes between organizations for collective management of copyrights and a user and/or a users' organization concerning the conclusion or execution of a contract between them (e.g. publishing contract, etc.), mediators must possess specialized knowledge in the sphere of copyright and related rights. In addition, they must be included in a special list of mediators under the supervision of the Minister of Culture.

Rules of Conduct for Mediators serve as behavior guidelines in carrying out the practical activities of these professional mediators as well as promoting public confidence in mediation as a process of alternative dis-

⁷ With reference to this see the *Report of the Supreme Judicial Council on the 46th Meeting of the Contact Persons of the European Judicial Network in Civil and Commercial Matters* [online]. 2013-09-03. 9 p. [cit. 2014-07-14]. Available at: http://www.vss.justice.bg/bg/evro/ejnccm/Eu_lan2013.pdf, where it is said that in the Czech Republic and Finland mediators depend on public organizations, while in Bulgaria, Belgium, Greece, Poland, etc. they have the status of private entities; in other countries such as Germany, Hungary, Great Britain, and Portugal mediators can be both private and public entities.

pute resolution. The guiding principles in the work of mediators are as follows:

A. Competence and accountability:

Mediators must possess the necessary qualifications and competences to manage effectively the mediation process and satisfy the expectations of the participating parties. An important part of the mediator's qualifications are skills related to establishing effective communication with each party and the ability to control their own behavior in accordance with the procedural and ethical rules of Conduct for Mediators. The parties, taking part in the dispute, have the right to choose mediators, depending on their experience and qualification.

B. Conscientiousness and impartiality in conducting the mediation process:

Mediation is based on the impartial work of mediators. They agree to conduct the procedure only if they can ensure their independence, impartiality, and neutrality. Mediators sign a declaration of impartiality where they also reveal the circumstances of each procedure for which they are appointed to work on, and present then to the parties to the dispute according to article 13, paragraph 2 of the MA. This principle is further developed in the provision in article 10, paragraph 3 of the MA where it is stated that "A Mediator shall withdraw from the procedure upon occurrence of any circumstances as would cast doubt on the independence, impartiality and neutrality thereof." In this case, the procedure must be given to another mediator. Mediators must work conscientiously to reach mutually beneficial agreements between the parties, and must not allow private prejudices or preferences to affect the mediation process.

At the very beginning of the mediation process, when they introduce themselves to the parties, mediators are obliged to disclose any circumstances that may result in conflict of interests. There is a conflict of interests when mediators have personal or business relations with one of the parties; in the case of direct or indirect material, financial, or other interest based on the consequences of the mediation process; or when mediators act in a capacity other than that of mediators to the advantage of one of the parties to the dispute, namely lawyers, business partners, etc. In case the conflict of interests jeopardizes the impartiality of the mediation procedure, mediators must stop their work. Mediators are obliged to neutralize the attempts of outside institutions or people to cause conflict

of interests and therefore affect the outcome of the mediation process or favour one of the parties to the dispute.

C. Confidentiality:

During the mediation process, the acquired information about the parties to the dispute and the nature of their disagreement is considered confidential, and mediators do not have the right to disclose the circumstances, facts, and documents related to the procedure. Mediators guarantee the confidentiality of information. They can use the acquired information and make it public with the exclusive consent of the parties to the dispute and in their interest. The provision in article 10, paragraph 4 of the MA is also in accordance with the rule of confidentiality. It states that “the mediator may not communicate to the other participants in the procedure any circumstances concerning solely one of the disputants without the consent of the said disputant.”

An exception to the rule of confidentiality are the cases described in article 7, paragraph 3, points 1 – 3 of the MA – to ensure the protection of public order and the best interests of children; for the purposes of criminal proceedings; to prevent the physical or psychical integrity of a particular person; to implement and enforce an adopted agreement.

Conclusion

Mediation is becoming a modern and effective method of resolving various types of disputes. Over the last years the number of cases, in which agreement has been reached through mediation, has increased, but it still remains a rather uncommon practice. To achieve the goals of its regulation it is necessary to popularize mediation further. It can be recommended that the government secures funding so that certain disadvantaged groups could take advantage of mediation. The government could also cover the expenses for cases that are forwarded by the court to be solved through mediation in order to encourage parties to choose this method for resolving disputes and facilitate the work of the judicial administration.

References

BARRETT, J. T. and J. BARRETT. *A History of Alternative Dispute Resolution: The Story of a Political, Cultural, and Social Movement*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2004. 320 p. ISBN 0-7879-6796-3.

Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on Certain Aspects of Mediation in Civil and Commercial Matters [2008-05-21]. Directive of the Council of the European Union, No. 2008/52/EC.

MALEVA, V. The Contribution of the Ministry of Justice for the Introduction and Development of the Institute of Mediation in Bulgaria. *European Integration and Law Journal*. 2007, no. 3, pp. 19-27. ISSN 1312-5524 [МАЛЕВА, В. Приносът на Министерството на правосъдието за въвеждане и развитие на института на медиацията в България. *Европейска интеграция и право*. 2007, н. 3, стр. 19-27. ISSN 1312-5524].

MANEV, M. *Mediation and the Civil Litigation*. 1st ed. Sofia: Flyorir, 2004. 312 p. ISBN 954-8226-78-2 [МАНЕВ, М. *Медиацията и гражданският процес*. 1. изд. София: Фльорир, 2004. 312 стр. ISBN 954-8226-78-2].

ODDY, A. J., A. PHILLIPS and M. McCLURE. Mediation Country Report England and Wales. In: *ADR Center* [online]. 2014. 7 p. [cit. 2014-07-14]. Available at: http://www.adrcenter.com/jamsinternational/civil-justice/Mediation_Country_Report_England_and_Wales.pdf.

Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation [1998-01-21]. Recommendation of the Council of the European Union, No. R (98) 1.

Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Mediation in Penal Matters [1999-09-15]. Recommendation of the Council of the European Union, No. R (99) 19.

Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers to Member States on Alternatives to Litigation between Administrative Authorities and Private Parties [2001-09-05]. Recommendation of the Council of the European Union, Rec (2001) 9.

Recommendation Rec (2002) 10 of the Committee of Ministers to Member States on Mediation in Civil Matters [2002-09-18]. Recommendation of the Council of the European Union, Rec (2002) 10.

Report of the Supreme Judicial Council on the 46th Meeting of the Contact Persons of the European Judicial Network in Civil and Commercial Matters [online]. 2013-09-03. 9 p. [cit. 2014-07-14]. Available at: http://www.vss.justice.bg/bg/evro/ejnccm/Eu_lan2013.pdf.

Antonina Dimitrova, PhD., Senior Assist. Prof.

Faculty of Law
University of Ruse
Studentska St. 8
7017 Ruse
Bulgaria
andimitrova@uni-ruse.bg

Legal Protection of the Intangible Cultural Heritage

Samanta Kowalska

Abstract: *Intangible cultural heritage is a crucial factor in shaping personality and identity of a man. At the beginning of the 21st Century, in the face of deepening globalization, commercialization, consumerism, technological progress, and urbanization, there is a need to undertake, without undue delay, multifaceted, correlated and taking account of future circumstances' actions for the protection of the non-material cultural heritage. This study presents genesis, legal regulations and mechanisms which have been developed under the aegis of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Measures taken by the UNESCO and particular states in view of reaching the set targets should follow the spirit of tolerance, empathy, cultural plurality and respect for human rights.*

Key Words: *Intangible Cultural Heritage; Monuments; Cultural Diversity; Legal Protection; Human Rights; UNESCO; Law.*

Introduction

Cultural heritage plays an inestimable role for the existence, lasting and development of a society. Historical memory and a proper attitude towards cultural heritage significantly influence shaping the personality and identity of a man. Monumental edifices, architectural structures, inventions and as subtle products of human ingenuity as pieces of music, literature and art arouse excitement and encourage reflection. Observations of flora and fauna and products of the inanimate nature prompt admiration and provide a sense of wonder. However, despite intensive and strenuous efforts on the part of scientists, numerous secrets of nature have not yet been revealed or explored.

Law can be treated as evidence of civilizational development of humankind and an element of cultural heritage. Law also reflects, in a given social group, the acceptable and unacceptable value system. The right of access to cultural goods and to the protection of cultural heritage is one of human rights. Numerous regulations concerning the protection of tangible cultural and natural heritage have been worked out on the interna-

tional arena.¹ However, the protection of intangible cultural heritage is an area that has been dealt with merely for the last few years. What is often forgotten, not only the material dimension but also the message conveyed by historical monuments builds cultural heritage. Nearly every edifice, text, or an artistic vision carries an idea or value system marked with individual perceiving, gradation and understanding of the world. Nurturing non-material cultural heritage is indispensable for preserving continuity and development of a society, the maintenance of dialogue between the present and the past and for drawing conclusions with a view to the future.

Non-material cultural heritage is requisite for understanding and proper reading and deciphering of material cultural heritage. Multiple attempts have been made on the international arena to define the notion of intangible cultural heritage. It is not an easy task as it is challenging to make a linguistic framework for a phenomenon which is not visible, not literal in a form. However, the phenomenon exists in the oral tradition taking on, e.g. the shape of values, beliefs, language dialects, fairy tales, legends, songs, or proverbs. Non-material cultural heritage eludes analytical and descriptive trials. What makes the trials a bigger challenge is the fact that the matter under discussion involves closely related notions as follows: *cultural heritage, cultural goods, or culture.*²

Protection of the intangible cultural heritage under the auspices of the UNESCO

The designatum of the notion *intangible cultural heritage* has been inserted by the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) in the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.³

¹ *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage* [1972-11-16]. Journal of Laws, 1976, no. 32, item 190; *Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention* [1954-05-14]. Journal of Laws, 1957, no. 46, and *Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict* [1954-05-14]. Journal of Laws, 1957, no. 46, item 212; and *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage* [1992-01-16], Journal of Laws, 1996, no. 120, item 564 are some of the examples of multilateral treaties on this matter.

² See PRUSZYŃSKI, J. *Dziedzictwo kultury Polski: Jego straty i ochrona prawna: Tom 1*. 1. wyd. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze, 2001, p. 40 and following. ISBN 83-88551-55-8.

³ The UNESCO Organization took multiple actions to protect traditional and folk culture before the Convention came into existence. Some of them should be noted, e.g. the

The preamble of the Convention invokes earlier documents concerning the aforementioned problematic aspects. The Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore adopted on November 15th, 1989, is one of those documents. According to the Recommendation folklore embraces such forms as customs, myths, language, dances, music, literature, or handicrafts. Folklore is a part of the universal heritage of humanity. The document accentuates that folklore functions mainly in the oral tradition, and as being of a passing and elusive nature, are on the edge of oblivion. Actions to protect the traditional and folk culture by means of legal regulations and other instruments elaborated by countries should be taken without any needless delay. Steps should be taken on two tracks: through international cooperation (projects concerning scholarly research and documentation, training, technical and financial support, establishing contacts between countries and regional institutions) and through the country context (producing catalogues and inventories, staff training, maintenance of folklore forms in the open air folklore museums, popularization of folk culture with the aid of symposia, festivals, exhibitions, publications, radio/television and educational programmes). All these activities should be conducted with full respect for intellectual property rights on the part of the creators involved in the protection of traditional and folk culture.

According to the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity adopted in Paris on November 2nd, 2001, respect and regard for cultural diversity is one of the serious guarantors of peace and security in the world, likewise properly balanced functioning of nature is possible due to biological diversity. Originators of the aforesaid Declaration point to the fact that cultural diversity is that what should be affirmed and protected for the sake of contemporaries and subsequent generations. As stated by the document, cultural diversity is the root of creativity, innovations and exchange; living in a world of cultural diversity provides the man with conditions to develop one's personality, to ennoble oneself, to draw satisfaction. Protection of cultural diversity favours building the mutual understanding and respect; it also conduces to undertake joint activities

UNESCO Collection of Traditional Music of the World (recordings were started in 1961), the Red Book of Endangered Languages (started in the Eighties of the 20th Century), the Living Human Treasures (the programme started in 1994), the Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity (the programme launched in 2001). The above-mentioned endeavours on the part of the UNESCO have enabled the formation of the broadened notion of intangible cultural heritage.

and initiatives. It has been observed that cultural diversity may foster economic development; however, any actions concerning that kind of growth should be based on rationalism and common sense. As an example, increasing uncontrolled tourism may cause inconveniences in people's everyday life, make professional life of inhabitants difficult or drive sensitive ecosystems to the brink of destruction. The Declaration underlines the importance of the cultural diversity protection and points to the fact that the process should take place in accordance with respect for human rights. Dignity does not allow arbitrary interference in the lives of other people; similarly, cultural diversity should be an ethical imperative which protects from appropriation, violation of law and culture of ethnic minorities and indigenous people (autochthons). In the Declaration human dignity, human rights and cultural diversity are intimately connected. Protection of cultural diversity embraces also actions towards a free circulation of ideas, both in the verbal form (language, word) and in the non-verbal one (e.g. picture). For a proper development of artistic activity it is necessary to guarantee the freedom of the speech, press and of the other mass media, the equal access to cultural goods, scientific research, and technological achievements. The access should offer a wide range of possibilities to use virtual (digital) resources of art and science in view of the fact that cultural goods and services cannot be treated as commercial goods. Countries should implement a policy through which cultural diversity will be properly protected. The cultural policy of any country should contain not only a solid legal framework but also operational one so as to the circulation of ideas, works and creative processes, popularization of cultural goods and services connected with it, was unhampered and real. Countries should establish and support cooperation with the private sector and nongovernmental organizations with a view to achieving the aforesaid political goals. Civil societies, supported by the UNESCO, are expected to undertake actions to popularize creativity on a large scale, based on international solidarity.

The Declaration adopted in Istanbul in September 2002 is another document invoked in the preamble of the Convention. The document points to the fact that formation of cultural identity is closely connected with the intangible cultural heritage. The Third Round Table of Ministers of Culture⁴ has underlined the need to propagate the principles of the UNESCO Universal Declaration from the year 2001. The countries have

⁴ The Istanbul Declaration was adopted during the debates of the Third Round Table of Ministers of Culture.

been addressed to elaborate and implement proper measures and actions in order to protect the intangible cultural heritage. Participants pointed to the role of the UNESCO in the hitherto protection of the intangible cultural heritage and in the newly undertaken endeavours. The members of the meeting stood for the UNESCO resolution on international protection standards to be adopted in the new Convention.

The essence and principles of the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage was adopted on October 17th, 2003. In the preamble the will has been expressed to take actions for the sake of protecting the intangible cultural heritage. The discussed Convention has become the first multilateral act legally binding in this matter in the world.

On the authority of the above-mentioned act, “the intangible cultural heritage” means “the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artifacts, and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage. This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity” (art. 2 para. 1). The definition is descriptive in its character; it refers to the presently cultivated, on the basis of intergenerational transmission, phenomenon, due to which members of a given social group shape their self and identity.

According to art. 2 para. 2, the non-material cultural heritage is expressed, for example, in: a) oral traditions and expressions, involving language as an instrument of the intangible cultural heritage; b) plays and other forms of performing art; c) customs, rituals and festive events; d) knowledge and practices related to nature and the universe; e) skills concerning craftsmanship. The aforementioned problematic aspects are not a subject to a value judgment or hierarchization.

The non-material cultural heritage is a part of the concept of the *world heritage of humanity*. The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage is vulnerable to criticism on the grounds that the document aims at taking care of the heritage of local communities,

individuals, aboriginals. As a result, some critics claim, the traditional local cultures become conditioned by the predominant ones, that is to say, cultural elements of minorities may be appropriated. This stand does not seem to be fully justified as art. 2 para. 1 states the following: “For the purposes of this Convention, consideration will be given solely to such intangible cultural heritage as is compatible with existing international human rights instruments, as well as with the requirements of mutual respect among communities, groups and individuals, and of sustainable development.” Besides, the preamble articulates that “the international community should contribute, together with the States Parties to this Convention, to the safeguarding of such heritage in a spirit of cooperation and mutual assistance;”⁵ the document does not contain any reference to competition, appropriation, or any other forms of modern colonization. The analyzed legal act accentuates the seriousness and gravity of the aforementioned problems. Practicing international cooperation and helping play an important role in the face of deepening globalization, intolerance, uniformization, industrialization, the growth of modern technologies, consumerism, and commercialization. Therefore, the State Parties while elaborating their own regulations, programmes, or actions, should bear in mind the essence and principles of the Convention.

With a view to protect the non-material cultural heritage on a world-scale, two lists have been compiled. The first one – the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity⁶ serves to increase the awareness of the importance of the heritage, to make the cultural inheritance clearly visible, and to promote a dialogue which should express itself in the respect and attention to the cultural diversity.⁷ The following elements, among others, were inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity:

 Traditional silkworm raising and silk craftsmanship, China:

⁵ See also art. 19 – 24 of the *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* [2003-10-17]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UN Doc. MISC/2003/CLT/CH/14.

⁶ On the basis of art. 31 para. 1 – 2, the elements from the previous editions of the List of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity (which existed before the adoption of the discussed Convention) have been inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage. The criteria for the inscription of new elements of non-material heritage on the Representative List have not been changed.

⁷ Legal basis art. 16 para. 1 in connection with art. 5 para. 1 of the *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* [2003-10-17]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UN Doc. MISC/2003/CLT/CH/14.

The tradition is deeply rooted in the Chengdu region (成都). The silkworm raising, unreeling silk, thread making and weaving fabric is accompanied by culture festivals and ceremonies which unite the whole community. The life-cycle of the silkworm is perceived as a kind of a metaphor which represents the life-cycle of a man. Silkworms raising, secrets of silk weaving are important parts of both the Chinese non-material and material heritage as the products of silk craftsmanship are used for everyday objects, e.g. clothes, fans, or flowers.

 Art of seal engraving, China:

Originally the seals were used by the Chinese dignitaries and clerks; later they were put to use by all social classes. The tradition of seal making is still cultivated in Xiling. The technique and the art at the same time involve considerable skills, precision, artistic vision, and the art of calligraphy. First the design is drafted on paper and then it is engraved on stone with a knife. The pattern on the seal is the result of the vision of the artisan, thus giving evidence of his/her craft and respect for the maintenance of tradition.

 Verbal and graphic expressions of the Wajapi:

Inhabitants of the Brazilian state Amapá from the Wajapi tribe are indigenous people to the part of the Amazonian region. In the course of centuries they have worked out their very own verbal and graphic way of communication, expressing thoughts and world-view. The graphic system, for which red dyes extracted from the local vegetable are used, serves to ornament bodies and objects. Kusiwa is a very complex system – it requires decades to get proper knowledge, skills and proficiency. The means of expressions applied in the system make a technical challenge. Furthermore, to use the system the artist needs to sense the essence of it, to be able to express himself/herself. Kusiwa is metaphysical in its nature. This particular language is still alive as it is continuously evolving.

 Vimbuza, Malawi:

This ritual has been practiced since the Fifties of the 19th Century. For the Tumbuka people the Vimbuza healing dance is an important element of the folk culture. It is mainly applied to cure mental illnesses in women. The therapy may last for several months and it is used to complement professional medical treatment. In the opinion of the Tumbuka people, the dance provides its performers with the possibility to express oneself through the virtuosity of body movements.

✚ Textile art, the Peruvian island Taquile:

The inhabitants of the island lived in isolation to the Fifties of the 20th Century, which favoured the maintenance of local traditions. The community lives on the island of Lake Titicaca and it is famous for its textile art which was already known to the ancient Andean civilizations. Both women and men are involved in the production of fabrics and clothes worn by all the inhabitants of the island. The garment reflects the knowledge and stylistics that draw inspiration from the culture, history, and oral Inca tradition. There exists a school on the island where the young generation acquires Taquile handicrafts.

✚ Wood crafting of the Zafimaniry, Madagascar:

The ethnic group Zafimaniry that lives in the highlands of Madagascar is famous for elaborated and unique wood crafting. They do not use any metal parts for the structures but traditional wooden mortise and tenon joints. Structures and objects are rich in sophisticated ornaments which convey symbolic meaning. Craftsmen draw inspiration for geometrical ornaments from codified sources which bear traces of the Indonesian and Arabic origins. The type of ornamentation used by an artisan tells about his social position in the community.

✚ Cultural space of the Bedu in Petra and Wadi Rum, Jordan:

In the course of centuries the Bedu have learned to live in deserts, to coexist with nature through drawing knowledge from observations of flora and fauna. Nomadic Bedu tribes have worked out their own culture, art, traditional medical practices, animal husbandry (camels, goats, and sheep), pastoral and hunting tradition, and craftsmanship targeted at tent-making. The tribes are known for their hospitality and passion for poetry and music.

✚ Falconry – Austria, the Czech Republic, Belgium, Spain, France, Saudi Arabia, the United Arab Emirates, Morocco, Qatar, Mongolia, Syria, the Republic of Korea:

The tradition is transmitted from one generation to the next. The falconer has to be emotionally involved in performing his/her training tasks, which leads to building bonds with the birds, and eventually to a success. Falconers from different countries share the same values, such as commitment, loyalty, the way of bird caretaking, and passions which represent the very essence of their lives. In the course of time falconers

have developed their characteristic culture which manifests itself through poetry, songs, and the fine arts.

✚ Fujara, its music, Slovakia:

The Fujara and its music are inseparable parts of the pastoral and cultural heritage of the Central Slovakia. Each of the musical instruments is a masterpiece of the local craftsmanship and an expression of artistic abilities of the maker. The music performed on the Fujara alludes to the pastoral life. It imitates the sounds of nature, e.g. the burble of a mountain stream, or whistling of wind. The instrument has become popular outside the region and shepherds' milieu. Political, social, and economic transformations have caused a change in people's life, especially young ones, which resulted in the loss of interest in this particular subject. There is a need to popularize the instrument, its music and skills connected with it.

✚ Traditional Mongolian singing, Khöömei (Hooliin Chor):

This kind of singing makes an essential element of the Mongolian cultural heritage. The characteristic throat singing can be heard during religious holidays and events important for the local community. The length of a given vocal show and the order of songs are often strictly defined. Songs performed by individuals or groups pay respect for ancestors, tradition, and nature.

✚ Fire-dancing rite, Nestinarsvo, Bulgaria:

At the beginning of June in the Strandža (Странджа) Mountains, inhabitants of two villages, after the Orthodox Church ceremonies, take part in a procession with the sacred icons which moves to a holy spring outside the village. In the evening, at the drums' sounds dancing on the embers starts, which is the culmination of the ceremonies. The rite is a part of Saints Constantine and Helena days celebrated so as to bring fertility, well-being, and health.

✚ Gingerbread making, Croatia:

The cultural heritage encompasses culinary art as well. In Croatia baking is given equal status to art. The recipe, transmitted from one generation to the next, originally was known only to men. Nowadays, women are also involved in the activity. There is only one recipe for the dough but the way of decorating it is a matter of an artist's taste. Gingerbreads

are ornamented with pictures, images, or even poetic verses. Gingerbread craft is a significant element of the Croatian identity and culture.

In order to protect endangered elements of non-material cultural heritage, the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding has been prepared.⁸ Here are some of the properties inscribed on the List:

 Design and practices for building wooden arch bridges, China:

In order to build wooden arch bridges a specific technical knowledge is required concerning types of wood, craft, tools, design approach, or environmental constraints. The knowledge is passed on by masters from one generation to another through practice. Bridges join river banks and members of local communities who meet at them, pray, talk, and have meals, which promotes social cohesion. Therefore, keeping this tradition alive is crucial both for its technical thought and social meaning. At present, building wooden arch bridges seems to be threatened by shortage of timber and shrinking construction space.

 Traditional sailing boats, Iran:

Iranian boats Lenj have been built by the people of the northern part of the Persian Gulf. They are made of wood according to traditional techniques. Sailors could voyage taking advantage of celestial navigation that it is to say, they could navigate by stars, the moon, and the sun. They were able to forecast the weather through observations of various types of winds and the sea. The boats were used for travel and trade, for fishing, and pearl fishing. Presently, the traditional knowledge concerning the art of boat building, sailing, and navigational skills is slowly vanishing. The aforesaid features are really worth preserving as they constitute a kind of philosophy of life.

 Al Sadu, Bedouin weaving skills, the United Arab Emirates:

Men shear the sheep, camels, and goats. Women make fabrics through applying a traditional way of weaving passed from one generation to the next. They create ornamented pieces of cloth for camels and horses, and soft furnishings. These days, older women, living in rural surroundings, are the only repositories of the weaving skills. More and more

⁸ Legal basis art. 17 para. 1 in connection with art. 5 para. 1 of the *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* [2003-10-17]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UN Doc. MISC/2003/CLT/CH/14.

people move to urban areas, which makes the tradition to disappear. The Bedouin weaving practices have played a crucial role for tightening and strengthening human relations, which makes the loss of Al Sadu more extensive.

✚ Moorish epic T'heydinn:

Griots recite the epic accompanied by stringed instruments. This piece of literature glorifies in the Hassaniya (حسانية) language heroic deeds of rulers and dignitaries and praises the values that constitute the basis for the functioning of the Moorish society. T'heydinn is performed on local social occasions and ceremonies, thus contributing to consolidation within communities. The language of the epic, a dialect of Arabic, is itself a medium of the cultural heritage. However, the number of Griots endowed with the knowledge of full text T'heydinn is decreasing.

The Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, established within the UNESCO structure, is responsible for the preparation, updating and publication of the above-mentioned Lists.⁹ The States Parties concerned are entitled to propose to the Committee cultural properties to be inscribed on the List. The Convention contains provisions to act in the case of urgent situations. If such one occurs, the procedure is simplified, that is, the Committee, having consulted the State Members concerned, may inscribe a heritage property on the List as mentioned in paragraph 1 (art. 17 para. 3).¹⁰

The Convention has created a financial mechanism to ensure effectiveness of the actions directed at the safeguarding the intangible cultural heritage. On the legal basis of the art. 25 para. 1 – 2, a Fund for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage has been established, for

⁹ The State Members of the Committee are elected for four years according to the principle of rotation and equitable geographic representation decided upon in the Convention. The states are to be represented in the Committee by individuals with the proper knowledge and qualifications required for the work in the range defined by the Convention. The knowledge should not be limited to a particular field of science but rather embrace various spheres of knowledge compatible with the safeguarding of non-material cultural heritage (art. 6 para. 1 – 2 and 7). Moreover, the Committee may invite for its meetings individuals, private or public bodies, who, as stated by the art. 8 para. 4, possess “recognized competence in the various fields of the intangible cultural heritage, in order to consult them on specific matters.”

¹⁰ On the authority of art. 16 para. 2 and art. 17 para. 2 the General Assembly of the State Parties, the sovereign body of the Convention (art. 4 para. 1), approves the criteria for establishment, updating, and publication of the two Lists.

which money is raised according to the principles delineated in the UNESCO Financial Regulations. As defined in art. 25 para. 6, contributions made to the Fund cannot be connected with any political, economic, or other conditions contrary to the objectives of the Convention.

In a free market economy, monuments and cultural properties are often treated in a mercenary fashion. There must not be any situation that decisions concerning cultural heritage are made through the prism of politics, groups of interests, or for investments reasons.

The State Parties are obliged to submit to the Committee reports on the decisions and measures taken for the enforcement of the Convention (art. 29)¹¹ and to prevent declarativity in their activities.

Cultural activity, production, and distribution of cultural goods and services make an important factor for the protection and promotion of cultural diversity – as well as for the well balanced social development. The Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expression, adopted on October 20th, 2005, in Paris by the General Conference of the UNESCO, has defined a new model of cultural diversity.¹² While working on it, the experts drew from the European Community the *acquis* and the international legal patrimony. Cultural diversity is a value which allows a human being to achieve his/her goals as an individual, a member of a social group, a nation, and of the international community. The UNESCO Convention from 2005 points to cultural services and goods as a medium of identity, meanings, and values. Additionally, the document underlines that culture should become “a strategic element in national and international development policies, as well as in international development cooperation.”¹³ The inclusion of culture into national and international strategies, promotion and culture management should take place on the “principle of equal dignity and respect for all cultures,” sovereignty, balance, and equitable access.¹⁴ Culture should

¹¹ On the basis of submitted reports the Committee draws conclusions referred to the General Assembly. The Committee's reports that concern also its own activities are stated to the General Conference of the UNESCO (art. 30).

¹² The Convention was ratified by Poland (Journal of Laws, 2007, no. 215, item 1585).

¹³ The Preamble of the *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expression* [2005-10-20]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UN Doc. CLT-2005/CONVENTION DIVERSITE-CULT REV.

¹⁴ More on it, art. 2 pt. 1 – 8 of the *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expression* [2005-10-20]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UN Doc. CLT-2005/CONVENTION DIVERSITE-CULT REV.

not be perceived exclusively through the prism of trade or economic values, as it may lead to the destruction of social relationships and cultural diversity which are the common heritage of humankind. The authors of the Convention were inspired by the message “to develop cultural interaction in the spirit of building bridges among peoples.”¹⁵

In border regions cultures blend and merge, which is a result of centuries – old cultural coexistence of nations and ethnic groups. To preserve cultural identity in these regions, it is essential to cultivate dialects and languages of ancestors as they are a medium of interpersonal and social communication, the main element of material and non-material heritage. There are regions where just few individuals use a given language. Disappearance of languages, as a phenomenon, seems to be increasing significantly as users of native languages are passing away. Globalization poses a threat to the linguistic diversity, owing to the fact that this process favours using one or a limited number of languages in international communication which leads to the marginalization of vernacular languages. Within the framework of the UNESCO, numerous programmes for the protection of non-material heritage have been prepared and multiple actions have been commenced to coordinate steps taken by particular states. For example, the experts of the UNESCO Ad Hoc Group of Endangered Languages have produced a special report entitled “Language Vitality and Endangerment”, and an Atlas of the World’s Languages in Danger has been published.

Cultural and linguistic diversity, according to the Council of Europe’s Resolution on the European Strategy for Multilingualism of November 21st, 2008,¹⁶ contributes to the European identity. It constitutes the common European heritage; however, the phenomenon of the European identity also poses a challenge in the context of labour migration, prevalence of audiovisual media, digitization, virtual communication which more and more often replaces face to face conversations. The resolution accentuates the potential hidden in the spoken language which may come

¹⁵ More on it, art. 1d of the *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expression* [2005-10-20]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UN Doc. CLT-2005/CONVENTION DIVERSITE-CULT REV.

¹⁶ BAŃ, S. A. *Działania Unii Europejskiej na rzecz kultury i turystyki kulturowej*. 1. wyd. Warszawa: Difin, 2007, p. 77 and following. ISBN 978-83-7251-705-0. See also TÖKÖLYOVÁ, T. Quo vadis, európska kultúra? *Politické vedy* [online]. 2011, roč. 14, č. 3, p. 79-86 [cit. 2014-07-02]. ISSN 1338-5623. Available at: http://www.politickevedy.fpvvm.umb.sk/userfiles/file/3_2011/TOKOLYOVA.pdf.

as an advantage for economic contacts. Moreover, multilingualism “contributes to developing creativity by allowing access to other ways of thinking, interpreting the world, and expressing the imagination.”¹⁷ Language, in the context of non-material heritage, makes a domain which can be reflected through various means and forms of expression.

The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage became applicable in Poland in September 2011 (Journal of Law, 2011, no. 172, item 1018). In the context of the protection of non-material cultural heritage numerous irresistible questions arise. Who and in which form should perpetuate elements of cultural heritage? Is it not contrary to the nature of the intangible cultural heritage to compile inventories, documents, or records? In what way the access to the compiled goods should be protected? Current copyright regulations do not provide effective solutions that could be applied for all arising situations.¹⁸ Presently, works on implementation and coordination of the necessary actions are conducted on the central, regional, and local levels. It is believed that emphasis should be also placed on the participation of scientists in research, investigation, identification, taking inventory of goods, and maintenance of documentation regarding the non-material cultural heritage. As far as protection of the intangible cultural heritage is concerned, formal and informal education seem to face an important task. The increased inter-ministerial cooperation is a condition sine qua non of success. The role of disinterested, selfless community workers who, in that regard, do not their spare efforts, skills, and resources is invaluable. In January 2013, the Polish Minister of Culture and National Heritage announced readiness to receive proposals for the National List of the Intangible Cultural Heritage. The first inscriptions were made in August 2014. Despite the fact that the protection of the intangible cultural heritage is a complicated and difficult task, adequate safeguards should not be delayed for any reasons as numerous phenomena may disappear together with the people who co-create them (“living books”).¹⁹ This postulate for

¹⁷ The Preamble of the *Council Resolution of 21 November 2008 on a European Strategy for Multilingualism* [2008-11-21]. Official Journal of the European Union, 2008-12-16, C 320.

¹⁸ BARTA, J., ed. *Prawo autorskie*. 2. wyd. Warszawa: C. H. Beck; Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, 2007, p. V and following. System Prawa Prywatnego: Tom 13. ISBN 978-83-7483-033-1.

¹⁹ KOWALSKA, S. Wkład Polaków w kreację Listy „Pamięć Świata” UNESCO: Prawne aspekty ochrony ogólnoludzkiego dziedzictwa piśmienniczego. In: S. KOWALSKA, ed. *Stosunki międzynarodowe i wkład Polaków w dziedzictwo kulturowe*. 1. wyd. Poznań – Kalisz: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny,

the protection of national heritage could be laid down in any country or region.

Conclusions

In order to protect the cultural and natural heritage multiple regulations have been developed on the national and international levels. The adoption on November 16th, 1972, by the General Conference of the UNESCO, the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage has intensified the actions in favour of the cultural and natural protection.

Humanity has gradually begun to notice, apart from the significance of material cultural heritage, the role played by the non-material cultural legacy for the human “self”. Programmes to safeguard culture and folklore commenced in the Sixties of the 20th Century. The actions were accompanied by legislative works, mainly declarations and recommendations.

Discussions and debates on intangible cultural heritage have been crowned by a success on October 17th, 2003, together with the adoption of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, by the General Conference of the UNESCO. The Convention defines the notion of non-material cultural heritage which is indispensable for the interpretation and implementation of the aforesaid document. This is the first multilateral legally binding act, within international law regulations, on this matter.

The Convention provides a legal, institutional and organizational framework for the protection of the intangible cultural heritage on the national and international levels. Additionally, it establishes controlling and financial mechanisms to ensure effectiveness of the protection.

Individual countries, supported by the UNESCO, are obliged to take on necessary actions to effectuate provisions of the Convention on the principle of respect for meaning and essence of the heritage and for objectively and rationally understood human rights. Cultural capital of local and regional communities constitutes the legacy of their past. Diversity of

2014, p. 145. ISBN 978-83-62135-53-0. See also KOWALSKA, S. Prawna ochrona dóbr kultury: wybrane regulacje oraz proponowane zmiany. In: M. NOWAK, ed. *Studia prawnicze: Rozprawy i materiały* 3. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne; Oficyna Wydawnicza AFM, 2007, pp. 97-111. ISBN 978-83-89823-64-9.

their cultural resources allows a multitude of essence, meanings, functions, and matters. As such, they cannot be a subject to a rigid schema. Protection of the intangible cultural heritage must not have anything in common with mercantile subservience.

Intangible cultural heritage is a living thing. Therefore, there should be no further delay in commencing actions aimed at its protection, as the continued existence of cultural phenomena is often limited by the duration of human life. Cultural heritage is crucial for building interethnic and international relations, challenging prejudices, and for breaking stereotypes and mental barriers. Actions and legal regulations enforced in pursuance of the protection of the intangible cultural heritage on international, national and regional levels should proceed in a spirit of tolerance, plurality, and respect for diversity.

References

- BAK, S. A. *Działania Unii Europejskiej na rzecz kultury i turystyki kulturowej*. 1. wyd. Warszawa: Difin, 2007. 199 p. ISBN 978-83-7251-705-0.
- BARTA, J. ed. *Prawo autorskie*. 2. wyd. Warszawa: C. H. Beck; Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, 2007. 922 p. System Prawa Prywatnego: Tom 13. ISBN 978-83-7483-033-1.
- Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage* [1972-11-16]. Journal of Laws, 1976, no. 32.
- Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention* [1954-05-14]. Journal of Laws, 1957, no. 46.
- Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage* [2003-10-17]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UN Doc. MISC/2003/CLT/CH/14.
- Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expression* [2005-10-20]. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UN Doc. CLT-2005/CONVENTION DIVERSITE-CULT REV.
- Council Resolution of 21 November 2008 on a European Strategy for Multilingualism* [2008-11-21]. Official Journal of the European Union, 2008-12-16, C 320.

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage [1992-01-16], *Journal of Laws*, 1996, no. 120.

KOWALSKA, S. Prawna ochrona dóbr kultury: wybrane regulacje oraz proponowane zmiany. In: M. NOWAK, ed. *Studia prawnicze: Rozprawy i materiały* 3. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne; Oficyna Wydawnicza AFM, 2007, pp. 97-111. ISBN 978-83-89823-64-9.

KOWALSKA, S. Wkład Polaków w kreację Listy „Pamięć Świata“ UNESCO: Prawne aspekty ochrony ogólnoludzkiego dziedzictwa piśmienniczego. In: S. KOWALSKA, ed. *Stosunki międzynarodowe i wkład Polaków w dziedzictwo kulturowe*. 1. wyd. Poznań – Kalisz: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny, 2014. 322 p. ISBN 978-83-62135-53-0.

Protocol to the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict [1954-05-14]. *Journal of Laws*, 1957, no. 46.

PRUSZYŃSKI, J. *Dziedzictwo kultury Polski: Jego straty i ochrona prawna: Tom 1*. 1. wyd. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze, 2001. 480 p. ISBN 83-88551-55-8.

TÖKÖLYOVÁ, T. Quo vadis, európska kultúra? *Politické vedy* [online]. 2011, roč. 14, č. 3, p. 79-86 [cit. 2014-07-02]. ISSN 1338-5623. Available at: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2011/TOKOLYOVA.pdf.

Ph.Dr. Samanta Kowalska

Faculty of Pedagogy and Fine Arts in Kalisz
Adam Mickiewicz University in Poznań
Przemysłowa St. 1A
62-800 Kalisz
Poland
skowalska13@interia.pl

The Relation of the EU Law and the Nuclear Liability Legislation: Possibilities, Limits and Mutual Interaction¹

Marianna Novotná
Peter Varga

Abstract: *The authors of the paper deal with the legal relations of nuclear liability in their narrow meaning, i.e. specifically they deal with the civil law relationships for the nuclear damage caused by the nuclear incident that are, due to their specific character and potential cross-border consequences, regulated by a regulation of international law. The emphasis is in the paper put on questions of potential application and limits of the European Union ("EU") legislation, represented by the Regulation Brussels I that is applicable to legal nuclear liability relations (eventually, their procedural aspects by application of this right by legitimate subjects) and connected by mutual relationships between the Regulation and international nuclear liability conventions as well as questions of definition of concrete rules setting the jurisdiction of courts in matters of nuclear damage compensation where the Regulation Brussels I may be applicable. An attention is given also to the question of potential application of the Regulation Rome II to legal relationships of nuclear damage compensation and to the legal relationships that are closely connected with the nuclear damage compensation, though these are not directly regulated by international nuclear liability conventions.*

Key Words: *Nuclear Liability Legislation; Nuclear Liability Regimes; International Nuclear Liability Conventions; Regulation Brussels I; Regulation Rome II; the European Union Legislation.*

¹ This study was prepared as outcome of research project VEGA 1/0256/12 "Nuclear Third Party Liability – Prospects for the Slovak, International and European Legal Frameworks", in the Slovak original "Občianskoprávny režim zodpovednosti za jadrové škody – perspektívy a možnosti jeho ďalšieho vývoja na úrovni slovenského, medzinárodného a európskeho práva", conducted at the Faculty of Law of Trnava University in Trnava.

Nuclear liability regimes in a brief outline

The historical roots of the legal regime of liability for nuclear damage go back to the 1960s when there were parallel established two legal regimes. This established a “double track” in the nuclear liability law. These two legal regimes were established by the two basic nuclear liability conventions.

The Vienna regime² is represented by the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage (hereinafter as the “Vienna Convention”). It is an open system with a “worldwide applicability”. It enables all states to accede without any restrictions. The Paris regime³ is represented by the Paris Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy of 29th July 1960, as amended by the Additional Protocol of 28th January 1964 and by the Protocol of 16th November 1982 (hereinafter as the “Paris Convention”),⁴ that is open only for the OECD member states and they are entitled, due to their membership in the Convention, to accede to international treaties that were initiated by the International Atomic Energy Agency.⁵

Both these conventions are based on the principle of civil liability of the operator of a nuclear installation that bears a full and exclusive liability for the nuclear damage.

Half a century of the existence of these first generation conventions needed to be adapted to new conditions. This was especially due to the development of nuclear industry and the consequences of the Chernobyl

² The contracting states of the Vienna Convention and also the members of the “Vienna liability regime” are Argentina, Armenia, Belarus, Bolivia, Bosnia and Herzegovina, Brazil, Bulgaria, Cameroon, Chile, Croatia, Cuba, Czech Republic, Egypt, Estonia, Hungary, Jordan, Kazakhstan, Latvia, Lebanon, Lithuania, Mauritius, Mexico, Montenegro, Niger, Nigeria, Peru, Philippines, Poland, Moldova, Romania, Russian Federation, Vol. Vincent and the Grenadines, Saudi Arabia, Senegal, Serbia, Slovakia, Macedonia, Trinidad and Tobago, Ukraine, and Uruguay.

³ The contracting states of the Paris Convention and also the members of the “Paris liability regime” are Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Italy, the Netherlands, Norway, Portugal, Slovenia, Spain, Sweden, Turkey, and United Kingdom (Switzerland ratified the Paris Convention in 2009, however, in the version as amended by the Protocol (2004); as a consequence the Paris Convention will become effective in Switzerland together with the Protocol (2004)).

⁴ 1960 *Paris Convention on Nuclear Third Party Liability* [Paris Convention] [online]. 2014 [cit. 2014-08-18]. Available at: https://www.oecd-nea.org/law/nlparis_conv.html.

⁵ KOSNÁČOVÁ [NOVOTNÁ], M. Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EÚ. *International and Comparative Law Review*. 2004, roč. 4, č. 11, p. 35. ISSN 1213-8770.

disaster. The discussions have also shown that there is a need to extend the liability of the operator of nuclear equipment which was shown as undersized. The changes and amendments of the first generation conventions also concerned the concept of the damage to be compensated as the current extent has been shown inadequate as well as the extension of period for application of the right to damage compensation (its extension due to the health injuries).⁶

The result was the revision of the nuclear liability regimes – in relation to the Vienna regime the Protocol in 1997 was adopted (Protocol (1997)) and in relation to the Paris Convention the protocols which amended the Paris Convention and Brussels Convention were adopted in 2004 (Protocol (2004)).

Another area that was of interest of the international community was the creation of public funds of which aim was compensation of nuclear damages in cases where the operator of the nuclear equipment, as a liable entity, would not compensate the damage. As a result of these efforts, the Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage from 1997 was adopted. This is considered to be an independent convention which does not belong either to the Vienna regime or the Paris regime. Accession to the Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage is not bound to any of these regimes and all the states participating either in the Vienna regime or the Paris regime may accede to this Convention. This convention is supported especially by the USA that ratified it in 2008. The USA supports its adoption by the states belonging to the US sphere of interest (due to the fact that the Convention reflects the needs and economic interests of the US nuclear industry).⁷ More than quarter a century from the adoption of this convention it has not still become valid. This leads to a disappointment as many expectations were connected with this convention.

⁶ Compare with NOVOTNÁ, M. and J. HANDRLICA. *Zodpovednosť za jadrové škody: Výzvy pre medzinárodnú a národnú zodpovednostnú legislatívu v post-fukushimskom období*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, p. 76. ISBN 978-80-224-1218-6.

⁷ NOVOTNÁ, M. and J. HANDRLICA. *Zodpovednosť za jadrové škody: Výzvy pre medzinárodnú a národnú zodpovednostnú legislatívu v post-fukushimskom období*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, p. 87. ISBN 978-80-224-1218-6.

Participation of the European Union in the field of nuclear liability law

European Union and its member states as contracting parties of the nuclear liability conventions?

As this paper deals with the nuclear liability, an important issue to deal with is the relations between international nuclear liability legislation and the EU law. May the European Union, that has a status of a supranational community, in accordance with the Article 216 (1) TFEU which regulates the implicit external competence of the EU, participate in any of the nuclear liability regimes by accession to any of the conventions of the first or second generation? The answer in this case would be negative. The parties to these conventions may only be the sovereign states. This fact thus excludes supranational organizations from accession to these conventions.⁸ This is the ground why the EU may not become a part of this nuclear liability regime (i.e. a contracting party of any of these conventions). This possibility is only reserved to states, including the EU member states.

The secondary question is the accession of the EU member states to the nuclear liability regime. This question is more complicated as it is necessary to take into account more facts – temporal factor, i.e. time of accession to a convention and, on the contrary, the time of accession of a member state to the EU. Material factor, i.e. what is the content of the nuclear liability conventions.

Status quo of the EU member states and their nuclear liability regime is not homogenous. Ten EU member states are party to the Vienna Convention (Bulgaria, the Czech Republic, Croatia, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania, and Slovakia) and thirteen EU member states are party to the Paris Convention (Belgium, Finland, Greece, France, the Netherlands, Germany, Spain, Sweden, the United Kingdom, Italy, Denmark, Portugal, and Slovenia).

Some EU member states do not take part in any international regime (Austria, Ireland, Luxembourg, Cyprus, and Malta). These states either adopted their own national legislation independent from the interna-

⁸ HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa dopĺňuje Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

tional regimes or they rely on the universal tort law and generally applicable conflict of law rules.

A part of this revised regime of the Vienna Convention, as amended by the Protocol (1997) (effective as from 2003), are Latvia, Poland, and Romania (the Czech Republic, Hungary, Italy, and Lithuania signed the Protocol but have not ratified it yet).

Protocol (2004) that revised the Paris Convention was signed on February 12th, 2004, on behalf of the European Community by all the EU member states that are the party of the Paris Convention. However, the Protocol (2004) has not become effective yet.

With respect to the Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage from 1997 (not yet effective) may be said that Romania is the only EU member state that ratified this convention.

The membership in the EU significantly restricts the freedom of its member states to act independently in the accession to international agreements that are eligible to influence the applicability of the EU law in this area, i.e. those laws that are regulated by the EU law. In addition, the EU itself also enters into some areas, including the liability relations of nuclear law.

Normative activity and other forms of the EU actions relating to material and procedural aspects of nuclear liability

The material scope of the nuclear liability conventions is applicable both to material regulation of conditions of establishment the liability for damage caused by a nuclear incident as well as to procedural regulation of setting the jurisdiction of the court that is competent to deal with the nuclear damage compensation as well as with connected issue of recognition of such court decisions.

With respect to the material aspects of nuclear liability it is necessary to note that the nuclear liability has not been regulated by any legal act of the EU law. Not any EU legislation has been adopted yet that would regulate concrete matters of nuclear damage liability and its compensation or that would be contrary to current or potential future nuclear liability legislation.

One of the reasons of the missing EU legal regulation (despite the current efforts of the EU to cover the nuclear liability regime by the sin-

gle EU secondary legislation) is the scope of competences of the EU in this area.

Although some publications about the nuclear law refer to articles 98 and 203 of the Treaty Establishing the European Atomic Energy Community (“EURATOM Treaty”), the competence of the EURATOM in this area is not explicitly established.

An explicit interpretation of Article 98 of the EURATOM Treaty is that it only regulates adoption of a directive regulating conclusion of insurance contract that cover the nuclear risks. Despite the relatively closely specified field of application that could fall within the relevant directive, interpretation of this article becomes broader and some authors suggest that it is also applicable to an area of nuclear liability.

The purpose of the Article 203 of the EURATOM Treaty is to enable the European Atomic Energy Community (“EURATOM”) to act if the EURATOM does not have an explicit competence to act, but adoption of certain act is necessary to attain the objectives of the EURATOM Community (this article has an equivalent in Article 352 TFEU). If the Article 203 of the EURATOM Treaty is used, unanimous decision of all member states in the Council is required. However, it is still questionable if the requirement of the necessity of the objectives of the EURATOM is achieved.⁹

Despite the disputable character of the EU competence in the area of material aspects of nuclear damage compensation, the procedural aspect of setting the court competence and the conditions of recognition and enforcement of the court decision fall within the EU competence.

From this point of view, the competence of the EU in the area of nuclear liability is clearly identified in accordance with the Article 81 (2) TFEU. This article enables the European Parliament and the Council to adopt measures, particularly when necessary for the proper functioning of the internal market, aimed at ensuring the mutual recognition and enforcement between member states of judgments and of decisions in extrajudicial cases (the competence of the EU in the justice cooperation).

Due to the EU competence in the area of enforcement and recognition of decisions in civil and commercial matters represented by the Regulation Brussels I that is overlapped with the procedural regulation of the

⁹ HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa dopĺňuje Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

conventions regulating the nuclear liability, it is clear that the states are not entitled to accede to these conventions without an authorization of the EU institutions.

On the contrary, as the EU itself cannot participate in an international regime of the international nuclear liability law, it enters into this area in a way that the EU authorizes its member states to accede or to ratify specific international conventions. In such an authorization the EU must explicitly specify the relation of the EU law to the regime established by the international convention.¹⁰

The EU issued two authorization decisions concerning the international liability regime of nuclear law.

The first authorization decision No. 2004/294/EC authorized the member states that participate in the Paris regime of nuclear liability to ratify the Protocol that amended the Paris Convention or to accede to the Paris Convention. This authorization decision obliged¹¹ the member states that were parties to the Paris Convention¹² to ratify or accede to the Protocol that revised the original Paris Convention. The obligation to ratify or to accede to the revised Paris Convention is, however, not applicable to Austria, Ireland, Luxemburg, and the non-nuclear states that were not in the past or are currently not the contracting parties of the Paris Convention in its original or amended version.

The second authorization decision No. 2013/434/EU was adopted in 2013 in relation to the Vienna nuclear liability regime. It authorizes specific EU member states, in the interest of the EU, to ratify the Protocol that amends the Vienna Convention or to accede to this Convention and to make a declaration on application of relevant internal rules of the EU.¹³ This authorization decision, unlike the former, only authorizes (i.e.

¹⁰ HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa doplňuje Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

¹¹ Compare article 1 of the authorization decision to the Protocol (2004): "Without prejudice to the Community's powers, the Member States which are currently Contracting Parties to the Paris Convention *shall* (highlighted by the authors) ratify the Protocol amending the Paris Convention, or accede to it, in the interest of the European Community."

¹² Belgium, Finland, France, the Netherlands, Germany, Spain, Sweden, United Kingdom, Denmark, and Italy.

¹³ Protocol (1997) interferes with its procedural provisions into the exclusive competence of the EU in its jurisdiction competence and the competence of enforcement and recognition of decisions. Due to this fact the ratification or accession to the protocol must be authorized by the EU.

enables, but not obliges)¹⁴ the member states to which it is addressed (the Slovak Republic, Bulgaria, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Lithuania, and Poland) to ratify the Protocol from 1997 that amended the Vienna Convention from 1963.

We will deal with the relation of these authorization decisions to the EU law in section “The relation of the EU and the EU legislation to the Protocols 2004 and 1997” of this study.

Regulation Brussels I and its relation to international nuclear liability conventions

Council Regulation No. 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Brussels I)¹⁵ (hereinafter as “Regulation Brussels I”) is the outcome of the so-called communitarization of international private law. Its characteristic feature is that the member states lose their competence to conclude international treaties regulating the competence, enforcement, and recognition of decisions and to enter into obligations that may interfere the application of the EU law in this area.¹⁶

After the Regulation Brussels I was adopted, the EU has acquired an exclusive competence in the area of judicial cooperation and enforcement of decisions. Member states were thus revoked the competence to enter

¹⁴ The original proposal of the authorization decision imposed the member states an obligation to ratify or to accede to the Protocol. The change of the wording was influenced by the significant reservations of the member states concerning several of its provisions, including the proposed obligation to accede the revised nuclear liability regime represented by the Protocol (1997). For further information relating to the original proposal of the authorization decision and its potential impacts see HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. *Eu-rópska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa doplňuje Viedenský dohovor o občiansko-právnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

¹⁵ The regulation Brussels I will be replaced (as from January 10th, 2015) by the Regulation (EU) No. 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of December 12th, 2012, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters.

¹⁶ NOVOTNÁ, M. and J. HANDRLICA. *Zodpovednosť za jadrové škody: Výzvy pre medzinárodnú a národnú zodpovednostnú legislatívu v post-fukushimskom období*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, p. 299. ISBN 978-80-224-1218-6. Similarly HANDRLICA, J. The Brussels I Regulation and Liability for Nuclear Damage. *Nuclear Law Bulletin: No. 86* [online]. 2010, no. 2, p. 30 [cit. 2014-08-18]. ISSN 0304-341X. Available at: <https://www.oecd-nea.org/law/nlb/NLB-86-E.pdf>.

into international obligations that regulate the areas of laws with this exclusive EU competence.

Due to the fact that the original versions of both the Vienna Convention and the Paris convention, as well as their amended versions, contain specific rules on judicial competence, there is a conflict with the Regulation Brussels I. There is a double conflict: (i) conflict between the two sources of (ii) conflict between content of the provisions regulating the jurisdiction rules.

The aim of the nuclear liability legislation was to establish a regime of exclusive jurisdiction. According to the Article XI (1) of the Vienna Convention, the competence to deal the actions on compensation of nuclear damages have those courts where the nuclear incident occurred. This rule shall be applicable if the nuclear incident occurred in the territory of a state that is a party to the Vienna Convention. Similarly, the Article 13 (a) of the Paris Convention establishes the criterion for jurisdiction of courts, the place where the nuclear incident occurred.

Both, the Vienna Convention and the Paris Convention do not enable the remission (*renvoi*), i.e. reference to national legal order of the contracting member state. There is not any possibility for the contracting member states to modify the exclusive jurisdiction established by the Convention.¹⁷ If a plaintiff would sue a claim on a court of another contracting state, that court would not be able to decide the case because of the lack of competence.¹⁸

Unlike the exclusive competence which is typical for nuclear liability legislation, the Regulation Brussels I enables alternative delimitation of jurisdictions.

Article 2 of the Regulation Brussels I specifies the general rule for jurisdiction which means that persons domiciled in a member state shall be

¹⁷ HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. The Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage Revisited: Challenges for Updating the Czech and Slovak Legal Framework. *The Lawyer Quarterly*. 2013, vol. 3, no. 4, pp. 301-304. ISSN 1805-840X.

¹⁸ MAGNUS, U. Jurisdiction and Enforcement of Judgements under the Current Nuclear Liability Regimes within the EU Member States. In: N. PELZER, Hrsg. *Europäisches Atomhaftungsrecht im Umbruch*. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010, p. 111. ISBN 978-3-8329-5281-5.

sued in the courts of that member state,¹⁹ whatever their nationality. The Regulation Brussels I in its Article 5 (3) also regulates the alternative jurisdiction. According to this rule, in matters relating to tort, delict or quasi-delict,²⁰ it shall be sued in the courts of the place where the harmful event occurred or may occur. The case law of the EU courts interprets the *term place where the harmful event occurred* as a place where the damage occurred (i.e. the place where the damage happened) and at the same time the place where the event, of which consequence is the damage, occurred (i.e. the place where the damage happened).²¹

From the above mentioned it is clear that application of the Brussels I jurisdiction rules which enable the harmed person to opt several courts of member states, may lead to forum shopping. Despite some opinions refusing the negative connotations of forum shopping (due to harmonized standard of judicial proceedings in some EU member states) we cannot agree with application of this concept to nuclear liability cases.

The option of the harmed person to opt between several jurisdictions in cases of nuclear incident of greater extent or radioactive contamination during transport of nuclear material through the territory of more EU member states, would be in contradiction with the aims of nuclear liability legislation – i.e. concentration of the decisions on the right to damage compensation and elimination of broadly specified jurisdictional rules, and with this related forum shopping.

The conflict of the Regulation Brussels I with the nuclear liability conventions requires definitions of the Regulation Brussels I application in matters of nuclear liability enforcement, whether this regulation may be applicable in nuclear liability matters, and if the answer is positive, what would be the conditions for its application.

¹⁹ For the operators of the nuclear equipment who are natural persons, the domicile is on the territory of a member state where the registered seat, central administration or main place of business is.

²⁰ See *Athanasios Kalfelis v. Banque Schröder, Münchmeyer, Hengst & Co., and Others* [1988-09-27]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-189/87, pp. 5579-5587; and *eDate Advertising GmbH v. X; and Olivier Martinez and Robert Martinez v. MGN Limited* [2011-11-25]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-509/09 and C-161/10.

²¹ See *Handelskwekerij G. J. Bier B.V. v. Mines de Potasse d'Alsace S. A.* [1976-11-30]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-21/76, pp. 1735-1749.

Material application of Regulation Brussels I in nuclear liability matters

Regulation Brussels I shall apply in civil and commercial matters. Both these terms are, however, not legally defined, but these terms have their autonomous interpretation. It is clear that application of Regulation Brussels I falls within the private law and legal relations of public law are excluded. Exclusion of public law relations does not mean that public administrative institutions are automatically excluded from application of Regulation Brussels I. These institutions are only excluded if they act as public institutions, i.e. if they act from the position of their power. However, if they act as a party to a private relation of a civil or commercial nature the Regulation Brussels I would be applicable. In this situation it is not important where the claim was applied,²² but what is the nature of the legal relation.

Due to the fact that legal nuclear damage relations (arising both from international as well as national legislations) may be characterized as non-contractual obligations of a civil-law nature characterized by legal channelling of the operator of nuclear equipment. This civil-law nature is a reason for application of the Regulation Brussels I to legal relations concerning the nuclear liability of the operator of nuclear equipment towards persons harmed by a nuclear incident.

The fact that operators of nuclear equipment may be the states or companies in which the states may have a majority, or natural persons where the states performs inspections, or the fact that operating of nuclear facilities underlies an approval procedure, may lead to a conclusion that the application of the Regulation Brussels I may be excluded in matters of nuclear damage liability (as there are significant public-law connotations of operating the nuclear facilities or there is an prevalence of public-law elements over private-law elements).

Regulation Brussels I does not provide an exact definition of relationships that fall within civil or commercial matters. Therefore, a very broad interpretation needs to be applied and to include into the *ratione materiae* all relations concerning the civil and commercial matters, except of those explicitly excluded by the Regulation Brussels I.

²² MAGNUS, U. and P. MANKOWSKI, eds. *Brussels I Regulation*. 2nd ed. Munich: Sellier, 2012, p. 55. ISBN 978-3-86653-142-0.

This procedure was also confirmed by the Court of Justice of the EU (“CJEU”) that was dealing with the application of the Regulation Brussels I in several cases.²³ The CJEU confirmed that the material applicability of the Regulation Brussels I is also applicable to relations where one party of the relation was the public-law entity and the other party was a private-law entity.²⁴ However, this was conditional to the character of action of the public-law entity, i.e. it shall act as a private entity in private-law relations. The criterion would not be the status of a public entity as state authority but the nature and character of the legal relation and the nature of laws applicable to this relation. It is also irrelevant if the public authority has a position of a plaintiff or a respondent.

If this was the interpretation, the application of Regulation Brussels I would be excluded due to the reason that there would not be civil or commercial matter in situation of performance of public functions.²⁵

Since operation of nuclear facilities does not fall within performance of public functions²⁶ (even if the nuclear facility is operated directly by the state or another public-law entity) and also due to the fact that the nuclear liability legal relations are of a private-law character, the application of the Regulation Brussels I would be applicable (unless it is excluded by Article 71 of the Regulation) also to determination of jurisdiction in cases of nuclear damage compensation.

²³ See *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol* [1976-10-14]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-29/76, pp. 1541-1553; *The Netherlands State v. Reinhold Rüffer* [1980-12-16]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-814/79, pp. 3808-3822; and *Volker Sonntag v. Hans Waidmann, Elisabeth Waidmann and Stefan Waidmann* [1993-04-21]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-172/91, pp. I-1990-I-2003.

²⁴ KOSNÁČOVÁ [NOVOTNÁ], M. Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EÚ. *International and Comparative Law Review*. 2004, roč. 4, č. 11, p. 39. ISSN 1213-8770.

²⁵ Compare with *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol* [1976-10-14]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-29/76, pp. 1541-1553; *Frahuil SA v. Assitalia SpA* [2004-02-05]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-265/02, pp. I-1546-I-1557; and NOVOTNÁ, M. and J. HANDRLICA. *Zodpovednosť za jadrové škody: Výzvy pre medzinárodnú a národnú zodpovednostnú legislatívu v post-fukushimskom období*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, p. 301. ISBN 978-80-224-1218-6.

²⁶ Compare with SANDS, Ph. and P. GALIZZI. The 1968 Brussels Convention and Liability for Nuclear Damage. In: *Reform of Civil Nuclear Liability: Budapest Symposium 1999*. 1st ed. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2000, p. 494. ISBN 92-64-05885-0.

Subsumption of nuclear liability relations under the material scope of Regulation Brussels I is also supported by the case law of the CJEU. The case law of the CJEU interprets the civil and commercial as autonomous terms, independent from legal orders of the member states and other legal acts issued within the judicial cooperation in civil matters – e.g. Regulation Rome II²⁷ that explicitly excludes the issues of nuclear damages from its application.²⁸

Relationship of the Regulation Brussels I and the Vienna Convention (1963) and the Paris Convention (1960)

The application of Regulation Brussels I to legal nuclear liability relations does not establish a conclusion on its application to all the relations underlying the EU jurisdiction. Since the nuclear liability conventions regulate independently the procedural jurisdictional rules and rules for recognition and enforcement of decisions, it is important to define their relation to the Regulation Brussels I and to define the source of law in a concrete situation in relation to procedural aspects of nuclear damages.

Article 71 of the Regulation Brussels I is important for specification of the relation of this regulation towards the Vienna Convention as well as the Paris Convention in the area of nuclear liability relations. In accordance with the Article 71 of the Regulation, this Regulation does not influence those conventions to which all the member states are contracting parties and which regulate the jurisdiction or recognition and enforcement of decision in specific matters. This provision thus excludes application of the Regulation to relations regulated by the conventions, as the EU member states are parties to these conventions and these conventions also regulate jurisdiction and recognition and enforcement of decision.

Discussions may be about the interpretation of the term “specific matters” as the Regulation does not specify this term. Specification of this term would thus be subject to interpretation of the Regulation.²⁹

²⁷ Article 1 (2) (f) of the *Regulation (EC) No. 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations (Rome II)* [2007-07-11]. Regulation of the Council of the European Union, No. 864/2007.

²⁸ HANDRLICA, J. Channelling of Nuclear Third Party Liability towards the Operator Jeopardised by the Brussels Regulation. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*. 2011, vol. 2, p. 77. ISSN 1805-0565.

²⁹ MAGNUS, U. and P. MANKOWSKI, eds. *Brussels I Regulation*. 2nd ed. Munich: Sellier, 2012, p. 866. ISBN 978-3-86653-142-0.

The Vienna Convention as well as the Paris Convention regulate the jurisdiction as well as recognition and enforcement of decisions in an autonomous way. Due to the specific character of these liability relations, these may be considered as a specific matter.³⁰

The Article 71 of the Regulation Brussels I would be of significant importance for jurisdiction of courts in case of a nuclear incident in case of a state that is a party to the Vienna Convention and at the same time is an EU member state where the Regulation is directly applicable.

Despite the Article 71 of the Regulation Brussels I establishes the priority of other conventions regulating specific matters, the interpretation of Article 71 clearly refers to conventions that the member states were parties to in the time when the Regulation was adopted and vice versa, does not apply to conventions the member states become parties to in the future.³¹

This interpretation may be supported by the Brussels Convention on jurisdiction and enforcement of judgments in civil and commercial matters (1968) which is the legal predecessor of the Regulation Brussels I. This Brussels Convention in its Article 57 (1) acknowledged a prior application to conventions regulating specific jurisdiction or recognition and enforcement of decisions in specific matters the contracting parties of this convention were parties to or may become the parties to in the future. As the Regulation Brussels I does not regulate a prior application of international treaties the member states may become parties to, it is clear that it was not intention of the Regulation Brussels I to give priority to the conventions the member states were party to when the Regulation was adopted (this may be supported by the argument that during the legislation process specific conventions were discussed that would have a prior application).

From the facts we mentioned above, it is clear that the Regulation Brussels I is not applicable in nuclear damage compensation in all EU member states as most of them are contracting party either to the Vienna Convention or the Paris Convention and based on Article 71 of the Regulation the procedural rules of these liability conventions shall apply.

³⁰ For more details see KOSNÁČOVÁ [NOVOTNÁ], M. Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EÚ. *International and Comparative Law Review*. 2004, roč. 4, č. 11, pp. 37-40. ISSN 1213-8770.

³¹ MAGNUS, U. and P. MANKOWSKI, eds. *Brussels I Regulation*. 2nd ed. Munich: Sellier, 2012, p. 860. ISBN 978-3-86653-142-0.

Despite relatively clear division of application between the Regulation Brussels I and other international conventions regulating court jurisdiction in specific matters, the Article 71 of the Regulation Brussels I keeps some questions unanswered. These are especially the situations where the Vienna Convention or the Paris Convention regulate some specific issues only marginally, but the Regulation Brussels I regulates such issue in its complexity.³² The CJEU was of opinion that a convention that regulates specific matters excludes the application of Regulation Brussels I, however, only in questions which it regulates. This means that the issues not regulated e.g. by the Vienna Convention (in matters of nuclear liability) are regulated by the Regulation Brussels I, despite its Article 71. We may thus speak about subsidiarity relation between the Vienna Convention and Regulation Brussels I.³³

The relation of the EU and the EU legislation to the Protocols 2004 and 1997

As mentioned above, the Regulation Brussels I does not explicitly regulate its relation to the international conventions the member states were not parties to in time of the adoption of the regulation, i.e. it is not clear how to solve the situation if the member states intend to accede to conventions after adoption of the Regulation.

To make assessment of these conventions in relation to member states it is necessary to come out from the Amsterdam Treaty, which became effective on May 1st, 1999, and which acknowledged new competences to the European Community in the area of justice cooperation in civil matters.

In line with the AETR doctrine formulated by the CJEU and expressed in Article 216 (1) TFEU, the EU has a competence to adopt and to realize the contractual obligations towards third states, if the EU rules are promulgated to achievement of the aims of the Treaty and the member states are not competent to enter into these relations individually or collectively. The judgment of the CJEU has thus specified the extent of the EU competence in the field of international treaties conclusion. As a con-

³² HANDRLICA, J. The Brussels I Regulation and Liability for Nuclear Damage. *Nuclear Law Bulletin: No. 86* [online]. 2010, no. 2, p. 36 and following [cit. 2014-08-18]. ISSN 0304-341X. Available at: <https://www.oecd-nea.org/law/nlb/NLB-86-E.pdf>.

³³ MAGNUS, U. and P. MANKOWSKI, eds. *Brussels I Regulation*. 2nd ed. Munich: Sellier, 2012, p. 869. ISBN 978-3-86653-142-0.

sequence of adoption of the EU legislation, the member states lose their competence to conclude international treaties.

This is applicable to the liability conventions of the second generation, i.e. the Protocol (1997) that revised the Vienna Convention and Protocol (2004) that revised the Paris Convention. Similarly, as in the case of the conventions of the first generation, only the sovereign subjects of international law may become its parties. The EU as a supranational community is thus excluded from participation in the cooperation within these conventions.

As the EU has a competence in the area of freedom, security, and justice, which is also the area regulated by the Protocols from 2004 and 1997, the member states lost their competence to enter into international regimes established by these conventions.

Two facts are crucial: the first is the fact that both the EU as a supranational organization and the member states are not entitled to become contracting parties of the protocols that amend the original nuclear liability legislation. The second is the effort of the EU institutions to cover the “labyrinth of nuclear liability”³⁴ through legislative activities that aim is to support the coherent and consistent nuclear liability legislation of the EU states and to harmonize the basic starting points on which this regime is established (e.g. the limitation of liability, extent of damages to be covered, etc.).

Due to these efforts the EU institutions have adopted the authorization decisions in relation to the protocols:

- ✚ In relation to the Protocol (2004) that amended the Paris Convention: Council Decision 2004/294/EC of 8th March 2004 Authorizing the Member States Which Are Contracting Parties to the Paris Convention of 29th July 1960 on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy to ratify, in the interest of the European Community, the Protocol amending that Convention, or to accede to it;
- ✚ In relation to the Protocol (1997) that amended the Vienna Convention: Council Decision 2013/434/EU of 15th July 2013 Authorizing Certain Member States to Ratify, or to Accede to, the Protocol Amending the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Dam-

³⁴ VANDEN BORRE, T. Nuclear Liability: An Anachronism in EU Energy Policy?. In: M. M. ROGGENKAMP and U. HAMMER, eds. *European Energy Law Report VII*. 1st ed. Antwerp: Intersentia, 2010, pp. 183-191. Energy and Law 11. ISBN 978-94-000-0049-0.

age of 21st May 1963, in the interest of the European Union, and to make a declaration on the application of the relevant internal rules of the Union law.

The basic question connected with these authorization decisions is how to understand their meaning. Do these authorization decisions enable the member states to depart (if they decide) from the Regulation Brussels I that they will accede as a contracting party to the nuclear liability conventions or do these authorization decisions oblige the member states to ratify (accede to) these conventions as one interpretation may be that these authorization decisions represent a decision of the EU to respect the nuclear liability conventions and thus to integrate them into the EU law.

Solutions of this question assume clarification of several variances in the text of both these authorization decisions. The first authorization decision relating to the Protocol (2004) that amended the Paris Convention stipulates that the member states “shall ratify or accede” the Protocol. The second authorization decision relating to the Protocol (1999) that amended the Vienna Convention established a facultative decision of the member states (“the Council hereby authorizes...”) to ratify or to accede the Protocol.³⁵

The nature of the latter authorization decision that authorizes the member state to ratify or to accede the Protocol makes a conclusion (together with the AETR doctrine and the formulation “in the interest” of the EU) that the authorization decisions only enable the member states to become a contracting party to the Protocol, but after its ratification it does not become automatically part of the EU law.

The same conclusion may be adopted also in case of the latter authorization decision to the Protocol (2004), despite this authorization decision obliged the member states to ratify or accede to the Protocol. The obligation to accede to the Protocol (2004) is only addressed to spe-

³⁵ The original version of the proposal of the authorization decision submitted by the European Commission imposed on the member states an obligation to ratify, in the interest of the EU, the Protocol (1997). Compare Article 1 (1) of the original proposal of the decision: “Without prejudice to the European Union’s powers, the Member States which are currently Parties to the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage of 21st May 1963 shall (highlighted by the authors) ratify the 1997 Protocol, or accede to it, in the interest of the European Union.” Obligation to ratify or to accede to the Protocol (1997) was further changed (due to significant reservations of member states) to a possibility. This also changed the character of this action.

cific member states (Belgium, Finland, France, Greece, the Netherlands, Germany, Portugal, Spain, Sweden, and the United Kingdom). Ratification or accession to the convention will only be binding for the member states as contracting parties, but will not be binding for the whole EU.³⁶ This conclusion may be supported by the text of the authorization decision as it excludes from its application those member states that were not the contracting parties of the original Paris Convention (Austria, Ireland, and Luxembourg) and they are not bound by the obligation to accede the Protocol.³⁷ These states are not the signatories of the Protocol (2004) and according to the authorization decision (point 8) they “will continue to base themselves on the Community rules contained in Regulation (EC) No. 44/2001 and to apply them in the area covered by the Paris Convention and by the Protocol amending that Convention.”³⁸

In contrast with the states excluded from the application of the authorization decision, the authorization decision does explicitly deal with the collision of the Protocol with the Regulation Brussels I towards the states that become the party to the revised Paris regime, as it is assumed by the authorization decision.

If the aim of the authorization decision would be the priority of the Regulation Brussels I, the text of the authorization decision would also include the obligation of the concerned member states to accede or to ratify the Protocol (2004) with the reservation of the prior application of the Regulation Brussels I (similarly as in case of authorization decision³⁹

³⁶ Pelzer is of an opposite opinion. In his view, the authorization decision has as a consequence that the Protocol (2004) becomes a part of the EU legal order. There shall be a relation of the *lex generalis* (Regulation Brussels I) and *lex specialis* (Protocol (2004)). PELZER, N. Hrsg. *Europäisches Atomhaftungsrecht im Umbruch: European Nuclear Liability Law in a Process of Change*. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010, p. 142. ISBN 978-3-8329-5281-5.

³⁷ The authorization decision was not in compliance (till July 1st, 2007) with Article 1 and 2 of the Protocol on the position of Denmark annexed to the Treaty on European Union and to the Treaty establishing the European Community binding also for Denmark as it is also a party to the Protocol (2004). The mutual relation of Denmark and the issue in question was resolved by two bilateral agreements between Denmark and the European Community. HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa doplňuje Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

³⁸ HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa doplňuje Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

³⁹ *Council Decision of 19 September 2002 Authorizing the Member States, in the Interest of the Community, to Sign, Ratify or Accede to the International Convention on Civil Liability for*

in relation to the ratification of the International Convention on Civil Liability for Bunker Oil Pollution Damage (2001)).⁴⁰

Solution of the collision of the Article 13 of the Protocol (2004) and the Regulation Brussels I remains despite the authorization decision obliged all member states that were parties of the Paris Convention at the time the authorization decision was adopted to coordinate saving the ratification documents or accession documents at the latest till December 31st, 2006. This has, however, not yet happened and the Protocol (2004) has not come into force yet. There are still questions about consequences of breach of this obligation.⁴¹

The text of the authorization decision that entitles to the ratification or accession to the Protocol (1997) and that regulates the relation of the Protocol to Regulation Brussels I, is different from the text of the authorization decision concerning the Protocol (2004).

The original proposal, similarly to the final version of the authorization decision that entitles to ratification or accession to the Protocol that revised the Vienna Convention, also included the requirement on the member states to make a reservation in relation to the prior application of the Regulation Brussels I provisions on enforcement and recognition of decisions. According to the Article 3 of the original proposal of the authorization decision, the addressees shall have been obliged to make a declaration in time of accession or ratification, based on which the judgments in matters regulated by the Protocol (1997) issued by a court of the EU member state that is also a party to the Protocol, shall be recognized and enforced in any EU member state that is a contracting party to the Protocol, in accordance with the EU law in that area.

Several member states formulated their reservation to the obligation to make a declaration in time of accession or ratification of the Protocol

Bunker Oil Pollution Damage, 2001 (the Bunkers Convention) [2002-09-19]. Decision of the Council of the European Union, No. 2002/762/EC.

⁴⁰ HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa doplňuje Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

⁴¹ The EU delivered a reasoned opinion to three EU member states (Belgium, Italy, and the UK) in accordance with the Article 258 TFEU in 2012 to submit their observations due to not fulfilment of their obligations from the authorization decision. HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa doplňuje Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

(1997) and pointed out the inconsistency with the position of those member states that had to ratify or accede (based on the authorization decision) to the Protocol (2004) that revised the Paris Convention. These member states were not obliged to make such declaration on prior application of the Regulation Brussels I. The European Commission has promised that it will make steps towards the member states participating in the Paris Convention regime to make such reservations.⁴²

The final version of the declaration retained the substance of the reservation relating the Regulation Brussels I in a way that the provisions regulating recognition and enforcement of decisions under Regulation Brussels I shall prevail over procedural provisions on recognition and enforcement of decisions of the Protocol (1997). In comparison to the original text the text of the declaration has been slightly changed: "Judgments on matters covered by the Protocol of 12th September 1997 amending the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage of 21st May 1963, when given by a court of a Member State of the European Union, which is a Contracting Party to that Protocol, shall be recognized and enforceable in [name of the Member State making the declaration] in accordance with the relevant rules of the European Union on the subject."

By making the declaration the member states have given up the possibility to apply procedural rules of the Vienna Convention regime on recognition and enforcement of decisions in their amended version and are obliged to apply the procedural rules of the Regulation Brussels I. The change to the original version of the text of the proposal of the authorization decision concerned also the original obligation of the concerned member states to make the declaration. Based on the approved version, the Council has authorized the member states to make the declarations, i.e. it left up to their discretion if they decide to make the declaration in time of ratification or accession to the Protocol (1997).

Moreover, the declaration is only applicable to questions of enforcement and recognition of decisions, i.e. the jurisdiction of the court competent to deal with the nuclear damage compensation is regulated by the exclusive jurisdiction, as is regulated by the nuclear liability legislation of the revised Vienna regime.

⁴² HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa dopĺňuje Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.

In this respect it is questionable if the Article 71 of the Regulation Brussels I is applicable (which regulates the priority to international treaties of which the member states were parties to in the time of adoption of the Regulation Brussels I) to the revised Vienna regime. It is clear that its priority is applied with respect to the Vienna Convention in its original version. It is however questionable how to deal with the Protocol (1997). If it would be understood as a new international treaty, Article 71 of the Regulation Brussels I would not be applicable. If the Protocol would be understood as amendment of the original version of the Vienna Convention, it would be possible to apply the Article 71 of the Regulation Brussels I in relation to the Vienna Convention in its amended version.

The relation of the Regulation Rome II and nuclear liability legislation

The Regulation Rome II cannot be ignored within the specification of the relation between the EU secondary legislation and the international nuclear liability legislation. The Regulation Rome II⁴³ is a tool for unification of the collision regulation in non-contractual relationships. It is applicable to civil and commercial matters.

As the nuclear liability compensation has a character of non-contractual civil law liability and at the same time we may assume the collision of several legal orders will be relevant if there is a nuclear incident having cross-border consequences (thus the basic conditions for application of the regulation are met),⁴⁴ it is necessary to solve the relationship of the regulation to existing nuclear liability conventions.

At first glance it may seem that the relation of the regulation to the nuclear liability conventions is clearly defined in Article 1 (2) (f) of the regulation which stipulates that non-contractual obligations arising out of nuclear damage shall be excluded from the scope of the regulation. Exclusion of nuclear liability relations from the scope of application of the

⁴³ Regulation (EC) No. 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations (Rome II) [2007-07-11]. Regulation of the Council of the European Union, No. 864/2007.

⁴⁴ The conditions of application of the Regulation also see NOVOTNÁ, M. Kolízná úprava mimozmluvných závazkov. In: N. ŠTEFANKOVÁ, P. LYSINA, et al. *Medzinárodné právo súkromné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, p. 394 and following. ISBN 978-80-7400-351-6.

regulation was in the Explanatory Memorandum⁴⁵ to the Regulation Rome II reasoned by the importance of economic and state interests as well as by contribution of the member states to the creation of liability measures permitting the nuclear damage compensation in an international system, that is established by conventions that regulate the field of nuclear liability.

Explanatory memorandum proclaimed the priority of the nuclear liability conventions to the provisions of the Regulation Rome II. On the other hand, vague formulation and insufficient effectivity⁴⁶ of the wording of exclusion clause opened wide scope for interpretation.

In particular, it is not possible from the present structure (and with the reference to explanatory memorandum) to identify the exact boundaries between the regulation and nuclear liability conventions regulating the matters of nuclear damage compensation. When the courts decide the nuclear liability compensation cases, they use as a legal base the relevant conventions which are self-executing treaties, i.e. they directly impose the rights and obligations to the concerned persons. At the same time, in all matters not regulated by these conventions (however, related with damage compensation) the *lex fori* principle is used. Is the exclusion clause also to the relations not falling under the scope of international nuclear conventions, however, related with the establishment of the nuclear damage, or will these relations be regulated by the Regulation Rome II?

The answer to this question cannot be found even in the Article 25 of the Regulation that regulates the relation to the existing international treaties and that enables the member states to apply preferentially the conflict rules applicable to non-contractual obligations as specified by the conventions that the member states were parties to in the time of adoption of the regulation. From the text of the Regulation it is also not clear if the Article 25 of the Regulation is applicable to conventions regulating the nuclear damage compensation. We may assume from the explanatory memorandum that the intention of the legislature was to establish the prior applicability of conflict rules of the international conventions. Nei-

⁴⁵ *Explanatory Memorandum to the Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations ("Rome II")*, presented by the Commission.

⁴⁶ NOCERA, F. Recent European Union Legislation and the International Nuclear Third Party Liability Regime – Conflicts, Problems and Solutions. *Uniform Law Review*. 2004, vol. 9, no. 1, p. 92. ISSN 1124-3694.

ther the Vienna Convention, nor the Paris Convention are those international treaties that would regulate the choice of applicable law. Due to this fact, they should not be excluded from the scope of application of the regulation.⁴⁷

If we accept this argumentation, the relations arising from nuclear damage compensation governed by nuclear liability conventions would be, according to the Article 1 (2) (f) of the Regulation, excluded from its scope of application. On the other side, the conflict of law rules in matters connected with nuclear damage compensation, that are however not directly the damage compensation relations, would underlie the Regulation Rome II in matters of determination of applicable law. This may lead to curious situation, i.e. another national law could be applied to nuclear damage compensation and another national law to related relations.

If the Article 25 of the Regulation is interpreted in a close link with the following article that imposes on the member states an obligation to notify the European Commission the list of conventions to which this article applies. From the experience it may be assumed that the conventions regulating nuclear damage liability stipulate the jurisdiction rules in an autonomous way. By using the extensive interpretation, we may also find a conflict of law rule and we may also theoretically consider about exclusion of these conventions from the scope of application of the Regulation Rome II.⁴⁸

If we use this argumentation, similarly, all the nuclear damage compensation relations regulated by the nuclear liability conventions would be excluded, in accordance with Article 1 (2) (f), from the scope of application of the Regulation. In the same and according to Article 25, also the relations connected with damage compensation would be excluded from the scope of its application. This would ensure the full application priority of the international nuclear liability legislation over the Regulation Rome II.

Conclusion

The nuclear liability relations have, due to their nature, both public law and private law characters; the sources of law come from the interna-

⁴⁷ KOSNÁČOVÁ [NOVOTNÁ], M. Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EÚ. *International and Comparative Law Review*. 2004, roč. 4, č. 11, p. 42. ISSN 1213-8770.

⁴⁸ KOSNÁČOVÁ [NOVOTNÁ], M. Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EÚ. *International and Comparative Law Review*. 2004, roč. 4, č. 11, p. 42. ISSN 1213-8770.

tional and national environments. These relations are significantly difficult and the adoption of the EU secondary legislation has even made these relations more complicated, despite that none of these EU legislative acts directly regulates the nuclear damage compensation.

In the EU, the nuclear liability damage rules have not been unified or harmonized so far in the form of secondary legislation. Nevertheless, there is a conflict between international nuclear liability rules with the EU rules, i.e. in areas that fall to the competence of the EU and that are at the same time regulated by the instruments of international nuclear liability law (the matters of jurisdiction, enforcement, and recognition of decisions). Due to this conflict of legal orders the member states have lost their competence to enter into international relations independently and to accept commitments in areas that fall within the EU competence (the authorization decisions addressed to concrete member states are exception from this rule).

The attorneys at law Gomez-Acebo & Pombo have addressed a questionnaire elaborated from a mandate of the European Commission in 2007. The aim of this questionnaire was to identify the positions of the member states, nuclear industry, international organizations managing the international nuclear liability conventions (OECD, IAEA), and other concerned subjects in the EU member states to the question of creation the single European regime for the nuclear damage liability and the optimal tools for achievement of this aim.

The outcome was a study that outlined several possible reactions of the EU to solve the nuclear liability matters on the EU level, including their viability and the legal base for actions of the EURATOM Community.

The study proposes as first possibility to leave the current legal situation without any unification of nuclear law at the EU level. Another possibility was accession of all EU member states to the Paris Convention and all its protocols. This would ensure the unification of nuclear liability relations. It is, however, questionable, how the member states would respond to the need to accede or to ratify the Paris Convention in its amended version. And there are still member states that do not belong to any liability regime and keep their neutral position.

Next possibility is accession of the EURATOM to the Paris Convention in its revised version. The Article 98 of the EURATOM Treaty could be used as a legal base for this accession. It is, however, questionable, if this article is a sufficient legal base for this accession.

The last possibility concerned adoption of a directive that would harmonize minimum amount of the nuclear damage compensation and that would have inspiration in the revised version of the Paris Convention.

Despite significant differences expressed by the respondents in relation to a preferred solution, several major points of the respondents' answers have common major features. The most important is refusal of majority of the respondents to adopt a directive. They argue by the lack of competences of the EU in this area and they point out to the fact that the "European" solution will not cover the need of "global" problems of nuclear liability as the nuclear damages may very often exceed the borders of the EU.⁴⁹ Another obstacle is the unwillingness of the parties to the Vienna Convention to ratify the Paris Convention in its amended version.

Some states suggested other solutions leading to harmonization of the nuclear liability regime within the EU (e.g. they suggest that all member states that are party to the Paris Convention shall accede to the Common Protocol on application of the Vienna and Paris Conventions; all member states shall accede to the Vienna Convention in its amended version; adoption of a directive based on both the Vienna and the Paris Conventions; all member states shall accede to the Convention on additional Compensation, etc.⁵⁰).

How the EU will deal with the matter of the single European nuclear "umbrella" is still not clear, despite we may only assume some steps as there are some proposals to regulate this issue by the secondary legislation.

References

1960 Paris Convention on Nuclear Third Party Liability [Paris Convention] [online]. 2014 [cit. 2014-08-18]. Available at: https://www.oecd-nea.org/law/nlparis_conv.html.

Athanasios Kalfelis v. Banque Schröder, Münchmeyer, Hengst & Co., and Others [1988-09-27]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-189/87, pp. 5579-5587.

⁴⁹ *Legal Study for the Accession of EURATOM to the Paris Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy*. Final Report, TREN/CC/01-2005, p. 87.

⁵⁰ *Legal Study for the Accession of EURATOM to the Paris Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy*. Final Report, TREN/CC/01-2005, pp. 88-89.

- Council Decision of 19 September 2002 Authorizing the Member States, in the Interest of the Community, to Sign, Ratify or Accede to the International Convention on Civil Liability for Bunker Oil Pollution Damage, 2001 (the Bunkers Convention)* [2002-09-19]. Decision of the Council of the European Union, No. 2002/762/EC.
- eDate Advertising GmbH v. X; and Olivier Martinez and Robert Martinez v. MGN Limited* [2011-11-25]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-509/09 and C-161/10.
- Explanatory Memorandum to the Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations ("Rome II")*.
- Frahuil SA v. Assitalia SpA* [2004-02-05]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-265/02, pp. I-1546-I-1557.
- Handelskwekerij G. J. Bier B.V. v. Mines de Potasse d'Alsace S. A.* [1976-11-30]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-21/76, pp. 1735-1749.
- HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. Európska únia a Protokol z r. 1997, ktorým sa dopĺňa Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrové škody z r. 1963. *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 2, pp. 252-268. ISSN 1335-6461.
- HANDRLICA, J. and M. NOVOTNÁ. The Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage Revisited: Challenges for Updating the Czech and Slovak Legal Framework. *The Lawyer Quarterly*. 2013, vol. 3, no. 4, pp. 296-310. ISSN 1805-840X.
- HANDRLICA, J. Channelling of Nuclear Third Party Liability towards the Operator Jeopardised by the Brussels Regulation. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*. 2011, vol. 2, pp. 69-82. ISSN 1805-0565.
- HANDRLICA, J. The Brussels I Regulation and Liability for Nuclear Damage. *Nuclear Law Bulletin: No. 86* [online]. 2010, no. 2, pp. 29-47 [cit. 2014-08-18]. ISSN 0304-341X. Available at: <https://www.oecd-nea.org/law/nlb/NLB-86-E.pdf>.
- KOSNÁČOVÁ [NOVOTNÁ], M. Občianskoprávna zodpovednosť za jadrovú škodu v práve EÚ. *International and Comparative Law Review*. 2004, roč. 4, č. 11, pp. 35-52. ISSN 1213-8770.

- Legal Study for the Accession of EURATOM to the Paris Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy*. Final Report, TREN/CC/01-2005, 105 p.
- LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol* [1976-10-14]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-29/76, pp. 1541-1553.
- MAGNUS, U. and P. MANKOWSKI, eds. *Brussels I Regulation*. 2nd ed. Munich: Sellier, 2012. 1000 p. ISBN 978-3-86653-142-0.
- MAGNUS, U. Jurisdiction and Enforcement of Judgements under the Current Nuclear Liability Regimes within the EU Member States. In: N. PELZER, Hrsg. *Europäisches Atomhaftungsrecht im Umbruch*. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010, pp. 105-121. ISBN 978-3-8329-5281-5.
- NOCERA, F. Recent European Union Legislation and the International Nuclear Third Party Liability Regime – Conflicts, Problems and Solutions. *Uniform Law Review*. 2004, vol. 9, no. 1, pp. 83-95. ISSN 1124-3694.
- NOVOTNÁ, M. and J. HANDRLICA. *Zodpovednosť za jadrové škody: Výzvy pre medzinárodnú a národnú zodpovednostnú legislatívu v post-fukushimskom období*. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011. 374 p. ISBN 978-80-224-1218-6.
- NOVOTNÁ, M. Kolízna úprava mimozmluvných záväzkov. In: N. ŠTEFANKOVÁ, P. LYSINA, et al. *Medzinárodné právo súkromné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, p. 394 and following. ISBN 978-80-7400-351-6.
- PELZER, N. Hrsg. *Europäisches Atomhaftungsrecht im Umbruch: European Nuclear Liability Law in a Process of Change*. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010. 288 p. ISBN 978-3-8329-5281-5.
- Regulation (EC) No. 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations (Rome II)* [2007-07-11]. Regulation of the Council of the European Union, No. 864/2007.
- SANDS, Ph. and P. GALIZZI. The 1968 Brussels Convention and Liability for Nuclear Damage. In: *Reform of Civil Nuclear Liability: Budapest Symposium 1999*. 1st ed. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2000, pp. 475-506. ISBN 92-64-05885-0.

The Netherlands State v. Reinhold Rüffer [1980-12-16]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-814/79, pp. 3808-3822.

VANDEN BORRE, T. Nuclear Liability: An Anachronism in EU Energy Policy?. In: M. M. ROGGENKAMP and U. HAMMER, eds. *European Energy Law Report VII*. 1st ed. Antwerp: Intersentia, 2010, pp. 177-218. Energy and Law 11. ISBN 978-94-000-0049-0.

Volker Sonntag v. Hans Waidmann, Elisabeth Waidmann and Stefan Waidmann [1993-04-21]. Judgement of the Court of Justice of the European Union, C-172/91, pp. I-1990-I-2003.

JUDr. Marianna Novotná, PhD.

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
marianna.novotna@gmail.com

JUDr. Peter Varga, PhD.

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
vargapeter01@hotmail.com

**K aktuálnym problémom
trestnej zodpovednosti právnických osôb
v podmienkach Slovenskej republiky**

**Current Issues
of Criminal Liability of Legal Entities
in the Slovak Republic**

Andrea Gregušová

Abstract: *The true criminal liability of legal entities, which could be incorporated into the Slovak Republic legislation, is once again a current topic. Forthcoming legislation, made by the Ministry of Justice of the Slovak Republic, is heading to change the currently effective legislation based on the concept of fictitious criminal liability of legal entities. In this study the author analyzes the substantive provisions of the forthcoming legislation and also brings point of view on the most fundamental changes for the Slovak criminal law, which are connected with forthcoming legislation. The paper also deals with issues of creating of new legislation resulting from the currently considering comments from the inter-ministerial review, which was completed on August 5th, 2014.*

Key Words: *Criminal Liability; Legal Entity; Principle of Legal Entity's Criminal Liability; Legal Successor of a Legal Entity; Offenses of Legal Entities; Sanctions; Punishments; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Zavedenie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb do slovenského právneho poriadku je v súčasnosti opäť aktuálnou témou. Nový návrh osobitného zákona z dielne Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky smeruje ku zmene aktuálne účinnej legislatívy vychádzajúcej z koncepcie nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Autorka sa vo svojej štúdií zaoberá analýzou hmotnoprávných ustanovení navrhovanej právnej úpravy, a zároveň približuje najzásadnejšie zmeny, ktoré návrh zákona prináša pre slovenské trestné právo. V príspevku taktiež poukazuje na problémy súvisiace s kreovaním novej právnej úpravy, vyplývajúce z aktuálne vyhodnotených pripomienok k predloženému návrhu zákona z medzi-rezortného pripomienkového konania, ktoré bolo ukončené k 5. augustu 2014.*

Kľúčové slová: *Trestná zodpovednosť; právnická osoba; zásada trestnej zodpovednosti právnických osôb; právny nástupca právnickej osoby; trestné činy právnických osôb; sankcie; tresty; Slovenská republika.*

Úvod

Problematika trestnej zodpovednosti právnických osôb v kontinentálnom právnom systéme nepredstavuje doposiaľ neznámy problém, aj keď jej samotná podstata vychádza z tradičných prvkov angloamerickej právnej kultúry. Už v roku 2010 ku koncepcnému riešeniu trestnej zodpovednosti právnických osôb pristúpila aj Slovenská republika, a to prijatím zákona č. 224/2010 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). Týmto bol do slovenského právneho poriadku zavedený model tzv. nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Zákonodarca v Trestnom zákone upravil nové druhy sankcií, a to v podobe ochranných opatrení – zhabanie peňažnej čiastky podľa § 83a Trestného zákona a zhabanie majetku podľa § 83b Trestného zákona, ktoré možno uložiť za spáchaný trestný čin, hoci aj v štádiu pokusu, prípadne aj za ďalšie formy účasti na trestnom čine, ktorý možno pričítať právnickej osobe. V tejto súvislosti možno konštatovať, že model nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb sa nestal efektívnou súčasťou slovenského právneho poriadku, keďže zo štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky vyplýva, že do konca roku 2012 žiadny súd ochranné opatrenia právnickej osobe neuložil.¹

V nadväznosti na vyššie uvedené je v záujme plnenia medzinárodných záväzkov a povinností vyplývajúcich z členstva Slovenskej republiky v Európskej únii viac ako nevyhnutné, aby boli prijaté opatrenia pre vytvorenie efektívneho sankčného systému právnických osôb. Aktuálna voľba Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky preto smeruje k zavedeniu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá okrem iného predstavuje nový nástroj v boji proti organizovanému zločinu, korupcii či ekonomicky motivovanej trestnej činnosti. Navyše, významným cieľom zavádzania pravej trestnej zodpovednosti do právnych poriadkov kontinentálneho systému vôbec je aj samotná generálna prevencia protiprávneho konania. Z týchto dôvodov bol dňa 19. decembra 2013 predložený do medzirezortného pripomienkového konania nový

¹ Štatistiky. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Informacie/Statistiky.aspx>.

návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej aj „návrh zákona“), ktorý sa aktuálne stáva predmetom rozsiahlych odborných diskusií. Návrh zákona bol vypracovaný na základe Plánu legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky a reflektuje úlohy vyplývajúce z uznesení prijatých vládou Slovenskej republiky, najmä z Návrhu opatrení na zabezpečenie plnenia odporúčaní prijatých Pracovnou skupinou OECD pre úplatkárstvo v medzinárodných obchodných transakciách pre Slovenskú republiku v rámci Fázy 3 hodnotení a Akčného plánu boja proti daňovým podvodom na roky 2012 až 2016.² V tejto súvislosti je nutné uviesť, že nejde o prvý pokus o zavedenie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb do slovenského právneho poriadku. V minulosti bolo predložených niekoľko návrhov zákonov (v rokoch 2004 a 2005 v súvislosti s rekodifikáciou trestného práva, dva identické návrhy v roku 2006 a následne ďalší návrh v roku 2007), ktoré však nenašli dostatočnú podporu, aby prešli legislatívnym procesom.³

V auguste 2014 sa návrh zákona nachádza v štádiu rokovania vlády Slovenskej republiky, po tom, čo bol opätovne vrátený do medzirezortného pripomienkového konania z dôvodu aktualizácie jeho znenia. Z výsledkov vyhodnotenia pripomienok vyplýva, že ich počet dosiahol číslo 496, z toho akceptovaných bolo 287 a čiastočne akceptovaných 110 pripomienok. Kým ich majoritná časť smerovala od oslovených subjektov, 37 pripomienok išiel zákon od ostatných subjektov, pričom absentujú akékoľvek hromadné pripomienky verejnosti. Jednou zo zásadných pripomienok, ktorá bola vyhodnotená ako akceptovaná, je poukázanie na dopad navrhovanej právnej úpravy na štátny rozpočet. Najmä v súvislosti so zmenami v zákone č. 330/2007 Z.z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov bude potrebné vytvoriť nové komponenty aplikácie a zaistiť novú funkcionálnosť na novom portáli pre zabezpečenie verejnej dostupnosti údajov v rozsahu výpisu z registra trestov pre právnické osoby, s ktorou návrh zákona počíta.

Cieľom nasledujúceho textu je priblížiť najzásadnejšie zmeny, ktoré prináša návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb pre trestné právo v podmienkach Slovenskej republiky, s poukázaním na naj-

² Predkladacia správa. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Document/PrintForm.aspx?instEID=56&matEID=6921&docEID=345319&docFormEID=13&docTypeEID=-1&format=pdf&langEID=1&tStamp=20140124073334497>.

³ KURILOVSKÁ, L. Trestná zodpovednosť právnických osôb. *Justičná revue*. 2013, roč. 65, č. 10, s. 1288. ISSN 1335-6461.

zásadnejšie problémy súvisiace s jej zavedením do slovenského právneho poriadku, vychádzajúc z aktuálne vyhodnotených pripomienok z medzi-rezortného pripomienkového konania k predloženému návrhu zákona.

Modifikácia základných zásad trestného práva

Zásada súbežnej nezávislej trestnej zodpovednosti fyzických a právnických osôb

Zavedenie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb do slovenského právneho poriadku má zásadný vplyv aj na systém základných zásad trestného práva, t.j. východiskových ideí, z ktorých slovenské trestné právo doposiaľ vychádzalo. Významnú modifikáciu prináša zavedenie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb pre východiskovú zásadu trestného práva hmotného – a to „zásadu individuálnej trestnej zodpovednosti“. Uvedená zásada je premietnutá v ustanoveniach § 19 ods. 1 Trestného zákona, kde sa uvádza, že „páchateľom trestného činu je ten, kto trestný čin spáchal sám“ a § 19 ods. 2 Trestného zákona, kde sa uvádza, že „páchateľom môže byť fyzická osoba.“ V súčasnosti možno konštatovať, že pri vyvodzovaní individuálnej trestnej zodpovednosti fyzických osôb pôsobiacich v organizačných štruktúrach právnických osôb dochádza k rôznorodým aplikačným problémom právnej úpravy, najmä z toho dôvodu, že v zložitej vnútornej štruktúre právnických osôb je náročné identifikovať individuálne zodpovednú fyzickú osobu. Preto vzhľadom na existenciu dôkaznej núdze v mnohých prípadoch dochádza k zastaveniu trestného stíhania.⁴ Mencerová v tejto súvislosti uvádza, že „v súčasnosti zásada individuálnej trestnej zodpovednosti naráža v mnohých ohľadoch na hranice svojej účinnosti, ktoré nie je schopná prekročiť.“⁵

Prijatie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb podstatne zmení filozofiu vnímania trestnej zodpovednosti tým, že sa rozšíri okruh páchatel'ov o právnické osoby a pribudne nová zásada kolektívnej zod-

⁴ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*. 2000, roč. 5, č. 7-8, s. 6. ISSN 1211-2860.

⁵ MENCEROVÁ, I. Zásada individuálnej trestnej zodpovednosti a trestná zodpovednosť právnických osôb. In: D. ČIČKÁNOVÁ, Z. ILLÝOVÁ, V. MIČÁTEK a O. RUŽIČKA, eds. *Bratislavské právnické fórum 2013* [online]. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 1018 [cit. 2014-08-06]. ISBN 978-80-7160-365-8. Dostupné na: http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/sprava/files/zborniky/Sesiof%20of%20Criminal%20Law.pdf.

povednosti.⁶ Návrh zákona priamo v ustanovení § 4 ods. 4 upravuje, že „*trestná zodpovednosť právnickej osoby nie je podmienená vyvodením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe, a zároveň nie je podmienená ani zistením, ktorá konkrétna fyzická osoba konala spôsobom ustanoveným v zákone.*“ V tejto súvislosti Jelínek a Herczeg uvádzajú, že dochádza k premene základnej zásady trestného práva – zásady individuálnej trestnej zodpovednosti fyzickej osoby na *zásadu súbežnej nezávislej trestnej zodpovednosti fyzickej a právnickej osoby*. Táto zmena však nenastáva generálne, ale novú zásadu možno uplatniť len v tých prípadoch, v ktorých môže byť právnická osoba páchatel'om trestného činu, najmä s poukázaním na taxatívny výpočet trestných činov, ktorý je súčasťou návrhu zákona a pre ktoré môže trestná zodpovednosť právnickej osoby vzniknúť (bližšie k tejto problematike v ďalšom texte). K výhradnej aplikácii zásady individuálnej trestnej zodpovednosti dochádza pri trestných činoch, ktorých páchatel'om môže byť len fyzická osoba, a naopak, pri trestných činoch, ktorých páchatel'om môže byť súčasne aj právnická osoba sa uplatní zásada súbežnej nezávislej trestnej zodpovednosti fyzickej a právnickej osoby.⁷ Paralelná trestná zodpovednosť fyzickej a právnickej osoby sa uplatňuje napríklad vo Francúzsku, Holandsku či Slovinsku. V porovnaní s maďarskou právnou úpravou, ktorá vychádza z akcesorickej povahy trestnej zodpovednosti právnických osôb vo vzťahu k trestnej zodpovednosti fyzických osôb, t.j. nemôže byť vyvodzovaná samostatne, ale len súbežne s trestnou zodpovednosťou konkrétnej fyzickej osoby,⁸ sa domnievam, že aktuálne riešenie v navrhovanej slovenskej právnej úprave je racionálnejšie. Jedným z východiskových dôvodov zavádzania pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb je totiž aj tá skutočnosť, že v aplikačnej praxi dochádza k problémom pri uplatnení zásady individuálnej trestnej zodpovednosti voči konkrétnej fyzickej osobe v zložitých organizačných štruktúrach právnickej osoby. Odborná diskusia v súvislosti s kreovaním novej zásady trestného práva smerova-

⁶ TURAYOVÁ, Y. Právnická osoba – nový subjekt trestnoprávnej zodpovednosti. In: D. ČIČKÁNOVÁ, Z. ILLYOVÁ, V. MIČÁTEK a O. RUŽIČKA, eds. *Bratislavské právnické fórum 2013* [online]. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 1091 [cit. 2014-08-06]. ISBN 978-80-7160-365-8. Dostupné na: http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Criminal%20Law.pdf.

⁷ JELÍNEK, J. a J. HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 23. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁸ KÖHALMI, L. The Punishability of Legal Persons in Hungarian Criminal Law. In: M. TOMÁŠEK, ed. *European Law and National Criminal Legislation: Volume 33*. 1. vyd. Berron: IFEC, 2007, s. 241. ISBN 80-85889-88-9.

la aj ku skúmaniu jej rozporu so zásadou „*ne bis in idem*“, t.j. nie dvakrát v tej istej veci. Keďže právnická osoba a fyzická osoba sú dva rozdielne subjekty práva, odborná verejnosť sa stotožnila s názorom, že uplatňovaním novej zásady trestného práva nedochádza k opätovnému postihu rovnakého páchatel'a.

Zásada trestnej zodpovednosti právneho nástupcu právnickej osoby

Zásada trestnej zodpovednosti právneho nástupcu právnickej osoby je ďalšou zásadou, ktorú kreuje návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Jej aplikácia zároveň mení základný trestnoprávny vzťah medzi štátom a páchatel'om trestného činu, ktorý vzniká na základe protiprávneho úkonu, ktorým je spáchanie trestného činu.⁹ Relevantným dôvodom pre riešenie problematiky právneho nástupníctva pri trestnej zodpovednosti právnických osôb je vylúčenie možnosti vyhnúť sa dôsledkom trestnej zodpovednosti zo strany právnickej osoby. Na rozdiel od fyzickej osoby je právnická osoba subjektom práva, ktorej zrušenie a zánik môže predstavovať jednoduchý spôsob pre zbavenie sa trestnej zodpovednosti za spáchaný trestný čin, a to napríklad jednoduchým prevodom majetkového alebo personálneho substrátu na iný subjekt práva. Z týchto dôvodov nie je právnym dôsledkom zániku právnickej osoby zánik trestnosti činu, podobne, ako v súčasnosti právne relevantná skutočnosť, a to smrť páchatel'a, ktorým je fyzická osoba. Z vyššie uvedených dôvodov je aplikácia novej trestnoprávnej zásady nevyhnutná pre efektívne vyvodzovanie trestnej zodpovednosti právnických osôb.¹⁰

Navrhovaná právna úprava trestnoprávneho inštitútu vychádza z objektívneho prístupu k prechodu trestnej zodpovednosti právnickej osoby na jej právnych nástupcov, t.j. trestná zodpovednosť prechádza na právnych nástupcov „*ex lege*“, a to bez ohľadu na ich počet, pričom je zároveň irelevantné, či orgány činné v trestnom konaní realizovali procesné úkony smerujúce k začatiu trestného stíhania. Objektívny prístup k prechodu trestnej zodpovednosti na právneho nástupcu je v zmysle § 7 ods. 1 vyjadrený nasledovne: „*Trestná zodpovednosť právnickej osoby, ktorá bola zrušená, prechádza na všetkých jej právnych nástupcov; to platí aj pre nevykonané tresty, ak odsek 3 neustanovuje inak. Trestná zodpovednosť právnickej osoby na fyzickú osobu neprechádza.*“ Podľa dôvodovej správy

⁹ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 139. ISBN 978-80-7201-683-9.

¹⁰ FENYK, J. a L. SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 47. ISBN 978-80-7357-720-9.

k návrhu zákona bude právne nástupníctvo úzko spojené najmä s prechodom imania zrušenej právnickej osoby, pričom tento pojem má najadekvátnejšie vyjadriť väzbu na pôvodný majetkový substrát právnickej osoby.¹¹

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky v medzirezortnom pripomienkovom konaní navrhovalo odstrániť kolíziu znenia § 7 ods. 1 a § 4 ods. 5 návrhu zákona, v zmysle ktorého „*trestná zodpovednosť právnickej osoby nezaniká vyhlásením konkurzu, vstupom do likvidácie, jej zrušením alebo zavedením nútenej správy.*“ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky argumentovalo tým, že predkladateľ zákona zamýšľa ustanoviť, že trestná zodpovednosť právnickej osoby nezaniká jej zrušením, a súčasne ustanoviť v § 7 ods. 1 návrhu zákona, že trestná zodpovednosť právnickej osoby, ktorá bola zrušená, prechádza na všetkých jej právnych nástupcov. Podľa Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z uvedených ustanovení, ako aj z ďalších ustanovení (napr. štvrtej časti návrhu zákona) nie je celkom zrejmé, či v danom prípade za každé jednotlivé trestnoprávne relevantné konanie majú byť vždy trestne zodpovedné dve právnické osoby (zrušená právnická osoba aj jej právny nástupca), alebo od zrušenia právnickej osoby má byť vedené trestné konanie proti jej právnenmu nástupcovi, resp. právnym nástupcom. Uvedená pripomienka bola vyhodnotená ako neakceptovaná, s odôvodnením, že predkladateľ má za to, že návrh zákona si v týchto častiach neodporuje a jeho znenie je dostatočne jasné v tom zmysle, že trestná zodpovednosť právnickej osoby, ktorá bola zrušená, prechádza, nakoľko nezanikla, na právnych nástupcov.¹²

Ustanovenie § 7 návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právneho nástupcu právnickej osoby prešlo aj ďalšou modifikáciou. Z paragrafového znenia bol vypustený pôvodný odsek 2, ktorý upravoval postup súdu v prípadoch, keď má zrušená právnická osoba viacerých právnych nástupcov. Návrh zákona *expressis verbis* ustanovoval, že trestná zodpovednosť bude zaťažovať každého z nich, a to v rozsahu, ktorý mal určiť súd, pričom pri ukladaní sankcie mal prihliadať na to, v akom rozsahu na niektorého z nástupcov prešlo imanie zodpovedajúce prosperu, taktiež

¹¹ *Dôvodová správa k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike.*

¹² Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialWorkflow.aspx?instEID=1&matEID=6921&langEID=1>.

na iné výhody zo spáchaného trestného činu, a tiež v akom rozsahu právny nástupca pokračuje v činnosti, v súvislosti s ktorou bol spáchaný trestný čin.¹³ Zároveň navrhovaná právna úprava upustila od riešenia situácie, kedy trestná zodpovednosť neprechádza na právneho nástupcu. Burda v tejto súvislosti navrhuje nasledujúcu formuláciu príslušného ustanovenia: „*Trestná zodpovednosť podľa odseku 1 neprejde na právneho nástupcu, ak je to vzhľadom na rozsah a význam právneho nástupníctva alebo vzhľadom na doterajšiu činnosť a povest' právneho nástupcu alebo vzhľadom na okolnosti právneho nástupníctva neprímerane prísne. [...] Áno, mnou navrhované riešenie poskytuje priestor pre svojvôľu i korupciu orgánov činných v trestnom konaní a súdov. To ale nie je problém navrhovanej právnej úpravy, ale problém fungovania štátu a spoločnosti vôbec.*“¹⁴

Zásada trestnej zodpovednosti právneho nástupcu v zmysle niektorých zahraničných právnych úprav, na rozdiel od navrhovanej slovenskej právnej úpravy, nevychádza z objektívneho prístupu k prechodu trestnej zodpovednosti. Subjektívna podmienka je formulovaná takým spôsobom, že trestná zodpovednosť právnickej osoby prechádza na jej právneho nástupcu iba vtedy, keď právny nástupca najneskôr v okamihu vzniku právneho nástupníctva vedel alebo vzhľadom k okolnostiam a svojim pomerom mohol vedieť, že sa právnická osoba pred vznikom právneho nástupníctva dopustila trestného činu.¹⁵ Jelínek sa domnieva, že ide nepochybné o právne zreteľnejšie a premyslenejšie riešenie, pretože jediným pozitívnym prvkom objektívneho prístupu k prechodu trestnej zodpovednosti je zjednodušenie dôkaznej situácie v trestnom konaní.¹⁶ Na druhej strane možno argumentovať tým, že preukazovanie „vedomosti“ právneho nástupcu o spáchanom trestnom čine by bolo náročným procesom, ktorý by v konečnom dôsledku viedol k neuplatňovaniu tak dôležitého trestnoprávneho inštitútu.

¹³ *Dôvodová správa k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike.*

¹⁴ BURDA, E. Právne nástupníctvo trestnej zodpovednosti právnických osôb. In: D. ČIČKÁNOVÁ, Z. ILLÝOVÁ, V. MIČÁTEK a O. RUŽIČKA, eds. *Bratislavské právnické fórum 2013* [online]. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 948 [cit. 2014-08-06]. ISBN 978-80-7160-365-8. Dostupné na: http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Criminal%20Law.pdf.

¹⁵ ŠÁMAL, P., J. DĚDÍČ, T. GRÍVNA, F. PŮRY a J. ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 251. ISBN 978-80-7400-116-1.

¹⁶ JELÍNEK, J. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In: J. JELÍNEK, et al. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 108-116. ISBN 978-80-87576-58-8.

Taxatívny výpočet trestných činov právnických osôb

Navrhaná slovenská právna úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb vychádza z vymedzenia taxatívneho výpočtu trestných činov, pri spáchaní ktorých dochádza ku vzniku trestnej zodpovednosti právnickej osoby. V tejto súvislosti nie je vytvorený žiadny nový katalóg trestných činov právnických osôb, ale hmotnoprávny základ taxatívneho výpočtu predstavuje osobitná časť Trestného zákona. V prípade, ak by návrh zákona upustil od takto nastavenej právnej konštrukcie, zákonodarca by sa vyhol nutnosti novelizovať právny predpis, ak by v budúcnosti nastala potreba modifikácie výpočtu trestných činov. Primárnym argumentom smerujúcim ku kreovaniu trestnej zodpovednosti právnických osôb pre všetky trestné činy zaradené v osobitnej časti Trestného zákona, prípadne pre trestné činy, u ktorých to povaha skutkovej podstaty pripúšťa,¹⁷ je najmä to, že orgány činné v trestnom konaní by v každom konkrétnom prípade museli skúmať, či vzhľadom na povahu spáchaného trestného činu by vôbec prichádzal do úvahy vznik trestnej zodpovednosti právnickej osoby. Avšak, ako uvádza Šámal, takto nastavená právna konštrukcia by najmä v začiatkoch svojej aplikácie prinášala komplikácie, pričom by oslabil požiadavku právnej istoty a predvídateľnosti práva.¹⁸

Ako bolo vyššie uvedené, zavádzanie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb do slovenského právneho poriadku je významným nástrojom v boji proti ekonomickej kriminalite, a preto v zmysle pôvodného návrhu zákona boli do taxatívneho výpočtu trestných činov zaradené všetky trestné činy proti majetku, upravené v štvrtej hlave, a trestné činy hospodárske, upravené v piatej hlave Trestného zákona. Po ukončení medzirezortného pripomienkového konania došlo v tomto smere k zúženiu taxatívneho výpočtu trestných činov. Z návrhu zákona boli vypustené napríklad trestný čin krádeže podľa § 212 Trestného zákona, trestný čin neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 216 Trestného zákona a z piatej hlavy trestný čin zneužitia účasti na hospodárskej súťaži podľa § 250 Trestného zákona. Protimonopolný úrad Slovenskej republiky v tejto súvislosti argumentoval tým, že efektívny postih právnických osôb pre trestný čin zneužitia účasti na hospodárskej súťaži by si vyžadoval prepracovaný systém kooperácie medzi správny-

¹⁷ BOHUSLAV, L. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Kriminalistika*. 2011, roč. 44, č. 3, s. 162. ISSN 1210-9150.

¹⁸ ŠÁMAL, P., J. DĚDIČ, T. GRÍVNA, F. PÚRY a J. ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 147. ISBN 978-80-7400-116-1.

mi orgánmi a orgánmi činnými v trestnom konaní, ako aj podrobnejšie prepojenie trestnoprávnej úpravy a zákona č. 136/2001 Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže v znení neskorších predpisov, pričom poukázal aj na zahraničnú právnu úpravu, ktorá vylučuje trestnoprávny postih právnických osôb pre tento trestný čin.¹⁹

Na základe vyhodnotenia pripomienky Republikovej únie zamestnávateľov boli z ustanovenia § 3 návrhu zákona vypustené trestný čin nadrzhovania podľa § 339 Trestného zákona, trestný čin krivého obvinenia podľa § 345 Trestného zákona a trestný čin krivej výpovede a krivej prísahy podľa § 346 Trestného zákona. Republiková únia zamestnávateľov považuje ich zaradenie do katalógu trestných činov právnických osôb za neprimerané, vzhľadom na ich charakter, motiváciu pre páchanie, a najmä vzhľadom na formuláciu obligatórnych znakov skutkovej podstaty trestného činu v osobitnej časti Trestného zákona. Z vyššie uvedených dôvodov navrhovalo niekoľko ďalších pripomienkujúcich subjektov vypustiť z príslušného ustanovenia aj trestný čin ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 Trestného zákona, trestný čin prechovávanía detskej pornografie a účasti na detskom pornografickom predstavení podľa § 370, trestný čin ohovárania podľa § 373 Trestného zákona či trestný čin porušenia dôvernosti ústneho prejavu a iného prejavu osobnej povahy podľa § 377 Trestného zákona. Uvedená časť pripomienok však nebola akceptovaná a tieto trestné činy sú aj naďalej súčasťou taxatívneho výpočtu.²⁰

Slovenská informačná služba ako pripomienkujúci subjekt v tejto súvislosti navrhla doplnenie taxatívneho výpočtu trestných činov právnických osôb najmä o trestné činy proti republike, upravené v siedmej hlave osobitnej časti Trestného zákona. Keďže Slovenská informačná služba v rozsahu svojej pôsobnosti získava, sústreďuje a vyhodnocuje informácie o činnostiach ohrozujúcich ústavné zriadenie, územnú celistvosť a zvrchovanosť Slovenskej republiky, táto v odôvodnení svojej pripomienky uvádza, že *„informácie získané spravodajskou činnosťou Slovenskej informačnej služby nasvedčujúce tomu, že bol spáchaný niektorý z vyš-*

¹⁹ Za trestné činy bude možné postihovať aj firmy. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2013-12-20 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1811>.

²⁰ Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialWorkflow.aspx?instEID=-1&matEID=6921&langEID=1>.

še uvedených trestných činov, nie vždy poukazujú na to, že sa tohto skutku dopustila individuálne určená fyzická osoba. Nakoľko jedným z cieľov zavedenia trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb je vyhnúť sa stavu, že nikto nebude postihnutý, ak nedôjde k postihnutiu páchatel'a, najmä z dôvodu, že ho nie je možné v dôsledku štruktúr riadenia v obchodných spoločnostiach zistiť, navrhujeme medzi skutkové podstaty trestných činov právnických osôb zaradiť aj vyššie uvedené trestné činy.²¹ Na základe vyhodnotenia pripomienky predkladateľ zákona rozšíril katalóg trestných činov o trestný čin teroru podľa § 313 Trestného zákona, ktorý je zaradený v siedmej hlave osobitnej časti Trestného zákona.

Aktuálny katalóg trestných činov právnických osôb zohľadňuje tak medzinárodné záväzky Slovenskej republiky, ako aj záväzky vyplývajúce z jej členstva v Európskej únii. Nad rámec medzinárodných záväzkov je taxatívny výpočet trestných činov rozšírený o trestné činy daňové, pričom Fenyk zdôrazňuje, že fiškálne trestné činy, podobne, ako trestné činy vojenské, nemožno považovať za záležitosť, ktorá má medzinárodný rozmer, a ich objekt spravidla patrí do výlučne vnútroštátneho chráneného záujmu.²² Podľa dôvodovej správy k návrhu zákona je predstavený katalóg trestných činov súčasne doplnený o tie trestné činy, u ktorých je ich páchanie prostredníctvom právnickej osoby možné s ohľadom na ich povahu a poznatky aplikačnej praxe. Zároveň priamo dôvodová správa odkazuje na skutočnosť, že vzhľadom na neustály vývoj medzinárodnej agendy možno do budúca očakávať potrebu ďalšej modifikácie navrhovaného katalógu trestných činov právnických osôb.²³

Vznik trestnej zodpovednosti právnických osôb

Na základe vyhodnotenia medzirezortného pripomienkového konania došlo k prepracovaniu ustanovenia § 4 pôvodného návrhu zákona, ktoré upravuje základy trestnej zodpovednosti právnických osôb, resp. východiskový inštitút pričítateľnosti trestného činu. Navrhovaná právna úprava sa v tejto súvislosti viac približuje českej právnej úprave vzniku trest-

²¹ Vyhodnotenie pripomienky. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetailsReviewEvaluationDetail.aspx?instEID=56&matEID=6921&drCommentDocEID=349267&langEID=1&tStamp=20140124073334497>.

²² FENYK, J. a L. SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 25. ISBN 978-80-7357-720-9.

²³ *Dôvodová správa k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike*.

nej zodpovednosti právnickej osoby.²⁴ Prvým predpokladom pre vznik trestnej zodpovednosti právnickej osoby je spáchanie trestného činu a druhým predpokladom je, že protiprávny čin je spáchaný v záujme právnickej osoby, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo prostredníctvom nej, ak konal

- a) *štatutárny orgán, člen štatutárneho orgánu alebo iná osoba, ktorá je oprávnená menom právnickej osoby alebo za právnickú osobu konať,*
- b) *ten, kto vykonáva kontrolnú činnosť alebo dohľad v rámci právnickej osoby, aj keď nemá iný vzťah k právnickej osobe,*
- c) *ten, kto vykonáva rozhodujúci vplyv na riadenie tejto právnickej osoby, alebo*
- d) *iný zamestnanec alebo osoba v obdobnom postavení (ďalej len „zamestnanec“) pri plnení pracovných úloh.²⁵*

Pôvodné navrhované znenie ustanovenia § 4 ods. 2 návrhu zákona upravovalo čiastočné liberačné dôvody pre zánik trestnej zodpovednosti právnickej osoby, ktoré sa vzťahovali na prípad, ak došlo ku spáchaniu trestného činu v príčinnej súvislosti s konaním osoby, ktorá je radový zamestnanec právnickej osoby. Účelom liberačných dôvodov bolo nepostihovať právnickú osobu za trestnú činnosť jej zamestnancov vykonanú v rámci činnosti právnickej osoby, ktorá je excesom daného zamestnanca. Aktuálne znenie ustanovenia § 4 ods. 2 návrhu zákona je formulované odlišne, čerpajúc inšpiráciu z formulácie ustanovení českej právnej úpravy trestnej zodpovednosti právnických osôb. Predmetné ustanovenie upravuje podmienky, za ktorých možno protiprávne konanie fyzickej osoby konajúcej v záujme alebo v mene právnickej osoby pričítať tejto právnickej osobe. Podľa § 4 ods. 2 aktuálneho znenia návrhu zákona „*právnickej osobe možno pričítať spáchanie trestného činu uvedeného v § 3, ak bol spáchaný konaním*

- a) *orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v odseku 1 písm. a),*
- b) *osoby uvedenej v odseku 1 písm. b) a c), ktorá konala v záujme právnickej osoby, alebo*
- c) *zamestnanca, ktorý konal na základe rozhodnutia, schválenia alebo pokynu orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v odseku 1 písm. a) až c), alebo preto, že orgány právnickej osoby alebo osoby uvedené v odseku 1 písm. a) až c) nesplnili zákonom uložené povinnosti*

²⁴ V Českej republike dňa 01. 01. 2012 nadobudol účinnosť zákon č. 418/2011 Sb. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a řízení proti nim.

²⁵ § 4 ods. 1 *Návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike.*

v rámci dohľadu a kontroly nad činnosťou zamestnancov, alebo nevykonali nevyhnutné opatrenia k zamedzeniu alebo odvráteniu následkov trestného činu.“

V ustanovení § 4 ods. 3 návrhu zákona je upravený tzv. materiálny korektív vo vzťahu k trestným činom právnickej osoby spáchaným jej zamestnancami. Právnická osoba nie je za trestný čin trestne zodpovedná vtedy, ak síce spĺňa podmienky pričítateľnosti trestného činu podľa odseku 2, ale význam nesplnenia týchto dôvodov ku spáchanému trestnému činu je vzhľadom na predmet činnosti právnickej osoby, spôsob vykonania trestného činu a jeho následky a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný, nepatrný.

Na základe vyššie uvedeného možno formulovať nasledujúce obligatórne podmienky vzniku trestnej zodpovednosti právnickej osoby, ktoré musia byť nevyhnutne naplnené kumulatívne:

- a) protiprávne konanie;
- b) konanie fyzickej osoby uvedenej v § 4 ods. 1;
- c) konanie v mene právnickej osoby, v jej záujme alebo prostredníctvom nej;
- d) ide o konanie, ktoré možno pričítať právnickej osobe podľa § 4 ods. 2 návrhu zákona;
- e) zároveň musí dôjsť k vylúčeniu aplikácie tzv. materiálneho korektívu, t.j. negatívnej podmienky, za ktorej trestná zodpovednosť právnickej osoby nevznikne podľa § 4 ods. 3 návrhu zákona.

Sankčný systém právnických osôb

Trestná zodpovednosť právnických osôb, upravená v právnych poriadkoch krajín kontinentálneho právneho systému, je budovaná na dvojakej koncepcii ich sankcionovania. Sankčný systém je založený buď na jedinej sankcii, a to v podobe peňažného trestu, resp. peňažnej pokuty, alebo na pluralite trestných sankcií.²⁶ Kým pôvodný návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike vychádzal z dualistického, a súčasne z pluralitného systému trestných sankcií, t.j. v podobe trestov a ochranného opatrenia, ktoré možno uložiť právnickej osobe, po ukončení medzirezortného pripomienkového konania predkladateľ zákona od tejto koncepcie upustil. Pôvodným zámerom predkladateľa

²⁶ JELÍNEK, J. a J. HERCZEG. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár s judikatúrou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 121-122. ISBN 978-80-87576-43-4.

bola formulácia zákonnej možnosti súdu uložiť právnickej osobe ochranné opatrenie, a to súdny dohľad nad činnosťou právnickej osoby. Účel uloženého ochranného opatrenia mal smerovať k realizácii dohľadu nad činnosťou právnickej osoby v trvaní 1 až 5 rokov, ktorý by vykonával probačný alebo mediačný úradník, prípadne súdom určený splnomocnenec. Ochranné opatrenie bolo možné uložiť vo vzťahu k činnosti právnickej osoby alebo jej časti, v súvislosti s ktorou bol trestný čin spáchaný. Jeho súčasťou mohlo byť uloženie povinnosti právnickej osobe prijať nevyhnutné opatrenie na nápravu, napríklad odstránenie škodlivých následkov trestného činu. Pôvodný návrh zákona tak kreoval ďalší okruh povinností probačným a mediačným úradníkom, napriek skutočnosti, že ich nedostatočný počet je už dlhšiu dobu kritizovaný zo strany odbornej verejnosti, najmä v súvislosti s realizáciou kontroly výkonu alternatívnych trestov.²⁷

Aktuálna navrhovaná právna úprava teda od dualistickej koncepcie sankčného systému upúšťa a vychádza výhradne z taxatívneho výpočtu jednotlivých trestov, bez zákonnej možnosti súdu uložiť právnickej osobe ochranné opatrenie. Podľa § 10 návrhu zákona za spáchaný trestný čin môže súd uložiť právnickej osobe tieto tresty:

- a) trest zrušenia právnickej osoby;
- b) trest prepadnutia majetku;
- c) trest prepadnutia veci;
- d) peňažný trest;
- e) trest zákazu činnosti;
- f) trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie;
- g) trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie;
- h) trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní;
- i) trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

Výpočet jednotlivých druhov trestov zostal oproti pôvodne predloženému návrhu zákona zachovaný, s tým rozdielom, že na základe pripomienky Úradu vlády Slovenskej republiky došlo k jeho rozšíreniu o trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie. Zmena v sankčnom systéme trestov bola odôvodnená najmä plnením záväzkov vyplývajúcich z právnych aktov Európskej únie, t.j. z Nariadenia Komisie č. 1302/2008 o centrálnej databáze vylúčených

²⁷ *Dôvodová správa k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike.*

subjektov a Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 966/2012 o rozpočtových pravidlách (ďalej len „Nariadenie o rozpočtových pravidlách“), v ktorom sa uvádza, že orgány členských štátov majú prístup k informáciám uloženým v centrálnej databáze vylúčených subjektov a môžu ich zohľadniť, ak je to potrebné a na svoju zodpovednosť, pri zadávaní zákaziek súvisiacich s plnením rozpočtu. Preto Úrad vlády Slovenskej republiky v odôvodnení vznesenej pripomienky uvádza, že zavedenie vylúčenia právnickej osoby z pomoci a podpory Európskej únie je nutné z dôvodu dodržiavania zásad riadneho finančného hospodárenia, transparentnosti a nediskriminácie pri hospodárení s finančnými prostriedkami Európskej únie a zabezpečenia viditeľnosti jej činnosti v zmysle čl. 59 Nariadenia o rozpočtových pravidlách, v súlade so zásadou riadneho finančného hospodárenia v zmysle čl. 317 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.²⁸

Viacero pripomienkujúcich subjektov smerovalo svoju kritiku k trestu zrušenia právnickej osoby v tom zmysle, že v nadnesenom význame ho možno považovať za ekvivalent trestu smrti pri trestnej zodpovednosti fyzických osôb, keďže vzhľadom na dôsledky jeho uloženia právnická osoba stráca právnu subjektivitu a je vylúčená z právneho, ako aj faktického života. Vo všeobecnosti odborná verejnosť poukazuje na disproporciu, ktorá môže nastať najmä z toho dôvodu, že trest smrti v kontinentálnom právnom systéme nie je možný, ale faktická likvidácia právnickej osoby by do úvahy prichádzala.²⁹ Zároveň bolo poukázané na skutočnosť, že zrušená právnická osoba by napríklad po výkone trestu zrušenia právnickej osoby nebola spôsobilá využiť pri svojej obrane voči právoplatnému rozhodnutiu mimoriadny opravný prostriedok, čo by viedlo k rozporu so základnými ústavnými princípmi. Podľa niektorých pripomienkujúcich subjektov „zavedenie trestu zrušenia právnickej osoby za situácie, keď fyzické osoby pendant tohto trestu nemajú, by mohlo byť vnímané ako porušenie ústavnej zásady rovnosti pred zákonom.“³⁰ Pripomienky smerujúce k vypusteniu ustanovenia o zákonnej možnosti súdu

²⁸ Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialWorkflow.aspx?instEID=1&matEID=6921&langEID=1>.

²⁹ JELÍNEK, J. a J. HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 127. ISBN 978-80-87576-43-4.

³⁰ Vyhodnotenie medzirezortného pripomienkového konania. In: *Rokovania vlády Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-166608>.

uložiť právnickej osobe trest zrušenia právnickej osoby neboli akceptované, a to z dôvodu, že tento trest možno považovať za trest výnimočný a jeho uloženie by malo prichádzať do úvahy iba pri najzávažnejších formách trestnej činnosti, napríklad, ak sa právnická osoba stáva efektívnym článkom organizovaného zločinu. V ustanovení § 12 ods. 1 návrhu zákona predkladateľ formuluje podmienku, kedy súd obligatórne ukladá trest zrušenia právnickej osoby: „Súd uloží trest zrušenia právnickej osoby, ktorá má sídlo v Slovenskej republike, ak jej činnosť bola úplne alebo prevažne využívaná na páchanie trestnej činnosti.“ Fakultatívna možnosť súdu uložiť právnickej osobe tento druh trestu je v ustanovení § 12 ods. 2 návrhu zákona formulovaná nasledovne: „Súd môže uložiť trest zrušenia právnickej osoby aj vtedy, ak právnickú osobu odsudzuje za trestný čin, za ktorý Trestný zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie.“

K sankčnému systému právnických osôb smerovala svoju pripomienku aj Generálna prokuratúra Slovenskej republiky, a to konkrétne k ustanoveniu § 11 ods. 3 návrhu zákona. V zmysle predmetného ustanovenia nemožno popri sebe uložiť trest zrušenia právnickej osoby a trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia majetku a peňažný trest a trest prepadnutia majetku a trest prepadnutia vecí. Pripomienkujúci subjekt navrhol vypustiť vylúčenie uloženia trestu zrušenia právnickej osoby popri treste prepadnutia majetku, keďže ustanovenie § 12 návrhu zákona nespája s trestom zrušenia právnickej osoby prepadnutie jej majetku a tento bude rozdelený podľa pravidiel pre likvidáciu, aj v prospech osôb, ktoré sa na trestnej činnosti podieľali. Niet preto dôvodu, pre ktorý by nemohli byť tieto tresty uložené popri sebe, na základe čoho bola pripomienka vyhodnotená ako akceptovaná.³¹

Záver

Pravá trestná zodpovednosť právnických osôb je v podmienkach Slovenskej republiky stále otvoreným problémom, hoci snahy o jej zavedenie existovali už v čase rekonštrukcie trestného práva, no legislatívny proces sa pre tvorbu právnej úpravy nestal úspešným. Opätovná snaha o prijatie osobitného právneho predpisu riešiaceho danú problematiku sa ku dňu 6. august 2014 nachádza v štádiu rokovania vlády Slovenskej republiky.

³¹ Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialWorkflow.aspx?instEID=-1&matEID=6921&langEID=1>.

Na základe vyhodnotenia medzirezortného pripomienkového konania došlo k modifikácii tak hmotnoprávných, ako aj procesnoprávných ustanovení návrhu zákona. Vzhľadom na vyššie uvedené možno konštatovať, že výsledkom úpravy hmotnoprávnej časti zákona bola najmä:

- ✚ modifikácia taxatívneho výpočtu trestných činov právnických osôb, rovnako
- ✚ došlo k prepracovaniu § 4 návrhu zákona, najmä vo vzťahu k úprave pričítateľnosti konania fyzickej osoby právnickej osobe,
- ✚ modifikácia ustanovenia § 7 návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právneho nástupcu právnickej osoby,
- ✚ a zároveň predkladateľ zákona vypustil z právnej úpravy sankčného systému právnických osôb pôvodne navrhované ochranné opatrenie – súdny dohľad nad činnosťou právnickej osoby a do taxatívneho výpočtu jednotlivých druhov trestov bol zaradený trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie.

Taktiež možno poukázať na skutočnosť, že akceptácia predloženého návrhu zákona neprebehla zo strany všetkých pripomienkujúcich subjektov. Asociácia zamestnávateľských zväzov a združení Slovenskej republiky uviedla, že síce rešpektuje medzinárodné záväzky Slovenskej republiky, avšak za účelom umožnenia širšej diskusie a kvalitnej prípravy legislatívy odporúča vytvoriť pracovnú skupinu, ktorej členmi budú aj zástupcovia reprezentatívnych zamestnávateľských a podnikateľských organizácií. Pripomienka v tejto súvislosti nebola akceptovaná.³²

Na záver možno konštatovať, že v priebehu legislatívneho procesu bude návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb ďalej modifikovaný. V záujme efektívnej aplikácie právneho predpisu v justičnej praxi je nutné zdôrazniť, že samotné prijatie osobitného zákona je dôležitým prvým krokom, ale zároveň nemožno opomenúť, že je potrebné oboznámiť a pripraviť všetky subjekty v aplikačnej praxi s jeho obsahom za účelom zabezpečenia aktívneho uplatňovania právneho predpisu.

Zoznam bibliografických odkazov

BOHUSLAV, L. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Kriminalistika*. 2011, roč. 44, č. 3, s. 161-169. ISSN 1210-9150.

³² Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialWorkflow.aspx?instEID=1&matEID=6921&langEID=1>.

BURDA, E. Právne nástupníctvo trestnej zodpovednosti právnických osôb. In: D. ČIČKÁNOVÁ, Z. ILLÝOVÁ, V. MIČÁTEK a O. RUŽIČKA, eds. *Bratislavské právnické fórum 2013* [online]. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 943-949 [cit. 2014-08-06]. ISBN 978-80-7160-365-8. Dostupné na: http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Criminal%20Law.pdf.

Dôvodová správa k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike.

FENYK, J. a L. SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 169 s. ISBN 978-80-7357-720-9.

JELÍNEK, J. a J. HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013. 256 s. ISBN 978-80-87576-43-4.

JELÍNEK, J. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In: J. JELÍNEK, et al. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 91-116. ISBN 978-80-87576-58-8.

JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9.

KÖHALMI, L. The Punishability of Legal Persons in Hungarian Criminal Law. In: M. TOMÁŠEK, ed. *European Law and National Criminal Legislation: Volume 33*. 1. vyd. Beroun: IFEC, 2007, s. 241-259. ISBN 80-85889-88-9.

KURILOVSKÁ, L. Trestná zodpovednosť právnických osôb. *Justičná revue*. 2013, roč. 65, č. 10, s. 1273-1289. ISSN 1335-6461.

MENCEROVÁ, I. Zásada individuálnej trestnej zodpovednosti a trestná zodpovednosť právnických osôb. In: D. ČIČKÁNOVÁ, Z. ILLÝOVÁ, V. MIČÁTEK a O. RUŽIČKA, eds. *Bratislavské právnické fórum 2013* [online]. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 1016-1020 [cit. 2014-08-06]. ISBN 978-80-7160-365-8. Dostupné na: http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Criminal%20Law.pdf.

- MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*. 2000, roč. 5, č. 7-8, s. 2-10. ISSN 1211-2860.
- Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialWorkflow.aspx?instEID=-1&matEID=6921&langEID=1>.
- Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike.*
- Predkladacia správa. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Document/PrintForm.aspx?instEID=56&matEID=6921&docEID=345319&docFormEID=13&docTypeEID=-1&format=pdf&langEID=1&tStamp=20140124073334497>.
- ŠÁMAL, P., J. DĚDIČ, T. GRĚVNA, F. PÚRY a J. ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 802 s. ISBN 978-80-7400-116-1.
- Štatistiky. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Informacie/Statistiky.aspx>.
- TURAYOVÁ, Y. Právnická osoba – nový subjekt trestnoprávnej zodpovednosti. In: D. ČIČKÁNOVÁ, Z. ILLÝOVÁ, V. MIČÁTEK a O. RUŽIČKA, eds. *Bratislavské právnické fórum 2013* [online]. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 1089-1093 [cit. 2014-08-06]. ISBN 978-80-7160-365-8. Dostupné na: http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Criminal%20Law.pdf.
- Vyhodnotenie medzirezortného pripomienkového konania. In: *Rokovania vlády Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-166608>.
- Vyhodnotenie pripomienky. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2014 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetailsReviewEvaluationDetail.aspx?instEID=56&matEID=6921&drCommentDocEID=349267&langEID=1&tStamp=20140124073334497>.

Za trestné činy bude možné postihovať aj firmy. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. 2013-12-20 [cit. 2014-08-06]. Dostupné na: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1811>.

Mgr. Andrea Gregušová

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
gregusova.a@gmail.com

Výchova a vzdelávanie v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci¹

Education and Training in the Field of Safety and Health at Work

Natália Matkovčíková

Abstract: *This paper focuses on the issue of education and training in the field of occupational safety and health. Important position belongs to education and training in the system of safety and health. Formation of attitude towards safety and health at work should be a part of life-long education. The research results uncovered relevant information on the implementation of employee training in safety and health at work in small and medium-sized enterprises operating in Slovakia, covering the training plans, intervals of staff training, training contents and forms of achieving the objectives in education and training related to occupational safety and health.*

Key Words: *Occupational Safety and Health; Occupational Safety and Health Education and Training; Life-Long Education.*

Abstrakt: *Príspevok sa zaoberá problematikou výchovy a vzdelávania v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Výchove a vzdelávaniu patrí v systéme bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci významné miesto. Formovanie postoja k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci by malo byť súčasťou procesu celoživotného vzdelávania. Výsledky prieskumu zistili relevantné informácie o uskutočňovaní vzdelávania zamestnancov v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v malých a stredných podnikoch pôsobiacich na Slovensku, ktoré sa týkali plánu vzdelávania, intervalov vzdelávania zamestnancov, obsahov vzdelávania a foriem dosahovania cieľov výchovy a vzdelávania v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci.*

Kľúčové slová: *Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci; výchova k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci; celoživotné vzdelávanie.*

¹ Príspevok je výstupom riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0053/12 – Personálny marketing a personálny manažment v malých a stredných podnikoch v kontexte hospodárskych zmien.

Úvod

Výchova a vzdelávanie k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci (ďalej len „BOZP“) je nástrojom na systematické utváranie a rozvíjanie odborných vedomostí, schopností a zručností, na kreovanie žiaducich postojov a správania zamestnávateľov, zamestnancov a samostatne podnikajúcich fyzických osôb k úlohám v oblasti BOZP, vrátane pracovného prostredia a bezpečnosti technických zariadení, a k optimalizácii pracovných podmienok. Je podstatné primerane včleniť problematiku BOZP do systému celoživotného vzdelávania zahŕňajúceho najmä odborné vzdelávanie, prehľbovanie a zvyšovanie kvalifikácie, rekvalifikáciu, doškoľovanie a získavanie nových spôsobilostí a zručností.²

U ekonomicky činných občanov sa výchova k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci realizuje systémom školení a praktických zácvikov, za ktoré zodpovedá zamestnávateľ.³ Postoj k ochrane zdravia a postoj k bezpečnému konaniu a správaniu vo všeobecnosti, ako aj k bezpečnosti práce treba však formovať už od detstva, vo vzdelávaní i v príprave na povolanie. Rovnako ani po skončení prípravy na povolanie nie je možné výchovu k bezpečnosti práce ukončiť, ale musí sa stať súčasťou celoživotného vzdelávania.⁴

Systém výchovy a vzdelávania BOZP v podnikoch na Slovensku

Systém výchovy a vzdelávania prebieha prostredníctvom vstupného, opakovaného vzdelávania zamestnancov, vzdelávania zamestnancov pri preradení na inú prácu, pracovisko, pri zmene pracovných postupov, pri návrate na pracovisko po pracovnom úraze, pri návrate po dlhodobej neprítomnosti na pracovisku či prostredníctvom vzdelávania odborných zamestnancov rozličných profesií, u ktorých v oblasti bezpečnosti

² Konceptia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v Slovenskej republike na roky 2008 až 2012. In: *Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky* [online]. 2008. 30 s. [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/praca-zamestnanost/bezpecnost-ochrana-zdravia-pri-praci/koncepcia-bezpecnosti-a-ochrany-zdravia-pri-praci-v-slovenskej-republike-na-roky-2008-2012.rtf>.

³ KEŠELOVÁ, D. Vzdelávanie zamestnancov v aplikačnej praxi zamestnávateľských subjektov. *Rodina a práca* [online]. 2012, roč. 8, č. 3, 31 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.ivpr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/bulletin3-2012.pdf>.

⁴ PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. Súčasný stav výchovy a vzdelávania BOZP v SR. *Rodina a práca* [online]. 2005, roč. 1, č. 6, 20 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/Bulletin-06-2005.pdf>.

a ochrany zdravia pri práci sú kvalifikačné požiadavky stanovené predpismi.⁵

Organizácie plnia povinnosti v oblasti vzdelávania a výchovy zamestnancov buď vlastnými lektormi – lektormi BOZP, bezpečnostnými technikmi, majstrami a podobne, alebo dodávateľsky – právnickými alebo fyzickými osobami podnikajúcimi v uvedenej oblasti na základe oprávnenia vydaného Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Dozor i poradenstvo vykonávajú orgány inšpekcie práce. Problematická je obsahová stránka a použitie foriem a metód v uvedenom vzdelávaní.⁶

Obsahy vzdelávania často nezodpovedajú konkrétnym podmienkam práce a možným ohrozeniam. Nie sú diferencované podľa miery zodpovednosti za bezpečné pracovné podmienky, ani podľa druhu vykonávanej práce či miery a druhu ohrozenia pri práci. Stávajú sa tiež prípady, že opakované vzdelávanie má ten istý obsah ako vstupné vzdelávanie. Obsah vzdelávania a výchovy BOZP vyplýva z konkrétnych požiadaviek pracoviska a vykonávanej práce, zo zásad a právnych predpisov na jej bezpečné vykonávanie, z konkrétnej zodpovednosti za plnenie úloh BOZP na pracovisku, z identifikácie nebezpečenstva, možného ohrozenia života a zdravia pri vykonávaní pracovných činností na konkrétnom pracovnom mieste, hodnotenia rizika a spôsobov jeho eliminácie, prípadne ochrany pred ním.⁷

Ciele výchovy a vzdelávania BOZP v podnikoch môžeme zhrnúť do nasledujúcich bodov: presadzovať vysokú úroveň BOZP a zavádzať nové metodické prístupy k ochrane zamestnancov, prehĺbovať pochopenie nového prístupu k BOZP, zodpovednosti za bezpečné pracovné podmienky, za vlastné zdravie a zdravie spolupracovníkov, výchovou a vzdelávaním prispievať k odstraňovaniu nedostatkov v dodržiavaní predpisov a ku skvalitňovaniu starostlivosti v oblasti BOZP, zabezpečovať poznanie a plnenie ustanovení právnych noriem z oblasti BOZP, zvyšovať právne

⁵ PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. *Návrh systému (konceptie) vzdelávania BOZP v SR: Správa z riešenia I. etapy výskumnej úlohy*. 1. vyd. Bratislava: Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce, 2003.

⁶ PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. *Súčasný stav výchovy a vzdelávania BOZP v SR. Rodina a práca* [online]. 2005, roč. 1, č. 6, 20 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/Bulletin-06-2005.pdf>.

⁷ PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. *Súčasný stav výchovy a vzdelávania BOZP v SR. Rodina a práca* [online]. 2005, roč. 1, č. 6, 20 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/Bulletin-06-2005.pdf>.

vedomie manažmentov podnikov v oblasti BOZP, poskytovať vedomosti o postupoch a metódach práce podporujúcich bezpečnosť a zdravie na pracovisku, pri rekvalifikácii zabezpečovať nadobudnutie potrebných bezpečných pracovných návykov a zručností pre výkon nového povolania a poznávať právne predpisy upravujúce BOZP v novom povolaní. Cieľovou skupinou vzdelávania BOZP v organizáciách sú zamestnanci a manažment organizácie.⁸

Novela zákona spresňujúca oblasť výchovy a vzdelávania v oblasti BOZP

Národná rada Slovenskej republiky schválila dňa 23. mája 2013 zákon č. 154/2013 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, vrátane oblasti výchovy a vzdelávania BOZP. Účelom novely zákona je zlepšiť právne podmienky pre starostlivosť o bezpečnosť a zdravie zamestnancov, zlepšiť praktické vykonávanie BOZP u zamestnávateľov a neopodstatnene nezvyšovať administratívu a finančné zaťaženie. Novela zákona je účinná od 1. januára 2014.⁹

Novela zákona spresňuje oblasť výchovy a vzdelávania BOZP. V súlade s poznatkami z aplikačnej praxe sa do § 27 ods. 4 druhého bodu zákona č. 124/2006 Z.z. doplnil inštruktor podľa právnych predpisov na zaisťovanie BOZP, ktorý musí spĺňať podmienky uvedené v tomto ustanovení pre školiteľa, t.j. inštruktorom je osoba s odbornou spôsobilosťou na činnosť, na ktorú sa žiada vydať oprávnenie na výchovu a vzdelávanie, s odbornou praxou v tejto činnosti najmenej tri roky a s lektorskou spôsobilosťou.¹⁰

Novelou zákona sa do § 27 ods. 9 písm. d) zákona č. 124/2006 Z.z. včlenil aj doklad preukazujúci dĺžku žiadateľovej, resp. školiteľovej odbornej praxe v činnosti, na ktorú žiada vydať oprávnenie. Tento doklad je

⁸ PERICHTOVÁ, B., V. ŠKVARKOVÁ a M. ČERVENKOVÁ. *Vzdelávací program určený pre kurzy a školenia BOZP*. 2. uprav. vyd. Bratislava: Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce, 2002.

⁹ ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.

¹⁰ ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.

fyzická a právnická osoba povinná pripojiť ku svojej žiadosti o vydanie oprávnenia na výchovu a vzdelávanie, aby preukázala splnenie podmienky ustanovenej pre školiteľa v § 27 ods. 4 písm. a) druhý bod zákona č. 124/2006 Z.z. Oprávnená osoba na vzdelávanie je povinná podľa § 27 ods. 13 písm. b) zákona č. 124/2006 Z.z., okrem iného, vo svojej vzdelávacej činnosti dodržiavať vzorový projekt výchovy a vzdelávania podľa § 27 ods. 10 zákona č. 124/2006 Z.z. schválený Národným inšpektorátom práce pri vydávaní oprávnenia.¹¹

Novelou zákona sa v § 27 ods. 13 písm. g) zákona č. 124/2006 Z.z. spresnila povinnosť oprávnenej osoby na vzdelávanie viesť osobitnú evidenciu vydaných dokladov, a to podľa štruktúry ustanovených údajov, ktorá zahŕňa: evidenčné číslo vydaného dokumentu; meno, priezvisko a dátum narodenia osoby, ktorej bol vydaný preukaz, osvedčenie alebo doklad podľa § 16 ods. 1 písm. b) zákona č. 124/2006 Z.z.; dátum vykonania záverečnej skúšky; dátum vydania dokumentu; činnosť s uvedením rozsahu, na ktorý bol preukaz, osvedčenie alebo doklad podľa § 16 ods. 1 písm. b) zákona č. 124/2006 Z.z. vydaný. Toto precizovanie textu pramenilo z aplikačnej praxe, pretože účelom špecifikovania jednotlivých položiek evidencie, ktorú je osoba oprávnená na vzdelávanie povinná evidovať, je zvýšenie pružnosti a efektívnosti výkonu inšpekcie práce a eliminovanie nekalých praktík pri vydávaní preukazov, osvedčení a dokladov.¹²

Prieskum

V aktuálne prebiehajúcim výskume projektu VEGA č. 1/0053/12 s názvom „Personálny marketing a personálny manažment v malých a stredných podnikoch v kontexte hospodárskych zmien“ sledujeme bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci. Jedným z cieľov prieskumu bolo zistiť relevantné informácie o uskutočňovaní vzdelávania zamestnancov v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Výskumnú vzorku tvorilo 233 zamestnancov z malých a stredných podnikov pôsobiacich na Slovensku. Na účely zberu dát sme použili dotazníkovú metódu v kombinácii s ostatnými základnými vedeckými postupmi a metódami. Zaujímalo nás,

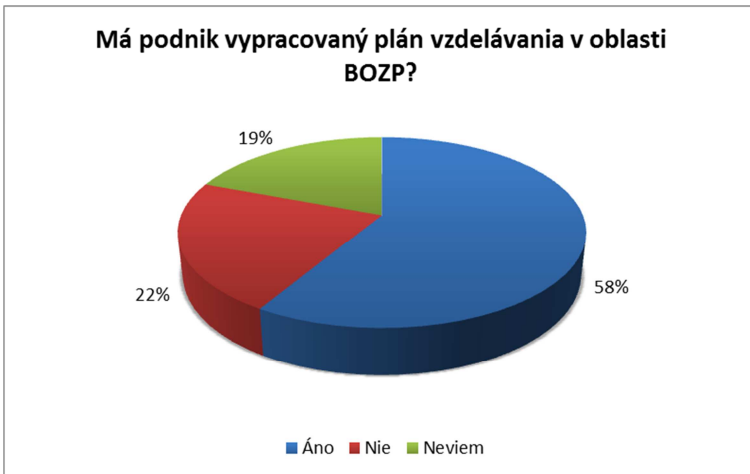
¹¹ ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.

¹² ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.

či majú podniky vypracovaný plán vzdelávania v oblasti BOZP, v akých intervaloch sú zamestnanci vzdelávaní v oblasti BOZP, čo je obsahom školení a akými formami sa ciele vzdelávania v oblasti BOZP v podnikoch dosahujú.

Výsledky prieskumu, ktoré znázorňuje Graf 1, ukázali, že 58 % podnikov má vypracovaný plán vzdelávania v oblasti BOZP, 22 % podnikov nemá vypracovaný žiadny plán vzdelávania a 19 % respondentov z výskumnej vzorky nevedelo povedať, či podnik má alebo nemá plán vzdelávania v oblasti BOZP vypracovaný.

Graf 1 Plán vzdelávania v oblasti BOZP

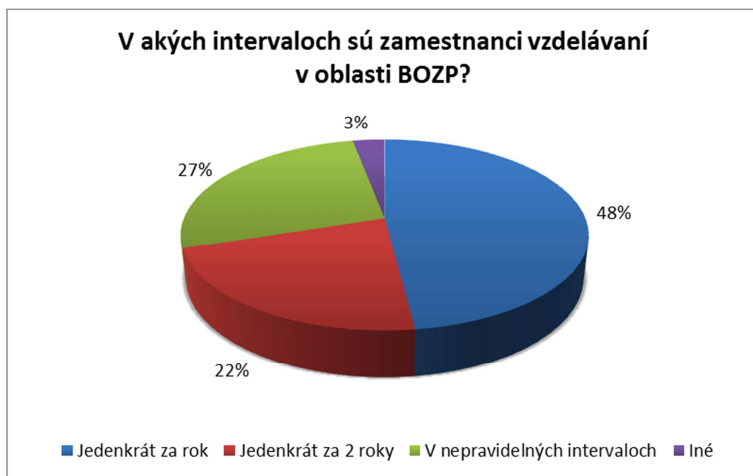
Prameň: Vlastné spracovanie.

Z výsledkov prezentovaných v Grafe 2 vidíme, že 48 % respondentov uviedlo, že sú vzdelávaní v oblasti BOZP jedenkrát za rok, 22 % podnikov školí svojich zamestnancov raz za dva roky, 27 % respondentov je vzdelávaných v nepravidelných intervaloch a 3 % respondentov uviedli inú možnosť intervalu vzdelávania v oblasti BOZP v podniku.

Ďalej nás zaujímalo, čo je obsahom vzdelávania zamestnancov v oblasti BOZP. Graf 3 ukázal, že 86 % obsahu vzdelávania v oblasti BOZP tvoria zásady bezpečného správania sa na pracovisku, 66 % obsahu vzdelávania sú informácie o vyskytujúcich sa ohrozeniach a ochrane pred nimi, 52 % podnikov oboznamuje svojich zamestnancov s novými právnymi predpismi v oblasti BOZP, 51 % podnikov informuje zamestnancov

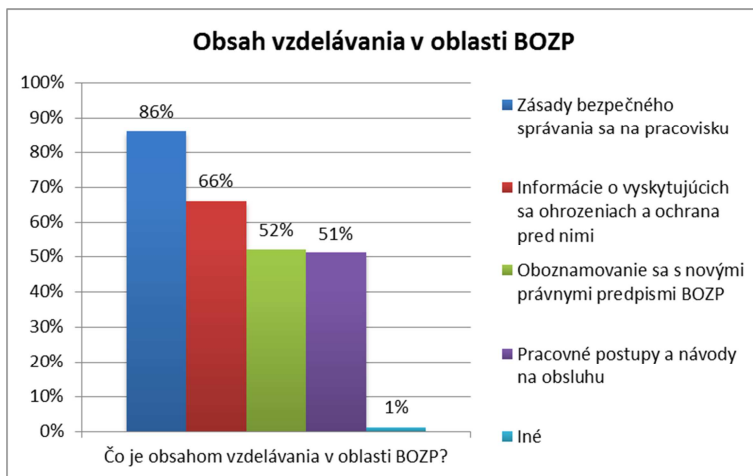
o pracovných postupoch a návodoch na obsluhu a zvyšné 1 % respondentov je vzdelávaných v inej oblasti.

Graf 2 Intervaly vzdelávania v oblasti BOZP

Prameň: Vlastné spracovanie.

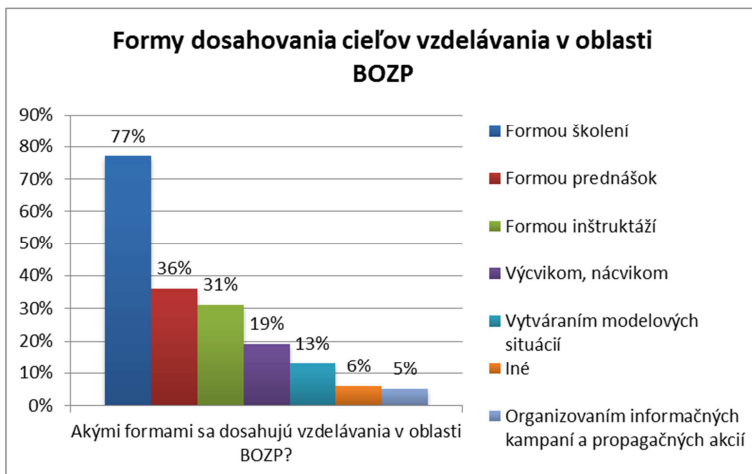
Graf 3 Obsah vzdelávania v oblasti BOZP

Prameň: Vlastné spracovanie.

Z výsledkov prezentovaných v Grafe 4 môžeme vidieť, že 77 % podnikov dosahuje ciele vzdelávania v oblasti BOZP formou školení, 36 % podnikov formou prednášok, 31 % formou prebiehajúcich inštruktáží v oblasti BOZP, 19 % dosahuje ciele vzdelávania v podniku výcvikom či nácvikom, 13 % vytváraním modelových situácií, 6 % respondentov označilo iné formy vzdelávania a 5 % podnikov dosahuje ciele vzdelávania v oblasti BOZP organizovaním informačných kampaní a propagačných akcií.

Graf 4 Formy dosahovania cieľov vzdelávania v oblasti BOZP

Prameň: Vlastné spracovanie.

Záver

Každý podnik by mal mať vypracovaný podrobný projekt výchovy a vzdelávania zamestnancov v oblasti BOZP a používať ho ako nástroj znižovania rizík vzniku úrazov a chorôb z povolania cestou systematickej tvorby a rozvoja odborných vedomostí, schopností, zručností, postojov a správania sa zamestnávateľov a zamestnancov v oblasti BOZP. Tieto účely podporuje novela zákona v oblasti BOZP, ktorej cieľom je zlepšiť právny rámec podmienok na zabezpečenie uspokojivej ochrany života a zdravia zamestnancov, dlhodobého zachovania ich pracovnej schopnosti a zlepšovania vykonávania opatrení na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov pri práci u zamestnávateľov.

Jedným z cieľov nášho prieskumu bolo zistiť relevantné informácie o uskutočňovaní vzdelávania zamestnancov v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v malých a stredných podnikoch pôsobiacich na Slovensku. Z výskumných zistení vyplynulo, že nie každý podnik má vypracovaný plán výchovy a vzdelávania v oblasti BOZP; podniky vzdelávajú svojich zamestnancov v oblasti BOZP väčšinou raz za rok, no značné percento podnikov školí svojich zamestnancov v oblasti BOZP v nepravidelných intervaloch. Obsahmi vzdelávania zamestnancov v oblasti BOZP sú zásady bezpečného správania sa na pracovisku, informácie o vyskytujúcich sa ohrozeniach a ochrane pred nimi, oboznámenie s novými právnymi predpismi v oblasti BOZP a informácie o pracovných postupoch a návodoch na obsluhu technických zariadení v podnikoch. Ciele vzdelávania v oblasti BOZP podniky dosahujú najčastejšie formou školení, prednášok, inštruktáží, výcvikom/nácvikom alebo vytváraním modelových situácií. Pre účely pokračovania výskumu v tejto oblasti by bolo potrebné zamerať sa tiež na druhy vzdelávania, ktoré podniky realizujú, ako aj na určenie dôvodov vzdelávania zamestnancov či identifikovanie príčin nevzdelávania zamestnancov v malých a stredných podnikoch pôsobiacich na Slovensku.

Zoznam bibliografických odkazov

- ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.
- KEŠELOVÁ, D. Vzdelávanie zamestnancov v aplikačnej praxi zamestnávateľských subjektov. *Rodina a práca* [online]. 2012, roč. 8, č. 3, 31 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.ivpr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/bulletin3-2012.pdf>.
- Koncepcia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v Slovenskej republike na roky 2008 až 2012. In: *Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky* [online]. 2008. 30 s. [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/praca-zamestnanost/bezpecnost-ochrana-zdravia-pri-praci/koncepcia-bezpecnosti-a-ochrany-zdravia-pri-praci-v-slovenskej-republike-na-roky-2008-2012.rtf>.

- PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. *Návrh systému (konceptie) vzdelávania BOZP v SR: Správa z riešenia I. etapy výskumnej úlohy*. 1. vyd. Bratislava: Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce, 2003.
- PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. Súčasný stav výchovy a vzdelávania BOZP v SR. *Rodina a práca* [online]. 2005, roč. 1, č. 6, 20 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/Bulletin-06-2005.pdf>.
- PERICHTOVÁ, B., V. ŠKVARKOVÁ a M. ČERVENKOVÁ. *Vzdelávací program určený pre kurzy a školenia BOZP*. 2. uprav. vyd. Bratislava: Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce, 2002.

Mgr. Natália Matkovčíková, PhD.

Fakulta podnikového manažmentu
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika
natalia.matkovcikova@gmail.com

Situations When the Personnel Audit Is Used in the Company

Martin Andrejčák

Abstract: *The issues of acquisition, selection, management, and human resources management are among the more resonating problems in theory as well as practice. Especially in the currently developed financial and economic crisis one of the most important tasks of management of enterprises/companies is to have “good human resource management”,¹ which is a source of information about the human capital resources not only in terms of the potential the individuals/employees have, or as whole working groups/teams, but especially in terms of the quality of the processes that exploit this potential, either contribute to it or vice versa – to cause the loss of it. This paper describes the situations when the personnel audit is used as well as provides partial results of the conducted monitoring. This paper was created within the project VEGA 1/0053/2012.*

Key Words: *Personnel Audit; Human Capital; Acquisition; Human Potential.*

Introduction

The issues of acquisition, selection, management, and human resources management are among the more resonating problems in theory as well as practice. Especially in the currently developed financial and economic crisis one of the most important tasks of management of enterprises/companies is to have “good human resource management”,² which is a source of information about the human capital resources not only in terms of the potential the individuals/employees have, or as whole working groups/teams, but especially in terms of the quality of the processes that exploit this potential, either contribute to it or vice versa – to cause the loss of it. The above-mentioned is related to the basic definition of the personnel audit which is defined as “a form of systematic valuation of all

¹ KUNASZ, M. Intellectual Capital – A New Source of Competitive Advantage. *Economics & Sociology*. 2008, vol. 1, no. 1, pp. 50-57. ISSN 2071-789X.

² KUNASZ, M. Intellectual Capital – A New Source of Competitive Advantage. *Economics & Sociology*. 2008, vol. 1, no. 1, pp. 50-57. ISSN 2071-789X.

policies and programs of human resource management in the organization,”³ while human resource management means “a logical and strategic approach to the people who make up an important source for the organization to the achievement of the set objectives.”⁴

Acquisition of information on the status and level of human resource management in the company is subject to the personnel audit, the importance of which, as illustrated by the current theoretical and practical knowledge, continues to grow especially in the context of realizing the importance of quality of human resources in the company and the quality of their management in the direction of competitive benefits of the enterprise/company. On the other hand, the importance of personnel audit should be seen as a particular method which cannot only uncover and identify “bottlenecks”, respectively risk factors and shortcomings in the state and structure of human resources in the company; it also has to uncover and identify the strengths of the human resources of the firm/company, and as a consequence also to analyze their level of efficiency in terms of strategic goals and objectives of the company.⁵

Multinational companies understand human resources and efficient management as one of the most valuable resources, while they are seen as one of the important and irreplaceable factors for competitive advantage.⁶ As such, they are constantly under review, study, analysis, and control of various processes that take place in the enterprise. Among the procedures and methods that companies do to achieve this goal is using the personnel audit. This acquired knowledge and information allow especially multinationals and corporations systematically to develop human resources in accordance with the needs and visions of the company even in intercultural business environment, which is inherent in the present stage of development of the internationalization processes taking place in the world, enabling to find effective human resource manage-

³ HERCUS, T. and D. OADES. The Human Resources Audit: An Instrument for Change. *Human Resource Planning*. 1982, vol. 5, no. 1, pp. 43-49. ISSN 0199-8986.

⁴ ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. 789 p. ISBN 978-80-247-1407-3.

⁵ SZARKOVÁ, M. et al. *Personální marketing a personální management*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2013. 265 p. ISBN 978-80-225-3594-6.

⁶ MRAČEK, P., J. VESELÁ and R. ZICH. Co-Creation in the Image Development in Car Industry: Possibilities and Limits. *Trendy ekonomiky a management*. 2012, roč. 6, č. 12, pp. 114-127. ISSN 1802-8527.

ment practices in multinational companies with a high degree of interculturality and disparity.⁷

Usage of personnel audit

According to the scientific literature personnel audit is most often used in the following situations:

Change in corporate ownership: Recently, with the liberalization and access of companies to foreign markets there is a trend of emerging cooperation of corporations through various partnerships. Cooperation can bring many advantages and resources of cooperating organizations. Instruments of cooperation often become mergers and acquisitions, leading to a larger market share.⁸ Most often they occur within one industry. The merger is a merger of two or more organizations in the new venture that creates a single identity for the resulting corporation. The acquisition is a takeover, in which the acquired organization totally absorbs and ceases to exist. These situations are, of course, also reflected in the management of human resources and one of the tools that can help in these situations is just personnel audit.

Introduction of new objectives and strategies: By achieving excellence the company is currently at a crossroads. Drastic changes are forcing businesses to the rapid transformation of the mission, vision, basic values, core competences, management style, and the like. Any change revolves around people that must change the settings of their mind, behaviour, and motivation level. Personnel management strategy “can play an important role in helping the company to achieve change.”⁹ Strategy and objectives play role in any business. In today’s highly competitive environment should be given much attention to setting goals and strategies. Management objectives and strategies use forms for implementing development plans which are usually essential for the entire organization. While the targets relate to a shorter period of time, the strategy is a longer-term nature. Since the objective of a particular strategy affects the

⁷ SZARKOVÁ, M. *Psychológia pre manažérov a podnikateľov*. 1. vyd. Bratislava: Sprint, 2004. 278 p. ISBN 80-89085-36-9.

⁸ STAHL, G. K., I. BJÖRKMANN and S. MORRIS, eds. *Handbook of Research in International Human Resource Management*. 2nd ed. Cheltenham; Northampton: Edward Elgar Publishing, 2012. 593 p. ISBN 978-1-84980-918-4.

⁹ KALYANI, M. and M. P. SAHOO. Human Resource Strategy: A Tool of Managing Change for Organizational Excellence. *International Journal of Business and Management*. 2011, vol. 6, no. 8, pp. 280-286. ISSN 1833-3850.

whole society, it relates to the field of human resources which must be in accordance with the newly-set objectives or strategies. For these changes means an appropriate instrument the application of personnel audit.

Transformation of business organization: Businesses are constantly over time changing and evolving, which is related to the organizational structure. "Over the last decade most companies are trying to get rid of waste. Dismissal of employees, removing layers of management, consolidation, need to increase profits, re-engineering, and a focus on quality meant a change of focus on greater efficiency, process improvement, and removal of costs."¹⁰ Reasons to reorganize the structure of the undertaking lead, for example, to fundamental changes, removal of the original shortcomings, expensiveness, upgrading, etc. By the choice of organizational structure several factors must be taken into account. An important factor is the chosen strategy which must be suitably adapted to the structure. Another factor is, for example, size of the business – the growth of the size usually changes also the structure. Furthermore, the choice of technology, for example, affects the organization and stability of the environment. Reorganization of structures also touches the human resources. Personnel audit can help to achieve consistency between the organization and management of human resources management.

The need to improve business performance: High competition forces the companies to constantly evolve, change, and react flexibly to different requirements. Enterprise to prosper in this environment must constantly search for areas in which it is possible further to improve. One of these areas are human resources. "Employees play a key role in achieving the company and it is necessary to understand the importance of perception and employee behaviour in the relationship between human resources and performance. Employees were surprisingly neglected by early research and their absence was often the basis for criticism of human resources management. It can be said that it is necessary to clarify the process of linking human resource management with the performance of the enterprise, which can lead to a better understanding of human resource management employees."¹¹ Proper implementation of a personnel audit can reveal weaknesses in human resources which should be given special

¹⁰ ULRICH, D. *Human Resource Champions: The Next Agenda for Adding Value and Delivering Results*. 1st ed. Boston: Harvard Business School Press, 1997. 281 p. ISBN 0-87584-719-6.

¹¹ GUEST, D. E. Human Resource Management and Performance: Still Searching for Some Answers. *Human Resource Management Journal*. 2011, vol. 21, no. 1, pp 3-13. ISSN 1053-4822.

attention; it can attention to the things that have scope for further development. Therefore, personnel audit can contribute to the overall improvement in business performance.

The need to assess the human potential in the enterprise: Proper forming and efficient use of human resources for the successful functioning of the organization is an important component for the prosperity of the company. This area has a strategic importance for the company. It is important not only for getting quality in human potential, but also for its further improvement, in form and content. For effective management of human resources, companies need to arise the objective assessment of their human potential. Entirely human potential can evaluate personnel audit. "Currently, in the full global and technological change, it is necessary to seek, recruit, and maintain talent. As sports clubs aggressively seek and employ the best athletes, businesses must be more aggressive in fighting the best employees."¹² "The changing workforce, global competition, advances in information technology, new knowledge, global recession, and requirements for sustainable performance forced the owners and managers of companies to examine and rethink how to manage and businesses. Reaction to the use of new technologies, changing of the business structure, reprocessing methodology, variation and movement of labor, and improving work processes. These changes have a significant impact on how should human capital be lead and personnel functions should operate. More than ever company efficiency depends on its ability to solve problems, manage talent as well as to manage knowledge, manage changes and capacity building. The key question is whether recruiters are able to seize this opportunity to bring effective solutions."¹³ Personnel audit, of course, not only operates in the following "typical" situations, it is also carried out by businesses that are interested in maintaining the quality level of human resources, corporate climate, and culture of the company.

The need to assess the structure of employees of the enterprise: Assessment structure of employees as the essential role of human resources personnel audit is devoted by F. Pryor.¹⁴ It is based on the analy-

¹² ULRICH, D. *Human Resource Champions: The Next Agenda for Adding Value and Delivering Results*. 1st ed. Boston: Harvard Business School Press, 1997. 281 p. ISBN 0-87584-719-6.

¹³ LAWLER III, E. E. and J. W. BOUDREAU. *Creating an Effective Human Capital Strategy*. *HR Magazine*. 2012, vol. 57, no. 8, pp. 57-59. ISSN 1047-3149.

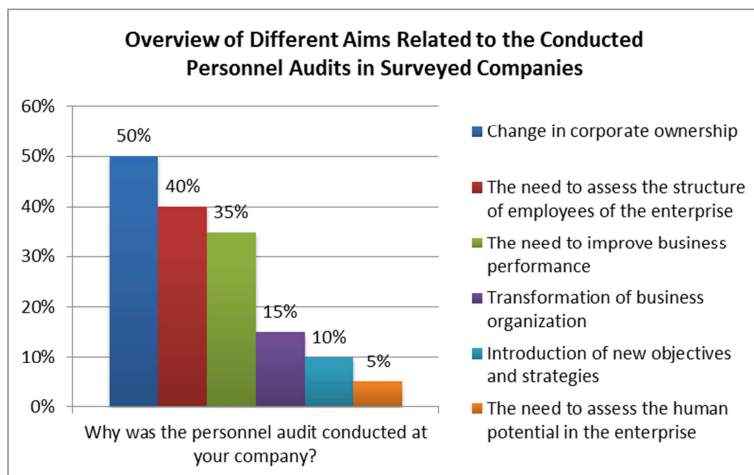
¹⁴ PRYOR, F. L. *The Future of U. S. Capitalism*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 447 p. ISBN 0-521-81358-1.

sis of statistical data describing the current momentum of globalization on four phenomena characterized by the following factors to be considered when implementing a personnel audit: the growing importance of international trade, labor migration, international capital flows, and information flows. Teams with individuals of all ages, sexes, nations, cultures, graduates from various universities who have various mental and physical abilities, etc. are just one result of the globalization process. Personnel audit in general, according to F. Pryor, has to answer the questions: How to lead and effectively manage occupational culturally diverse team? Are culturally diverse teams a diverse threat or advantage for multicultural organization? What are the risks of such teams and what are their advantages? These are questions you must ask in every business/corporation with a culturally diverse workforce; these issues are also aspects that must be in focus of an efficient personnel audit.

Partial results of the monitoring

The partial results of the monitoring provide an interesting overview of the different aims related to the conducted personnel audits in surveyed companies (Graph 1). These companies were based in Slovakia with not only the Slovak, but also with international equity participation. As it was predicted, the highest percentage of the companies conducted the personnel audit due to the change in corporate ownership, when the personnel audit was instructed by the mother company as a result of the change in ownership in order to value the human potential in the enterprise as well as the structure of the employees. These are the main aims of the personnel audits conducted in the surveyed companies. The interesting part is that there is an increasing trend in the execution of the personnel audit in even smaller and middle-sized companies with the pure Slovak ownership, where this audit is viewed as the function or tool of human resource management that can help the organization to undergo changes and also to improve the overall performance of the company. The surveyed managements of the companies are starting to use the personnel audit in cases where any deeper change in the organization structure could impact the everyday life of each of their employees and hence decrease their performance.

Graph 1 Overview of Different Aims Related to the Conducted Personnel Audits in Surveyed Companies

Source: Own processing.

Conclusion

In the current global work environment, most companies focus on lowering employee turnover and retaining the talent and knowledge held by their workforce. New hiring not only entails a high cost but also increases the risk of the newcomer not being able to replace the person who was working in that position before. Human resources departments also strive to offer benefits that will appeal to workers, thus reducing the risk of losing knowledge. Currently, managements of every company must direct issues of recruitment and selection of the right people/staff/managers in the company and their efficient management and leadership towards achieving business objectives. In the early days, personnel audit was used to identify the strengths and weaknesses in human resources of the firm and to identify gaps in the effective management of multinational corporations/companies, but currently it is considered to be a method or even function of the human resource management that can obtain relevant information on human resources, their performance and utilization in order to improve business performance and provide higher yield from the inputs that enter the transformation process, while making the company more successful.

References

- ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. 789 p. ISBN 978-80-247-1407-3.
- GUEST, D. E. Human Resource Management and Performance: Still Searching for Some Answers. *Human Resource Management Journal*. 2011, vol. 21, no. 1, pp 3-13. ISSN 1053-4822.
- HERCUS, T. and D. OADES. The Human Resources Audit: An Instrument for Change. *Human Resource Planning*. 1982, vol. 5, no. 1, pp. 43-49. ISSN 0199-8986.
- KALYANI, M. and M. P. SAHOO. Human Resource Strategy: A Tool of Managing Change for Organizational Excellence. *International Journal of Business and Management*. 2011, vol. 6, no. 8, pp. 280-286. ISSN 1833-3850.
- KUNASZ, M. Intellectual Capital – A New Source of Competitive Advantage. *Economics & Sociology*. 2008, vol. 1, no. 1, pp. 50-57. ISSN 2071-789X.
- LAWLER III, E. E. and J. W. BOUDREAU. Creating an Effective Human Capital Strategy. *HR Magazine*. 2012, vol. 57, no. 8, pp. 57-59. ISSN 1047-3149.
- MRAČEK, P., J. VESELÁ and R. ZICH. Co-Creation in the Image Development in Car Industry: Possibilities and Limits. *Trendy ekonomiky a management*. 2012, roč. 6, č. 12, pp. 114-127. ISSN 1802-8527.
- PRYOR, F. L. *The Future of U. S. Capitalism*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 447 p. ISBN 0-521-81358-1.
- STAHL, G. K., I. BJÖRKMAN and S. MORRIS, eds. *Handbook of Research in International Human Resource Management*. 2nd ed. Cheltenham; Northampton: Edward Elgar Publishing, 2012. 593 p. ISBN 978-1-84980-918-4.
- SZARKOVÁ, M. et al. *Personálny marketing a personálny manažment*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2013. 265 p. ISBN 978-80-225-3594-6.
- SZARKOVÁ, M. *Psychológia pre manažérov a podnikateľov*. 1. vyd. Bratislava: Sprint, 2004. 278 p. ISBN 80-89085-36-9.
- ULRICH, D. *Human Resource Champions: The Next Agenda for Adding Value and Delivering Results*. 1st ed. Boston: Harvard Business School Press, 1997. 281 p. ISBN 0-87584-719-6.

Ing. Martin Andrejčák

Faculty of Business Management
University of Economics in Bratislava
Dolnozemská cesta 1
852 35 Bratislava
Slovak Republic
mandrejcak@gmail.com

Riadenie výkonnosti a hodnotenie pracovného výkonu

Performance Management and Work Performance Appraisal

Iveta Posoldová

Abstract: *Human resources management has gone through many changes in the past twenty to thirty years and therefore, it is necessary to consider it from the historical point of view. When professional public started to deal with the “human” side in the business, there was mainly an attempt to limit interventions and merge problems under one term “work with cadre”. In some countries, human resources work was defined as “administrative management”. In the preface, the authoress describes current changes in the perception of human workforce in businesses, provides reasons why it is necessary to approach employees as an asset. In the first part, the attention is drawn to human resources management strategy, and in the second one, she analyzes the role of a manager in human resources management. In the final part, the authoress explains how the difference between performance and output is perceived among professional public.*

Key Words: *Employee; Manager; Human Resources; Output; Performance; Management Strategy; Business Strategy.*

Abstrakt: *Personálne riadenie prešlo v posledných dvadsiatich až tridsiatich rokoch mnohými zmenami, preto je nevyhnutné posudzovať ho z historickej perspektívy. Keď sa odborná verejnosť začala venovať „ľudskej“ stránke v podnikateľskej sfére, väčšinou bolo jej snahou ohraničiť zásahy a problémy združiť do jedného pojmu „práca s kádrami“. V niektorých krajinách bola personálna práca definovaná ako „administratívne riadenie“. V úvodnej časti príspevku autorka približuje súčasné zmeny pohľadu na pracovnú silu v podnikoch, ako aj dôvody, prečo je potrebné pristupovať k zamestnancom ako ku kapitálu. V prvej časti venuje svoju pozornosť riadeniu ľudských zdrojov, v druhej časti príspevku analyzuje rolu manažéra v riadení ľudských zdrojov. V záverečnej časti vysvetľuje autorka, ako je chápaný na strane odbornej verejnosti rozdiel medzi výkonnosťou a výkonom.*

Kľúčové slová: Zamestnanec; manažér; ľudské zdroje; výkon; výkonnosť; stratégia riadenia; stratégia podniku.

Úvod

Viacerí vlastníci spoločností sa zamýšľajú nad tým, prečo ich spoločnosť nerastie tak rýchlo, ako by si priali. Je jednoduché obviňovať ekonomiku, vyhovárať sa na krízu, ale na trhu existuje aj mnoho spoločností, ktoré prosperujú aj v tomto období. Manažéri si môžu myslieť, že problém je v zastaraných technológiách alebo nefunkčných procesoch. Reálny problém je však v tom, že nemajú dostatočné množstvo excelentných zamestnancov. Technológie a procesy sa kontinuálne vyvíjajú, ale ak manažéri nerozvíjajú svoje talenty, nie je badať zlepšenie, zvýšený zisk danej organizácie.

Hoci vedeckí pracovníci urobili ohromný pokrok v pochopení ľudského správania a motivácie, iba niekoľko organizácií aplikuje tieto poznatky v praxi. Výsledkom je, že organizácie nedosahujú požadované zisky, pretože manažéri nepochopili vstup ľudského kapitálu do pracovného procesu.

Ľudia pracujúci v podnikoch sa v mnohých oblastiach zmenili. Zamestnanci sú vzdelanejší a lepšie pripravení na svoju prácu, viac si uvedomujú svoje práva, sú lepšie informovaní o viacerých otázkach pracovnoprávných vzťahov. Zmenili svoje hodnotové systémy – vzrástol ich záujem o uznanie, ambície, ale taktiež im záleží na zladení rodinného a pracovného života. Vzťahy medzi zamestnancami sa stali oveľa zložitejšími, diverzifikovanými a ťažšie zvládnuteľnými. Tieto zmeny v podnikoch sú nielen odrazom technologických zmien, ale tiež významným trendom sociálnych zmien, akými je napríklad demokratizácia politického a spoločenského života.

Personálne témy v oblasti podmienok zamestnanosti, práce a odmeňovania sú regulované legislatívou, alebo sa stali predmetom kolektívnych vyjednávaní medzi zamestnaneckými a zamestnávateľskými organizáciami. Personálny manažér musí byť informovaný o existujúcich právnych štruktúrach a štruktúrach pracovných vzťahov, a tiež o kompetenciách odborových zväzov.¹

¹ SZARKOVÁ, M. et al. *Personálny marketing a personálny manažment: Vybrané problémy*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2010, s. 57. ISBN 978-80-225-3049-1.

Zamestnanci na základe vyššie uvedeného začali byť vnímaní ako najcennejší zdroj organizácie a z tejto základnej premisy boli odvodené závery, ako so zamestnancami jednať, ako ich motivovať k vyššiemu výkonu a k vyššej efektivite. Úloha manažovania zamestnancov, ako aj investície do prípravy a zvyšovania kvalifikácie alebo výber systémov ďalšieho odborného rastu súviseli s novými objavmi vo vedách a v správaní, najmä v oblasti psychológie a sociológie. Tieto vedy boli aplikované na fungovanie podnikov a na vzťahy medzi jednotlivcami a tímami v rámci podniku. Objavila sa široká paleta teórií a koncepcií „organizačného rozvoja“, ktoré sa začali aplikovať na analýzu zamestnaneckých vzťahov, na základe ktorých sa vytvorili metódy na zvýšenie výkonnosti jednotlivcov aj tímov, za účelom dosiahnuť podnikové ciele.

Tieto nové prístupy dávajú priestor na vznik novej globálnej koncepcie „riadenia a rozvoja ľudských zdrojov“, ktorá vyjadruje širší okruh problémov, s ktorými sa v riadení personálnych procesov stretávame, a tým sa líši od strohejšej koncepcie „práce s kádrami alebo personálneho manažmentu“.² Pre personálnych manažérov tak vzniká nová výzva – akými opatreniami personálny útvar dokáže podporiť podnikovú efektívnosť s cieľom zvýšiť produktivitu ľudských zdrojov. Táto požiadavka sa premieta do produktivity a efektivity na konkrétnych pracovných miestach. Téma výkonnosti a produktivity práce sa tak stáva ústrednou témou v riadení ľudských zdrojov.

Zamestnanci sú stále viac považovaní za „ústrednú konkurenčnú veličinu“.³ Hlavná pozornosť sa obracia k doposiaľ často nedocenenému zdroju, ktorý nemalou mierou ovplyvňuje výkonnosť podniku, a to k ľudským zdrojom. Bez zamestnancov, ktorí si budú neustále prehlbovať a rozširovať svoje vedomosti, nemôže podnik udržať svoju konkurencieschopnosť.⁴ Napokon, je dokázané, že zamestnanci, ktorí vedia, že manažéri ochotne investujú finančné prostriedky do ich rozvoja a vážia si ich vedomosti, dosahujú lepší pracovný výkon a sú viac motivovaní než tí, ktorým tento rozvoj nie je umožnený.

² SZARKOVÁ, M. et al. *Personálny marketing a personálny manažment: Vybrané problémy*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2010, s. 57. ISBN 978-80-225-3049-1.

³ KASPER, H. a W. HAYRHOFER, eds. *Personální management, řízení, organizace*. 1. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 446. ISBN 80-86131-57-2.

⁴ FITZ-ENZ, J. a B. DAVISON. *How to Measure Human Resources Management*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 2002. 351 s. ISBN 0-07-136998-8.

Riadenie ľudských zdrojov

Pod pojmom riadenie sa všeobecne rozumie sociálny proces ovplyvňovania, pri ktorom sa nadriadená osoba snaží ovplyvniť/prinútiť podriadenú osobu alebo podriadené osoby tak, aby splnili spoločné úlohy a dosiahli spoločný cieľ. Z toho vychádza nasledujúca definícia, ktorú môžeme nájsť v literatúre: „*Riadenie znamená ovplyvňovať ostatných vlastným, sociálne akceptovaným správaním tak, aby priamo alebo nepriamo vyvolávalo u ovplyvňovaných požadované správanie.*“⁵ Tvrdenie, že vedúci pracovník sa snaží ovplyvňovať ostatné osoby vopred daným smerom, je relatívne jednoduché, ale najpresnejšie vyjadruje podstatu, ktorú chápeme pod pojmom riadenie.⁶

Pojem riadenie v sebe zahrňuje skutočnosť, že v každej organizácii vždy existujú nadriadení a podriadení, ktorí voči sebe stoja v hierarchicky nadriadenom a podriadenom postavení, pričom podriadení musia alebo majú byť ovplyvňovaní tak, aby došlo k dosiahnutiu vytýčeného cieľa. S týmto pojmom je spojené určité bežné chápanie, ako majú nadriadení, kolegovia a spolupracovníci na pracovisku spolupracovať. Skutočnosť, že existujú ako nadriadení, tak aj podriadení sa javí ako normálna forma usporiadania, ktorá nemá žiadnu alternatívu. Často je ale základom tohto bežného chápania väčšinou bližšie neskúmané „ideologické zdôvodnenie“ sociálneho faktu riadenia, pričom sa obvykle používa nasledujúca argumentácia:⁷

- ✚ *Riadenie existuje, pretože ľudia chcú byť riadení.* S týmto chápaním je spojená predstava, že väčšina ľudí je zrejme nesvojprávna a potrebuje pevnú ruku vo forme nadriadeného;
- ✚ *Riadenie existuje, pretože ľudia musia byť riadení.* Jednotlivec má len obmedzený náhľad na súvislosti a nemohol by bez riadenia úspešne spolupracovať s ostatnými;
- ✚ *Hierarchia je univerzálny sociálny princíp.* Podľa tohto chápania sú sociálne hierarchie zákonitou konštantou sociálneho života;

⁵ ROBERSON, L., S. TORDEL, A. KORSGAARD, D. KLEIN, M. DIDDAMS a M. CAYER. Self-Appraisal and Perceptions of the Appraisal Discussion: A Field Experiment. *Journal of Organizational Behavior*. 1993, vol. 14, no. 2, s. 129-142. ISSN 0894-3796.

⁶ MALHOTRA, Y. *Measuring Knowledge Assets of a Nation: Knowledge Systems for Development* [online]. 1st ed. New York: United Nations Advisory Meeting of the Department of Economic and Social Affairs, 2003. 48 s. [cit. 2014-08-18]. Dostupné na: <http://www.kmnetwork.com/KnowledgeManagementMeasurementResearch.pdf>.

⁷ SHIELDS, J. *Managing Performance and Reward: Concepts, Practices, Strategies*. 1st ed. New York: Cambridge University Press, 2007. 612 s. ISBN 978-0-52182-046-2.

- ✚ *Vývoj ide dopredu elitami; mali by mať rozhodujúce slovo.* Tu sa postuluje principiálna nerovnosť vo výkonnosti a schopnosti ľudí a legitímuje sa nárok na riadenie pre „talentovanejších“;
- ✚ *Riadenie je funkcionálne.* Na rozdiel od predchádzajúcej elitársko-personalistickej argumentácie sa tu uplatňuje argument efektivity alebo racionalizácie. Riadenie sa pritom javí ako nutná premenná pre usmerňovanie pracovných vzťahov.

Vo všetkých uvedených argumentoch vzniká podozrenie z ideológie, ak je riadenie povýšené do stavu univerzálneho sociálneho faktu, a zároveň „ponúka vyčerpávajúce ospravedlňovanie existujúcej skutočnosti.“⁸

Rola manažéra v riadení ľudských zdrojov

Riadenie ľudských zdrojov v organizáciách vykonávajú vedúci pracovníci – manažéri. Manažér je zodpovedný za to, aby ním riadená organizačná jednotka dosiahla ciele.⁹ Manažér dosahuje ciele prostredníctvom svojich podriadených, pričom musí zabezpečiť podmienky potrebné na ich naplnenie. Jeho základné manažérske činnosti označuje tzv. Demingov cyklus, alebo tiež Shewhartov cyklus PDCA (plan-do-check-adjust). Je to systém neustáleho sa zdokonaľovania v štyroch krokoch, ktoré symbolizujú písmená PDCA.¹⁰

1. *Plánovanie* – v prvom kroku by mal manažér vyhodnotiť situáciu v podniku a stanoviť ciele. V podstate by mal analyzovať problémy v podniku, napríklad prostredníctvom rôznych dotazníkov vyplnených zamestnancami. Stanovenie aktuálneho stavu možno teoreticky vynechať, ale potom musí manažér počítať s tým, že je väčšia pravdepodobnosť, že stanovené ciele nebudú dosiahnuté, pretože vstupná situácia bola horšia, než plánoval. Potom prichádza etapa stanovenia cieľov. Tu sa používa spravidla metóda SMART,¹¹ ktorá slúži k určeniu vhodných cieľov so správnymi vlastnosťami.

⁸ SHIELDS, J. *Managing Employee Performance and Reward: Concepts, Practices, Strategies*. 1st ed. New York: Cambridge University Press, 2007. 612 s. ISBN 978-0-52182-046-2.

⁹ SLÁVIK, Š. *Strategický manažment*. 1. vyd. Bratislava: Sprint, 2005. 403 s. ISBN 80-89085-49-0.

¹⁰ SINOFSKY, S. a M. IANSITI. *One Strategy: Experiences in Planning, Organization and Decision Making*. 1st ed. New Jersey: John Wiley & Sons, 2010, s. 304. ISBN 978-0-470-56045-7.

¹¹ SMART: Specific – Measurable – Action Oriented – Realistic – Time Bounded. Cieľ musí mať nasledovné atribúty: špecifický, orientovaný na výsledok, merateľný, cieľ nabáda k istej akcii, cieľ je dosiahnuteľný a je časovo ohraničený.

2. *Robenie* – po vytvorení plánu prichádza etapa realizácie plánu. Nejde o nič iné, ako sa pridržiavať čo najviac naplánovaného.
3. *Kontrola* – po uplynutí určitého časového rámca, ktorý je stanovený v pláne, prichádza čas na kontrolu. Pokiaľ nie je cieľ dosiahnutý, mal by manažér zistiť príčinu a urobiť nápravu. Preto niektorí autori dávajú namiesto „C – kontroluj“ prednosť skratke „S – študuj, analyzuj“. Samotná kontrola neprináša potrebný osov, pokiaľ sa nezistia príčiny neplnenia cieľa.
4. *Regulovanie* – keď manažér zistí príčiny neplnenia cieľa, mal by konať. A to buď opäť naplánovať a robiť, pokiaľ ide o chyby rozsiahleho významu, alebo rovno pracovať, pokiaľ nie je potrebné zmeniť naplánovaný postup. Dalo by sa povedať, že štvrtý krok v sebe zahŕňa plánovanie a robenie ako vedľajšie kroky k náprave chýb v tomto kole.

Ide stále o ten istý postup uplatňovaný predovšetkým japonskými firmami, ktoré považujú neustále zlepšovanie a inováciu za kľúčové prvky podniku. Existuje aj rozšírená verzia cyklu, ktorá je doplnená o písmeno „O“ – OPDCA. „O“ symbolizuje výraz „observation“, t.j. pozorovanie. V klasickom PDCA túto činnosť v sebe zahŕňa *Plánovanie*. Za zakladateľa uvedeného kontrolného a inovatívneho prístupu sa považuje W. Edwards Deming.

Hodnotenie pracovného výkonu a riadenie výkonnosti

Koncepcia riadenia pracovnej výkonnosti je nadradená problematike hodnotenia pracovného výkonu. Zamestnanci boli v minulosti hodnotení podľa toho, ako splnili úlohy, ktoré vedú k dosiahnutiu stanovených cieľov organizácie. Pracovný výkon vo svojom fyzickom vyjadrení preveruje homogénny výstup k odpracovaným hodinám alebo počtu pracovníkov.¹² Pracovný výkon definujú autori rôzne. Spravidla sa však zameriavajú buď na výkon v podobe správania, alebo na výkon v podobe výsledkov (splnenie kvantitatívnych ukazovateľov). Je však potrebné obe tieto predstavy zjednotiť a pracovný výkon vnímať komplexne. Nie je preto dôležité len to, čo zamestnanec dosiahne, ale tiež spôsob, akým to dosiahne. Podľa Armstronga je výkon „výsledkom vhodného správania,

¹² KLEIBL, J., Z. DVOŘÁKOVÁ a B. ŠUBRT. *Řízení lidských zdrojů*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. 264 s. ISBN 80-7179-389-2.

najmä správania založeného na vlastnom úsudku, efektívnom využívaní potrebných vedomostí, schopností a znalostí.“¹³

Podniky zamestnávajú zamestnancov, aby títo podávali potrebný pracovný výkon v žiaducej forme, a tak dávali svoju pridanú hodnotu, a tým naplňali ciele podniku. Tradičným prístupom k dosahovaniu tohto žiaduceho výkonu je direktívna metóda, ktorá zodpovedá direktívnemu typu riadenia. Hodnotenie pracovného výkonu potom spočíva v tom, či dokáže zamestnanec plniť príkazy.

Moderné prístupy k riadeniu ľudských zdrojov zdôrazňujú potrebu vytvárať pracovné úlohy a pracovné miesta na mieru schopnostiam a preferenciám každého zamestnanca. Často sa však pojmy výkon a výkonnosť pokladajú za identické. Anglický pojem „performance appraisal“ prekladáme ako hodnotenie výkonnosti. Len v kontexte hodnotenia určitej udalosti menšieho rozsahu môžeme hovoriť o hodnotení výkonu. Anglický výraz „performance management“ potom prekladáme ako riadenie výkonnosti. Aj napriek tomu niektoré preklady anglických textov, najmä od ekonómov,¹⁴ uvádzajú „performance management“ ako „riadenie pracovného výkonu“. To podľa nášho názoru nie je výstižné a problematika si vyžaduje ďalšiu diskusiu a zjednotenie terminológie.

Pracovný výkon je výsledok pracovnej činnosti, ktorú posudzujeme podľa výsledku práce, jej kvality, množstva za jednotku času a podľa objektívnych podmienok, počas ktorých bol výkon dosiahnutý. *Pracovná výkonnosť* je pripravenosť zamestnanca pre určitý výkon. Je to súbor vlastností a dispozícií zamestnanca, ktoré podmieňujú úroveň plnenia pracovných úloh. Výkonnosť zamestnanca určujú najmä:¹⁵

- ✚ technické, ekonomické a organizačné podmienky;
- ✚ spoločenské podmienky práce;
- ✚ osobné determinanty zamestnanca, ktoré zahrňujú vedomosti, schopnosti, prax, skúsenosti, ale aj motivácia zamestnanca, fyzický stav, osobnostné vlastnosti, akými sú temperament, morálka a podobne;
- ✚ situačné podmienky;

¹³ ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. 789 s. ISBN 978-80-247-1407-3.

¹⁴ SAMUELSON, P. A. a W. D. NORDHAUS. *Ekonomie*. 18. vyd. Praha: Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.

¹⁵ WAGNER, J. *Měření výkonnosti: Jak měřit, vyhodnocovat a využívat informace o podnikové výkonnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 256 s. ISBN 978-80-247-2924-4.

✚ časový priebeh práce, ktorý sa mení aj v priebehu pracovného týždňa.

Výkonnosť ovplyvňujú subjektívne a objektívne predpoklady. Medzi subjektívne predpoklady patria napríklad telesné a duševné vlastnosti a schopnosti človeka pre danú prácu, kvalifikačné predpoklady a vôľové vlastnosti. Medzi objektívne podmienky patria objektívne zabezpečenie práce, technológie, technické vybavenie, organizácia práce a riadenie pracovného procesu, spôsoby hodnotenia a odmeňovania práce, vonkajšie pracovné podmienky, sociálne podmienky pracovného výkonu, sociálne a hygienické vybavenie pracoviska či neobvyklé situačné vplyvy.

Systém riadenia pracovnej výkonnosti je manažérsky nástroj riadenia zamestnancov. Umožňuje konkretizovať ciele a strategický zámer spoločnosti, čím prispieva k ich dosiahnutiu a spravodlivému ohodnoteniu zamestnancov, a tým pôsobí na ich motiváciu.¹⁶ Podľa Koubeka potom „riadenie pracovného výkonu predstavuje integrovanejší prístup založený na princípe riadenia ľudí na základe ústnej dohody alebo písomnej zmluvy medzi manažérom – nadriadeným a zamestnancom o budúcom pracovnom výkone a osvojovaní si schopností potrebných k tomuto pracovnému výkonu. Na základe uvedenej dohody či zmluvy tak dochádza k previazaniu vytvárania pracovných úloh, vzdelávania a rozvoja zamestnanca, hodnotenia zamestnanca a jeho odmeňovania.“¹⁷

Riadenie výkonnosti je systematický proces zlepšovania pracovného výkonu organizácie pomocou znalostí a riadenia pracovného výkonu v dohodnutom rámci plánovaných cieľov, štandardov a požiadaviek týkajúcich sa schopností. Ide o procesy smerujúce k vytvoreniu zdieľaného spoločného chápania toho, čo má byť dosiahnuté, ako aj o spôsob zvyšovania pravdepodobnosti, že rozvoj ľudí bude v kratšej či dlhšej perspektíve dosiahnutý. Riadenie výkonnosti usmerňuje ľudí, aby robili správne veci, a to tak, že objasňuje ich ciele. Je to záležitosť líniových manažérov.¹⁸ Preto predchádzajúce izolované a často neadekvátne systémy zásluh a hodnotenia zamestnancov podľa toho, ako plnili príkazy svojich nadriadených, vyvolávali rozpory. Tento prístup vychádza skôr z princí-

¹⁶ HILDEBRAND, D. *The Role of Economic Analysis in the EC Competition Rules*. 1st ed. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009. 596 s. ISBN 978-90-411-2513-2.

¹⁷ KOUBEK, J. *Řízení lidských zdrojů: Základy moderní personalistiky*. 4. rozšíř. a dopln. vyd. Praha: Management Press, 2007. 399 s. ISBN 978-80-7261-168-3.

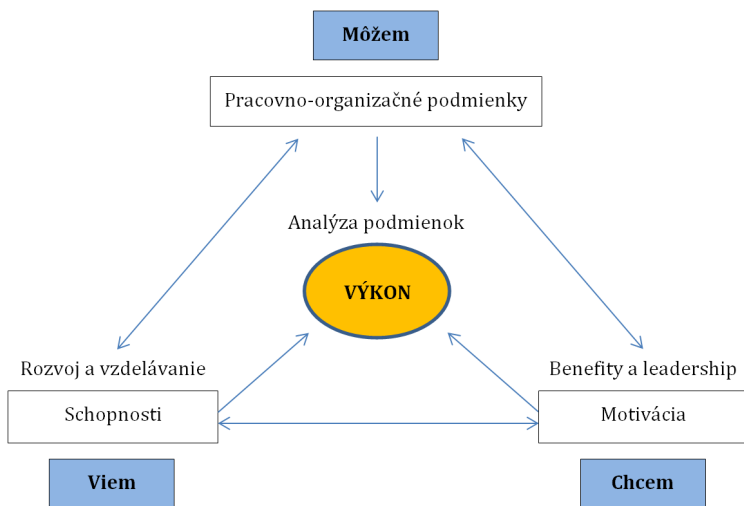
¹⁸ BARON, A. a M. ARMSTRONG. *Human Capital Management: Achieving Added Value Through People*. 1st ed. London; Philadelphia: Kogan Page, 2007. 226 s. ISBN 978-0-7494-4938-4.

pu riadenia založeného na koučingu, než riadenia založeného na príkazoch. Kladie dôraz na rozvoj a používanie plánov samostatného učenia a vzdelávania a na prepojenie individuálnych podnikových cieľov.

Ďalej Armstrong uvádza, že cieľom riadenia výkonnosti je nastoliť kultúru vysokej výkonnosti zamestnancov, kde jednotlivci a tímy sami preberajú zodpovednosť za neustále zlepšovanie podnikových procesov, a taktiež za vlastné schopnosti a vlastný prínos pre podnik.¹⁹ Súčasťou riadenia výkonnosti²⁰ je hodnotenie pracovného výkonu. Riadenie výkonnosti má veľký vplyv na výkonnosť celého podniku, a zároveň je tiež ovplyvňované kultúrou spoločnosti. Preto je veľmi dôležité nastaviť a upravovať tento proces mimoriadne citlivo, pričom by mal byť pod neustálym monitoringom.

Pri riadení výkonnosti a hodnotení pracovného výkonu by mal hodnotiteľ vychádzať z troch faktorov: úsilie, schopnosť a pracovno-organizačné podmienky. Na priloženom Obrázku 1 je znázornené, ako tieto tri faktory spoločne pôsobia na výkon zamestnanca.

Obrázok 1 Faktory ovplyvňujúce pracovný výkon

Prameň: TURECKIOVÁ, M. *Klíč k účinnému vedení lidí: Odemkněte potenciál svých spolupracovníků*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 128 s. ISBN 978-80-247-0882-9.

¹⁹ ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. 789 s. ISBN 978-80-247-1407-3.

²⁰ Výkonnosť je chápaná ako proces – jav trvalý, výkon ako jav ukončený.

Pracovno-organizačné podmienky pre podávanie výkonu tvoria nevyhnutnú podmienku, ktorá však nie je sama osebe postačujúca. Považujú sa za tzv. objektívnu podmienku. Schopnosť a úsilie, teda to, aby zamestnanci chceli a vedeli podávať výkon, vytvárajú tzv. subjektívne podmienky. Riadenie výkonnosti, vzdelávanie, rozvoj a vytváranie pracovných podmienok sú vzájomne prepojené činnosti, ktoré jedna druhú podporujú.²¹

Záver

Hodnotenie pracovného výkonu a riadenie výkonnosti sú jedným z najúčinnějších nástrojov zvyšovania produktivity práce, efektívneho riadenia, definovania talentov a rozvoja spoločnosti ako takej. Dobre fungujúci systém hodnotenia má schopnosť umocniť motivačný efekt, na druhej strane však zle fungujúci proces môže dokonca zamestnancov demotivovať.

Vedenie firmy zohráva kľúčovú úlohu v iniciovaní a nastavení systému riadenia výkonnosti. Jednak preto, že túto tému má povinnosť lídersky iniciovať a príslušný projekt otvárať vedenie, tiež preto, že vytvára ideový rámec pre to, ako si želá mať systém budovania výkonnosti dizajnovaný, ale aj preto, že poskytuje finančné a organizačné podmienky pre príslušné aktivity takéhoto projektu.²² Preto je mimoriadne dôležité, aby mal projekt od začiatku úprimnú, hlbokú a pretrvávajúcu podporu vo vrcholovom manažmente podniku. Úprimnú natoľko, že generálny riaditeľ a jeho najbližší sú presvedčení, že projekt budovania výkonnosti podporí splnenie tých cieľov, ktoré na nich samých kladú vlastníci. Hlbokú natoľko, že najvyšší manažér je ochotný zasadiť sa za projekt, propagovať ho, vysvetľovať a obhajovať v diskusiách s ostatnými manažérmi a lídrami všetkých úrovní riadenia, a tiež so zamestnancami. A napokon, pretrvávajúcu natoľko, že podpora vedenia sa neskončí po šiestich mesiacoch, pri prvých problémoch v projekte alebo pri iných výzvach, ktoré sa v podniku časom objavajú.

Zoznam bibliografických odkazov

ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. 789 s. ISBN 978-80-247-1407-3.

²¹ LUKÁČ, M. Talent manažment z pohľadu riadenia výkonnosti zamestnancov. In: *Rozvoj osobného potenciálu* [online]. 18 s. [cit. 2014-08-18]. E 2.3. Dostupné na: http://www.jenewingroup.com/dokumenty/raabe/talent_manazment.pdf.

²² DICKHART, G. *The Power of Integrity: An Ethical Approach to Business Management*. 1st ed. [United States]: CreateSpace, 2012. 124 s. ISBN 978-1-4699-3214-9.

- BARON, A. a M. ARMSTRONG. *Human Capital Management: Achieving Added Value Through People*. 1st ed. London; Philadelphia: Kogan Page, 2007. 226 s. ISBN 978-0-7494-4938-4.
- DICKHART, G. *The Power of Integrity: An Ethical Approach to Business Management*. 1st ed. [United States]: CreateSpace, 2012. 124 s. ISBN 978-1-4699-3214-9.
- FITZ-ENZ, J. a B. DAVISON. *How to Measure Human Resources Management*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 2002. 351 s. ISBN 0-07-136998-8.
- HILDEBRAND, D. *The Role of Economic Analysis in the EC Competition Rules*. 1st ed. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009. 596 s. ISBN 978-90-411-2513-2.
- KASPER, H. a W. HAYRHOFER, eds. *Personální management, řízení, organizace*. 1. vyd. Praha: Linde, 2005. 592 s. ISBN 80-86131-57-2.
- KLEIBL, J., Z. DVOŘÁKOVÁ a B. ŠUBRT. *Řízení lidských zdrojů*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. 264 s. ISBN 80-7179-389-2.
- KOUBEK, J. *Řízení lidských zdrojů: Základy moderní personalistiky*. 4. rozšíř. a dopln. vyd. Praha: Management Press, 2007. 399 s. ISBN 978-80-7261-168-3.
- LUKÁČ, M. Talent manažment z pohľadu riadenia výkonnosti zamestnancov. In: *Rozvoj osobného potenciálu* [online]. 18 s. [cit. 2014-08-18]. E 2.3. Dostupné na: http://www.jeneweingroup.com/dokumenty/raabe/talent_manazment.pdf.
- MALHOTRA, Y. *Measuring Knowledge Assets of a Nation: Knowledge Systems for Development* [online]. 1st ed. New York: United Nations Advisory Meeting of the Department of Economic and Social Affairs, 2003. 48 s. [cit. 2014-08-18]. Dostupné na: <http://www.kmnetwork.com/KnowledgeManagementMeasurementResearch.pdf>.
- ROBERSON, L., S. TORDEL, A. KORSGAARD, D. KLEIN, M. DIDDAMS a M. CAYER. Self-Appraisal and Perceptions of the Appraisal Discussion: A Field Experiment. *Journal of Organizational Behavior*. 1993, vol. 14, no. 2, s. 129-142. ISSN 0894-3796.
- SAMUELSON, P. A. a W. D. NORDHAUS. *Ekonomie*. 18. vyd. Praha: Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.

- SHIELDS, J. *Managing Employee Performance and Reward: Concepts, Practices, Strategies*. 1st ed. New York: Cambridge University Press, 2007. 612 s. ISBN 978-0-52182-046-2.
- SINOFSKY, S. a M. IANSITI. *One Strategy: Experiences in Planning, Organization and Decision Making*. 1st ed. New Jersey: John Wiley & Sons, 2010. 320 s. ISBN 978-0-470-56045-7.
- SLÁVIK, Š. *Strategický manažment*. 1. vyd. Bratislava: Sprint, 2005. 403 s. ISBN 80-89085-49-0.
- SZARKOVÁ, M. et al. *Personálny marketing a personálny manažment: Vybrané problémy*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2010. 200 s. ISBN 978-80-225-3049-1.
- TURECKIOVÁ, M. *Klíč k účinnému vedení lidí: Odemkněte potenciál svých spolupracovníků*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 128 s. ISBN 978-80-247-0882-9.
- WAGNER, J. *Měření výkonnosti: Jak měřit, vyhodnocovat a využívat informace o podnikové výkonnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 256 s. ISBN 978-80-247-2924-4.

Ing. Iveta Posoldová

Fakulta podnikového manažmentu
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika
ivetaposoldova@azet.sk

Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Self-Governing Regions in the Slovak Republic¹

Jana Koprlová

Abstract: *The study focuses in its main aim on seeking yet undetected or undefined deficits in relation to applying the skip navigation mechanism on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic in the context of improving the websites accessibility and it consists of two separate parts. The first part presents a basic introduction to the questions of skip navigation links, with the key attention paid to the following three main areas: applying of skip navigation links, visual hiding of skip navigation links, and web browsers' bug related to skip navigation links. The second part of the study concentrates on the basis of analysis of applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic on the processes focused on detection of potential deficits and gaps in the websites' accessibility or related possible non-compliance with the legislation in force.*

Key Words: *Websites; Websites' Accessibility; Skip Navigation Links; Public Administration; Self-Governing Regions; Compliance with Legislation in Force; the Slovak Republic; Analysis.*

Introduction

The on-line form of presentation and communication of the public administration authorities via Internet belongs not only to the most effective forms of communications – in relation to the territorial impact of the communicated information, but also to the most problematic – in the context of technical realization due to a number of specific standards required by handicapped web users with various forms of disabilities. In the following study the author focuses on the questions of applying the skip navigation links as key elements by building the websites.

¹ This study was created within the institutional project of the Faculty of Law of Trnava University in Trnava No. 10/2013 "Websites' Accessibility in Public Administration", in the Slovak original "Prístupnosť webových stránok vo verejnej správe".

While sighted web users use their eyes as a built-in skip navigation mechanism which enables them to bypass several links with only one click or to move directly to the link they want to reach with the mouse, for users with some forms of visual or motor disabilities means bypassing the navigation links or direct browsing the website a very serious technical problem. Importance and wide-social interest in solving this problem is reflected also in the adopted related legislation which is in the Slovak Republic represented by the latest Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014, and effective from March 15th, 2014.²

The aim of the study is to analyze applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic. In the context of the research questions we define the main hypothesis as follows: *Homepages of the self-governing regions in the Slovak Republic apply technically correctly the skip navigation links mechanism.*

Skip navigation links

The following part of the study familiarizes the readers with the main questions of applying of skip navigation links, visual hiding of skip navigation links, and web browsers' bug related to skip navigation links.

Applying of skip navigation links

The idea of applying the skip navigation links is simple: they serve to provide a link at the top of the webpage which jumps the user down to an anchor or target at the beginning of the main content. For the most part it seems to be easy, though there is more than one way to accomplish the goal. From the technical view the process of creating the skip navigation link could be explained through a HTML code as it is shown in the following example:³

² See *Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014* [Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014].

³ "Skip Navigation" Links. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-10-25 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/skipnav/>, and KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 134-135 [cit. 2014-08-01]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf>.

✚ HTML code:
<body>
Skip to Main Content
...
<main id="main-content">
<h1>Heading</h1>
<p>This is the first paragraph.</p>

Visual hiding of skip navigation links

By building the website the most required form of applying the skip navigation mechanism is to make it invisible. For hiding the skip links there are several techniques to be applied. Two parallel conditions should be necessarily taken into account in this process: the first one means the requirement of visual hiding of the skip links content, and the second one represents the requirement of accessibility of the skip links content for screen readers. Nowadays, the best known and most often used CSS code "*visibility: hidden;/display: none;*" satisfies the only first one from the two above mentioned conditions and so it cannot be recommended in relation to its non-visibility and inaccessibility for screen readers. An effective solution of this problem, satisfying the both conditions, offer the following HTML and CSS codes:⁴

✚ HTML code:
<div class="hidden">This text is hidden.</div>;
✚ CSS code:
.hidden {
position: absolute;
left: -10000px;
top: auto;
width: 1px;
height: 1px;
overflow: hidden;
}

⁴ CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-09-24 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/>, and KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudencia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, p. 135 [cit. 2014-08-01]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf>.

By generally recommended requirement to make the skip navigation links invisible until they receive keyboard focus, the following HTML and CSS codes should be applied:⁵

- ✚ HTML code:
`<div id="hidden">Skip to Main Content
</div>;`
- ✚ CSS code:
`#hidden a {
 position: absolute;
 left: -10000px;
 top: auto;
 width: 1px;
 height: 1px;
 overflow: hidden;
}
#hidden a:focus {
 position: static;
 width: auto;
 height: auto;
}`

This means a very useful solution which could be preferred above all for sighted keyboard users those cannot use a mouse.

Web browsers' bug related to skip navigation links

The recommended above mentioned skip navigation links related solutions are working effective in most web browsers, but nowadays there still exists one bug which lowers the efficiency of their applying through disrupting the logical order by browsing or reading the webpage links. This makes the webpage browsing with keyboard distortable or even non-effective. An appropriate solution for healing this bug offers the HTML code as follows:⁶

⁵ CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-09-24 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/>.

⁶ Skip Navigation Links (Updated 6/19/2009). In: *JimThatcher.com* [online]. 2014-03-07 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.jimthatcher.com/skipnav.htm>, and KOPRLO-VÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 136-137 [cit. 2014-08-01]. ISSN 1339-5467. Available at:

✚ HTML code:
<body>
Skip to Main Content
...
<main id="main-content" tabindex="-1">
<h1>Heading</h1>
<p>This is the first paragraph.</p>

Analysis of applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic

Our analysis of applying the skip navigation links on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic has been legislatively based on the Ministerial Decree of the Ministry of Finance of the Slovak Republic No. 55/2014 Coll. of Standards for Information Systems of Public Administration issued on March 4th, 2014, and effective from March 15th, 2014, with the main attention laid on the § 14 Websites' Accessibility (in the Slovak original "§ 14 Prístupnosť webových stránok"), including related appendix Guideline 13. Providing Clear Navigation Mechanisms (in the Slovak original "Pravidlo 13. Poskytovanie prehľadného mechanizmu navigácie").⁷

Our analysis was realized in the early August 2014 by applying web browser Internet Explorer 11 (with style sheets and active elements turned off). Complete sample was represented by all websites of all the self-governing regions in the Slovak Republic, while research sample was defined by all homepages of all the self-governing regions in the Slovak Republic, namely of:⁸

<http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf>

⁷ Compare with KOPRLA, M. and J. KOPRLOVÁ. Analýza prístupnosti webových stránok vybraných webových sídiel verejnej správy z pohľadu administratívno-správneho členenia Slovenskej republiky. *Societas et res publica* [online]. 2013, roč. 2, č. 1, pp. 93-160 [cit. 2014-08-01]. ISSN 1338-6530. Available at: <http://serp.fsv.ucm.sk/archive/2013/01/SOCIETAS-ET-RES-PUBLICA-2013-01.pdf>; and with KOPRLA, M. Prístupnosť webových stránok ako významný faktor zvyšovania konkurencieschopnosti. In: K. ĎURKOVÁ, A. BOBOVNICKÝ and A. ZAUŠKOVÁ, eds. *Inovácie a vedomostná spoločnosť/digitálny marketing – udržateľný rast a návrat investícií* [CD-ROM]. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, 2012, pp. 49-63. ISBN 978-80-8105-454-9.

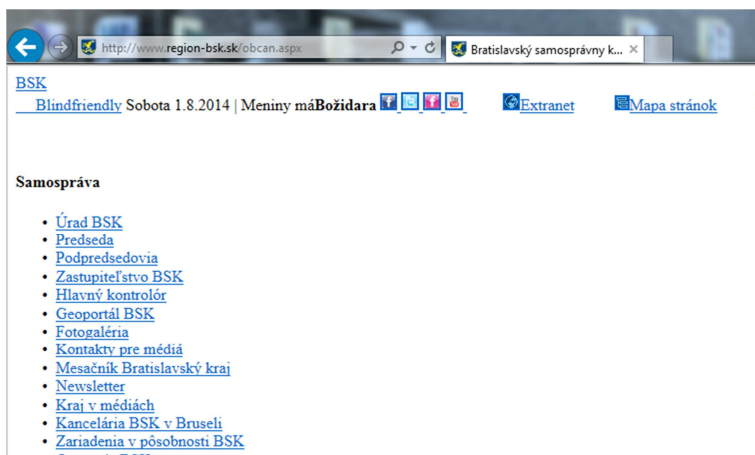
⁸ See *Zákon č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v platnom znení* [Act No. 575/2001 Coll. on Organization of the Activities of the Government and Organization of the Central Public Administration, as amended].

- ✚ Bratislava Self-Governing Region (<http://www.region-bsk.sk/>);
- ✚ Trnava Self-Governing Region (<http://www.trnava-vuc.sk/>);
- ✚ Trenčín Self-Governing Region (<http://www.tsk.sk/>);
- ✚ Nitra Self-Governing Region (<http://www.unsk.sk/>);
- ✚ Žilina Self-Governing Region (<http://www.regionzilina.sk/>);
- ✚ Banská Bystrica Self-Governing Region (<http://www.vucbb.sk/>);
- ✚ Prešov Self-Governing Region (<http://www.po-kraj.sk/sk/samo-sprava/>);
- ✚ Košice Self-Governing Region (<http://web.vucke.sk/>).

Bratislava Self-Governing Region

Next figure displays homepage of the Bratislava Self-Governing Region with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Figure 1 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Bratislava Self-Governing Region

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Bratislava Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.region-bsk.sk/>.

Analyzing the homepage of the Bratislava Self-Governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:⁹

⁹ Source code of the website of the *Bratislava Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.region-bsk.sk/>.

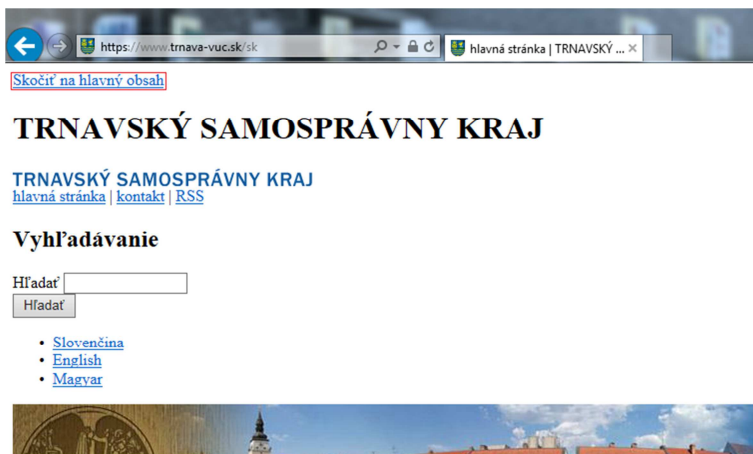
- ✚ Number of links before the main content: 76 links;
- ✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the Bratislava Self-Governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

Trnava Self-Governing Region

Next figure displays homepage of the Trnava Self-Governing Region with style sheets and active elements turned off. The analyzed skip link is marked by red rectangle.

Figure 2 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Trnava Self-Governing Region

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Trnava Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.trnava-vuc.sk/>.

Analyzing the homepage of the Trnava Self-Governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁰

¹⁰ Source code of the website of the *Trnava Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.trnava-vuc.sk/>.

- ✚ Number of links before the main content: 68 links;
- ✚ Number of skip links: 1 link;
- ✚ Number of links before the first skip link: 0 links;
- ✚ Visual display of skip links: hidden/focusable;
- ✚ HTML code of skip links:

```
<div id="skip-link">
  <a href="#main-content" class="element-invisible element-
focusable">Skočiť na hlavný obsah</a>
</div>
<a id="main-content"></a>
```
- ✚ CSS code of skip links:

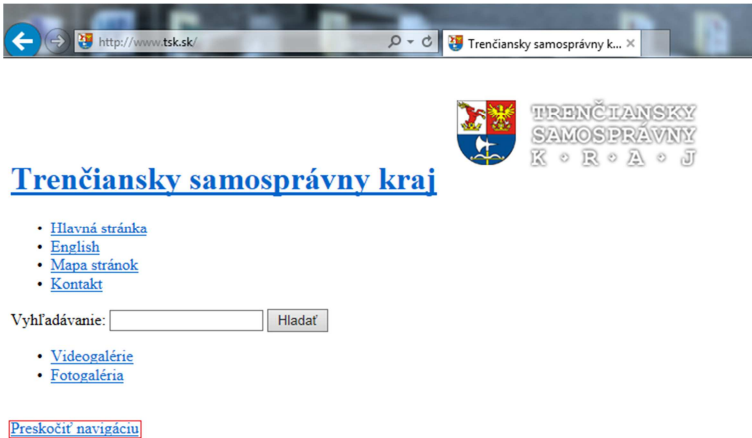
```
.element-invisible {
  position: absolute !important;
  clip: rect(1px 1px 1px 1px);
  clip: rect(1px,1px,1px,1px);
  overflow: hidden;
  height: 1px;
};
.element-invisible.element-focusable:active,
.element-invisible.element-focusable:focus {
  position: static !important;
  clip: auto;
  overflow: visible;
  height: auto;
}.
```

According to the presented results we can conclude that there is a skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the Trnava Self-Governing Region which works technically correctly. In relation to our finding we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target element and to set CSS code *"background-color: #fff;"* in accordance with the model example shown in the previous part of the study named "Web browsers' bug related to skip navigation links", with the aim to eliminate the disrupted logical order by browsing or reading the webpage links that occurs by most of web browsers.

Trenčín Self-Governing Region

Next figure displays homepage of the Trenčín Self-Governing Region with style sheets and active elements turned off. The analyzed skip link is marked by red rectangle.

Figure 3 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Trenčín Self-Governing Region

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Trenčín Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.tsk.sk/>.

Analyzing the homepage of the Trenčín Self-Governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹¹

- ✚ Number of links before the main content: 41 links;
- ✚ Number of skip links: 1 link;
- ✚ Number of links before the first skip link: 10 links;
- ✚ Visual display of skip links: hidden;
- ✚ HTML code of skip links:

```
<span class='hidden'>
  <br />
  <a title="Preskočiť navigáciu" href="#akt">Preskočiť navigáciu
</a>
<br />
<br />
</span>
[Missing selector id="akt"];
```

¹¹ Source code of the website of the *Trenčín Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.tsk.sk/>.

✚ CSS code of skip links:
.hidden {
display: none;
}.

According to the presented results we can conclude that there is a skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the Trenčín Self-Governing Region, but it works technically incorrectly. In relation to our finding we can recommend to move the applied skip navigation link to the top of the website, then to replace element "`<div class="content-text">`" with element "`<div class="content-text" id="akt">`", to add the attribute `tabindex="-1"` to website's target element and to replace CSS code "`display: none;`" with CSS code in accordance with the model examples shown in the previous parts of the study named "Visual hiding of skip navigation links" and "Web browsers' bug related to skip navigation links", with the aim, firstly, to make the skip navigation links content accessible/visible for screen readers and, secondly, to eliminate the disrupted logical order by browsing or reading the webpage links that occurs by most of web browsers.

Nitra Self-Governing Region

Next figure displays homepage of the Nitra Self-Governing Region with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

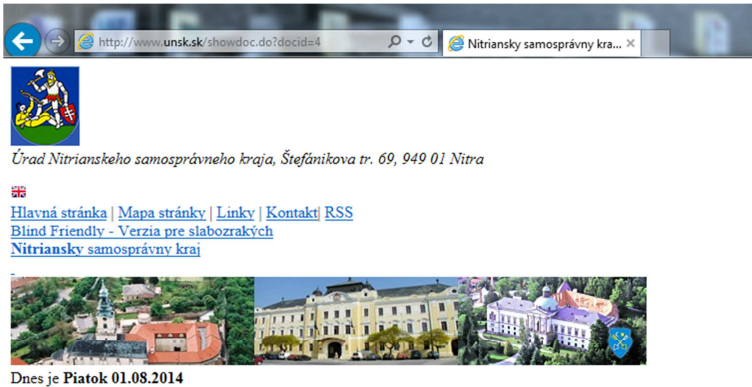
Analyzing the homepage of the Nitra Self-Governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹²

- ✚ Number of links before the main content: 66 links;
- ✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the Nitra Self-Governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

¹² Source code of the website of the *Nitra Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.unsk.sk/>.

Figure 4 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Nitra Self-Governing Region

Aktuálne

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Nitra Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.unsk.sk/>.

Žilina Self-Governing Region

Next figure displays homepage of the Žilina Self-Governing Region with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

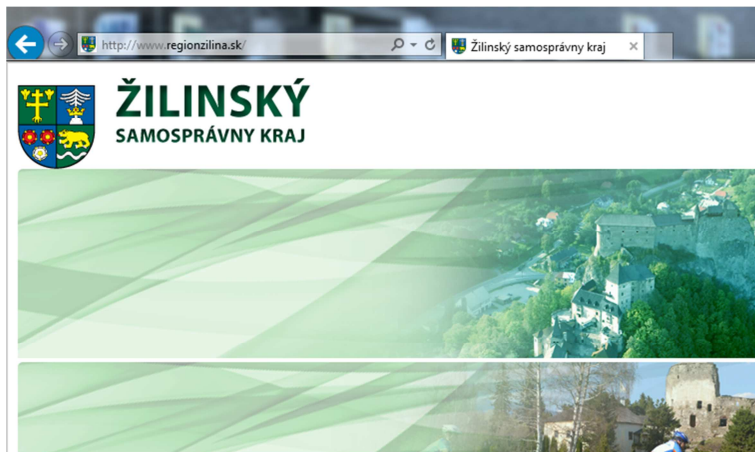
Analyzing the homepage of the Žilina Self-Governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹³

- ✚ Number of links before the main content: 10 links;
- ✚ Number of skip links: 0 links.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the Žilina Self-Governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

¹³ Source code of the website of the *Žilina Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.regionzilina.sk/>.

Figure 5 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Žilina Self-Governing Region

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Žilina Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.regionzilina.sk/>.

Banská Bystrica Self-Governing Region

Next figure displays homepage of the Banská Bystrica Self-Governing Region with style sheets and active elements turned off. The analyzed skip link is marked by red rectangle.

Analyzing the homepage of the Banská Bystrica Self-Governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁴

- ✚ Number of links before the main content: 64 links;
- ✚ Number of skip links: 1 link;
- ✚ Number of links before the first skip link: 0 links;
- ✚ Visual display of skip links: hidden/focusable;
- ✚ HTML code of skip links:

```
<div id="skip-link">  
  <a href="#main-content">Prejst' na hlavný obsah</a>  
</div>  
<a id="main-content"></a>;
```

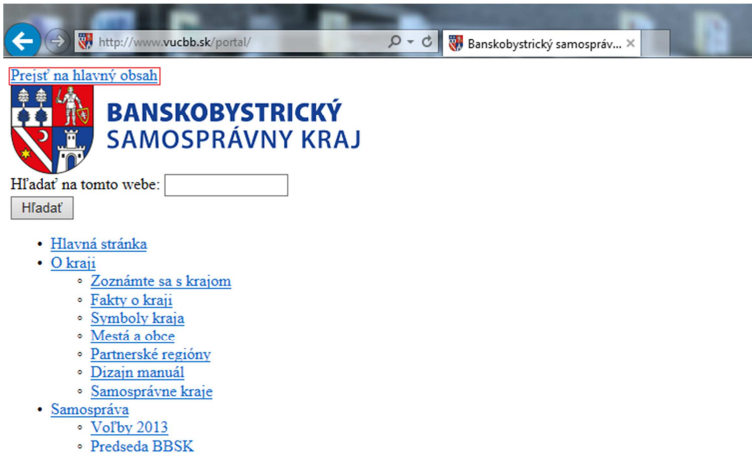
¹⁴ Source code of the website of the *Banská Bystrica Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.vucbb.sk/>.

✚ CSS code of skip links:

```
#skip-link a,  
#logo a,  
#site-name a,  
#main-links li a,  
#navigation li a,  
#sidebar-first a,  
#sidebar-second a,  
.node h1.node-title a,  
.node h2.node-title a,  
ul.pager li a,  
.block ul li a,  
.node .meta a,  
.element-invisible,  
a.feed-icon,  
.comment h3.title a,  
.user-picture a,  
ul.action-links li a,  
legend a,  
th a,  
thead a,  
#forum td.container .name a,  
a.tabledrag-handle,  
ul.contextual-links li a,  
a.contextual-links-trigger:hover,  
.overlay .ui-dialog-titlebar a,  
a.contextual-links-trigger,  
.book-navigation .page-links a,  
a img,  
a:hover,  
a:link,  
a:visited {  
    border-bottom: none;  
};  
#skip-link {  
    height: auto;  
    overflow: hidden;  
    padding: 0;  
    margin-top: 0;  
    position: absolute;
```

```
right: 20px;
width: auto;
z-index: 990;
};
#skip-link a,
#skip-link a:link,
#skip-link a:visited {
position: absolute;
display: block;
top: auto;
left: -10000px;
width: 1px;
height: 1px;
background: #444;
color: #fff;
font-size: 0.94em;
text-decoration: none;
outline: 0;
-moz-border-radius: 0 0 10px 10px;
-webkit-border-top-left-radius: 0;
-webkit-border-top-right-radius: 0;
-webkit-border-bottom-left-radius: 10px;
-webkit-border-bottom-right-radius: 10px;
-khtml-border-radius-bottomright: 10px;
-khtml-border-radius-bottomleft: 10px;
-khtml-border-radius-topright: 0;
-khtml-border-radius-topleft: 0;
border-radius: 0 0 10px 10px;
};
#skip-link a:hover,
#skip-link a:active,
#skip-link a:focus {
position: static;
width: auto;
height: auto;
overflow: visible;
padding: 1px 10px 2px 10px;
}.
```

Figure 6 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Banská Bystrica Self-Governing Region

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Banská Bystrica Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.vucbb.sk/>.

According to the presented results we can conclude that there is a skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the Banská Bystrica Self-Governing Region which works technically correctly. In relation to our finding we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target element in accordance with the model example shown in the previous part of the study named "Web browsers' bug related to skip navigation links", with the aim to eliminate the disrupted logical order by browsing or reading the webpage links that occurs by most of web browsers.

Prešov Self-Governing Region

Next figure displays homepage of the Prešov Self-Governing Region with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

Analyzing the homepage of the Prešov Self-Governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁵

¹⁵ Source code of the website of the *Prešov Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/>.

- Number of links before the main content: 61 links;
- Number of skip links: 0 links.

Figure 7 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Prešov Self-Governing Region

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Prešov Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.po-kraj.sk/samosprava/>.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the Prešov Self-Governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named “Skip navigation links”.

Košice Self-Governing Region

Next figure displays homepage of the Košice Self-Governing Region with style sheets and active elements turned off. There is no skip link applied.

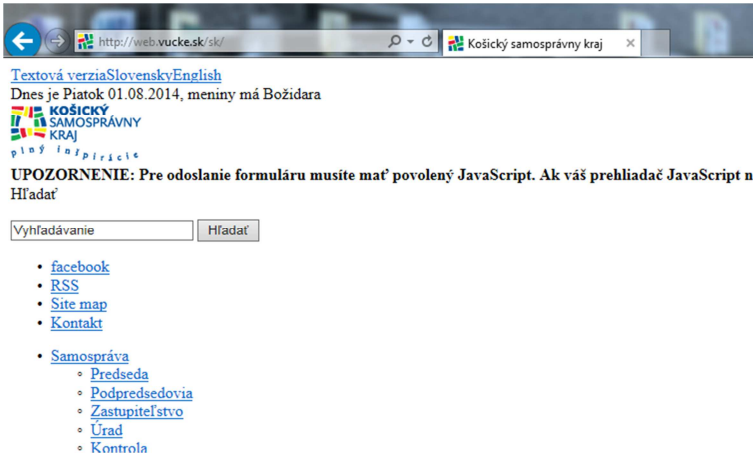
Analyzing the homepage of the Košice Self-Governing Region in context of using the skip navigation links following key findings could be detected:¹⁶

- Number of links before the main content: 62 links;

¹⁶ Source code of the website of the *Košice Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://web.vucke.sk/>.

Number of skip links: 0 links.

Figure 8 Website (with style sheets and active elements turned off) of the Košice Self-Governing Region

Source: Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Košice Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://web.vucke.sk/>.

According to the presented results we can conclude that there is no skip navigation mechanism applied on the analyzed homepage of the Košice Self-Governing Region. In relation to this finding we can recommend to add the skip navigation links in accordance with the model examples shown in the previous part of the study named "Skip navigation links".

Conclusion

In the study "Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Self-Governing Regions in the Slovak Republic" we have paid our attention in accordance with its main aim to seeking yet undetected or undefined deficits in relation to applying the skip navigation mechanism on the websites of the self-governing regions in the Slovak Republic in the context of improving the websites accessibility. In the context of our research questions we defined the main hypothesis as follows: *Homepages of the self-governing regions in the Slovak Republic apply technically correctly the skip navigation links mechanism.*

According to the results and key findings presented in previous parts of our study we can underline the following final conclusions (valid as of August 1st, 2014), divided in to three separate groups:

Homepages with the technically correctly working skip navigation mechanism – for this group we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements which relates namely to only two self-governing regions:

- Trnava Self-Governing Region;
- Banská Bystrica Self-Governing Region.

Homepages with the technically incorrectly working skip navigation mechanism – for this group we can recommend to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements and to replace CSS code *"display: none;"* with CSS code in accordance with the exactly in our study presented model examples. These recommendations relate namely to only one self-governing region:

- Trenčín Self-Governing Region.

Homepages with no skip navigation mechanism applied – for this group we can recommend to add skip navigation links, then to add target elements, to add the attribute *tabindex="-1"* to website's target elements and to avoid applying CSS code *"display: none;"* in accordance with the exactly in our study presented model examples. These recommendations relate namely to five self-governing regions, which is more than one half of the self-governing regions in the Slovak Republic:

- Bratislava Self-Governing Region;
- Nitra Self-Governing Region;
- Žilina Self-Governing Region;
- Prešov Self-Governing Region;
- Košice Self-Governing Region.

Finally, as for verifying the set main hypothesis of the study we can conclude that the hypothesis is not valid, so we have to reject it, because from the 8 analyzed homepages of the self-governing regions in the Slovak Republic only 2 homepages were technically correctly working and were in compliance with legislation in force¹⁷ (state valid as of August 1st, 2014).

¹⁷ See *Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014* [Ministerial Decree of the Ministry of

References

- “Skip Navigation” Links. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-10-25 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/skipnav/>.
- CSS in Action: Invisible Content Just for Screen Reader Users. In: *WebAIM: Web Accessibility in Mind* [online]. 2013-09-24 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://webaim.org/techniques/css/invisiblecontent/>.
- KOPRLA, M. and J. KOPRLOVÁ. Analýza prístupnosti webových stránok vybraných webových sídiel verejnej správy z pohľadu administratívno-správneho členenia Slovenskej republiky. *Societas et res publica* [online]. 2013, roč. 2, č. 1, pp. 93-160 [cit. 2014-08-01]. ISSN 1338-6530. Available at: <http://serp.fsv.ucm.sk/archive/2013/01/SOCIETAS-ET-RES-PUBLICA-2013-01.pdf>.
- KOPRLA, M. Prístupnosť webových stránok ako významný faktor zvyšovania konkurencieschopnosti. In: K. ĎURKOVÁ, A. BOBOVNICKÝ and A. ZAUŠKOVÁ, eds. *Inovácie a vedomostná spoločnosť/digitálny marketing – udržateľný rast a návrat investícií* [CD-ROM]. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, 2012, pp. 49-63. ISBN 978-80-8105-454-9.
- KOPRLOVÁ, J. Applying the Skip Navigation Links in the Context of the Websites' Accessibility of Central State Administration Bodies in the Slovak Republic. *Societas et iurisprudentia* [online]. 2014, roč. 2, č. 2, pp. 133-178 [cit. 2014-08-01]. ISSN 1339-5467. Available at: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2014/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2014-02.pdf>.
- Skip Navigation Links (Updated 6/19/2009). In: *JimThatcher.com* [online]. 2014-03-07 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.jimthatcher.com/skipnav.htm>.
- Source code of the website of the *Banská Bystrica Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.vucbb.sk/>.
- Source code of the website of the *Bratislava Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.region-nsk.sk/>.

- Source code of the website of the *Košice Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://web.vucke.sk/>.
- Source code of the website of the *Nitra Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.unsk.sk/>.
- Source code of the website of the *Prešov Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.po-kraj.sk/sk/sa-mosprava/>.
- Source code of the website of the *Trenčín Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.tsk.sk/>.
- Source code of the website of the *Trnava Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.trnava-vuc.sk/>.
- Source code of the website of the *Žilina Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.regionzilina.sk/>.
- Výnos Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 55/2014 Z.z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy zo 4. marca 2014.*
- Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Bratislava Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.region-bsk.sk/>.
- Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Trnava Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.trnava-vuc.sk/>.
- Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Trenčín Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.tsk.sk/>.
- Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Nitra Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.unsk.sk/>.
- Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Žilina Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.regionzilina.sk/>.
- Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Banská Bystrica Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.vucbb.sk/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Prešov Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/>.

Website (with style sheets and active elements turned off) of the *Košice Self-Governing Region* [online]. 2014 [cit. 2014-08-01]. Available at: <http://web.vucke.sk/>.

Zákon č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v platnom znení.

Ing. Jana Koprlová, PhD.

Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Informácie pre autorov

Základné informácie

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa tematicky zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, zastúpeného predovšetkým odvetviami:

- + dejiny práva;
- + teória práva;
- + rímske právo;
- + cirkevné právo;
- + ústavné právo;
- + ľudské práva a základné slobody;
- + medzinárodné právo;
- + európske právo;
- + občianske právo;
- + hospodárske právo a obchodné právo;
- + pracovné právo;
- + právo sociálneho zabezpečenia;
- + správne právo;
- + právo životného prostredia;
- + finančné právo;
- + právo duševného vlastníctva;
- + trestné právo a kriminológia,

prelínajúce sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín v najširšom zmysle, ku ktorým patria najmä:

- + medzinárodné vzťahy;
- + verejná politika;
- + verejná správa;
- + psychológia;
- + sociológia;
- + demografia;
- + manažment a marketing;
- + medzinárodné ekonomické vzťahy;
- + svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe:

- ✚ samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií *minimálny rozsah tvorí 10 normostrán prislúchajúcich na jednu štúdiu, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- ✚ esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou či dianím *minimálny rozsah tvorí 5 normostrán prislúchajúcich na jednu esej, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- ✚ recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu *minimálny rozsah tvoria 3 normostrany prislúchajúce na jednu recenziu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie obrázku prednej obálky recenzovanej publikácie v dostatočnej veľkosti;*
- ✚ informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu *minimálny rozsah tvoria 2 normostrany prislúchajúce na jednu informáciu alebo správu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie fotodokumentačných alebo iných obrázkových podkladov sprievodného charakteru v dostatočnej veľkosti.*

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza v elektronickej online podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch:

- ✚ 31. marec – jarná edícia;
- ✚ 30. jún – letná edícia;
- ✚ 30. september – jesenná edícia;
- ✚ 31. december – zimná edícia.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** predkladajú.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje príspevky v jazykoch:

- ✚ slovenčina;
- ✚ čeština;
- ✚ angličtina;
- ✚ nemčina;
- ✚ ruština;
- ✚ francúzština;
- ✚ španielčina;
- ✚ poľština;
- ✚ srbčina;
- ✚ slovinčina;

- ✚ japončina;
- ✚ perzština – daríjčina;
- ✚ po vzájomnej dohode podľa aktuálnych možností redakcie aj v iných svetových jazykoch.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** nesú:

- ✚ odborní garanti zodpovedajúci v rámci redakčnej rady časopisu za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov;
- ✚ hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov;
- ✚ výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch;
- ✚ jazykí garanti v rámci redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávaní jazykí odborníci vo vzťahu ku gramaticko-stylistickým požiadavkám a jazykovej čistote príspevkov.

Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaisťovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmerením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Publikácia príspevkov

Publikácia príspevkov v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorový honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súhlasia:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Uprednostňovanie cudzích jazykov v príspevkoch je vítané.

Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje zásadne v dvojjazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísel, ako aj samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na oficiálnej internetovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>.

Štruktúra príspevku

Názov príspevku v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v pôvodnom jazyku;

Title of Contribution in English:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v anglickom jazyku
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Autor príspevku:

- ✚ prosíme uviesť meno, priezvisko a všetky tituly a hodnosti autora;

Abstract in English:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v anglickom jazyku, cca 10 riadkov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Key Words in English:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v anglickom jazyku, cca 10 výrazov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Abstrakt v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v pôvodnom jazyku, cca 10 riadkov;

Kľúčové slová v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v pôvodnom jazyku, cca 10 výrazov;

Text príspevku:

- ✚ prosíme uviesť v štruktúre úvod, jadro, záver; v členení na kapitoly, prípadne podkapitoly; príspevok môže obsahovať tabuľky, grafy, schémy, obrázky a podobne, je však nevyhnutné uviesť ich prameň so všetkými povinnými bibliografickými údajmi v plnom rozsahu; poznámky a odkazy na literatúru prosíme uvádzať v poznámke pod čiarou podľa platnej bibliografickej normy

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby všetka použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Literatúra:

- ✚ prosíme uviesť zoznam použitej literatúry podľa platnej bibliografickej normy

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Kontakt na autora:

- ✚ prosíme dodržať nižšie uvedenú vzorovú štruktúru informácie o kontakte na autora príspevku:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
jana.koprlova@gmail.com

Texty príspevkov je možné prijímať výhradne v elektronickej podobe vo formáte dokumentu textového editora MS Word. V textoch príspevkoch odporúčame použiť štandardizované typy a veľkosti písma, riadkovania, ako aj formátovania textu.

Texty príspevkov zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Vaše otázky v prípade nejasností či potreby poskytnutia dodatočných informácií zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Tešíme sa na Váš príspevok!

S úctou,

redakcia **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Information for Authors

Basic Information

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, represented first of all by following branches of law:

- ✚ legal history;
- ✚ theory of law;
- ✚ roman law;
- ✚ canon law;
- ✚ constitutional law;
- ✚ human rights & fundamental freedoms;
- ✚ international law;
- ✚ European law;
- ✚ civil law;
- ✚ economic law & trade law;
- ✚ labour law;
- ✚ social security law;
- ✚ administrative law;
- ✚ environmental law;
- ✚ financial law;
- ✚ intellectual property law;
- ✚ criminal law and criminology,

connected to the key areas of social science disciplines in the broadest understanding, those represent above all:

- ✚ international relations;
- ✚ public policy;
- ✚ public administration;
- ✚ psychology;
- ✚ sociology;
- ✚ demography;
- ✚ management and marketing;
- ✚ international economic relations;
- ✚ world economy, transnational economies and national economies.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a platform for publication of contributions in the form of:

- ✚ separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles
the expected minimum extent related to one study covers 10 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ essays on current social topics or events
the expected minimum extent related to one essay covers 5 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ reviews on publications related to the main orientation of the journal
the expected minimum extent related to one review covers 3 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also the front cover picture of the reviewed publication in the sufficient largeness;
- ✚ information as well as reports connected with the inherent mission of the journal
the expected minimum extent related to one information or report covers 2 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also photo documents or other picture material of accompanying character in the sufficient largeness.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on:

- ✚ March 31st – spring edition;
- ✚ June 30th – summer edition;
- ✚ September 30th – autumn edition;
- ✚ December 31st – winter edition.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes contributions in languages:

- ✚ Slovak language;
- ✚ Czech language;
- ✚ English language;
- ✚ German language;
- ✚ Russian language;
- ✚ French language;
- ✚ Spanish language;
- ✚ Polish language;

- ✚ Serbian language;
- ✚ Slovenian language;
- ✚ Japanese language;
- ✚ Persian language Dari;
- ✚ by mutual agreement in relation to current possibilities of the editorial office also in other world languages.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** have:

- ✚ special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions;
- ✚ editor in chief in relation to the formal aspects of contributions;
- ✚ executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions;
- ✚ language supervisors within the journal's editorial board and in well-founded cases also recognized language experts in relation to the grammar and stylistic requirements and linguistic purity of contributions.

Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Publication of Contributions

Publication of contributions in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- ✚ express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- ✚ declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- ✚ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Favouring the foreign languages in contributions is welcome.

Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>.

Structure of Contribution

Title of Contribution in Original Language:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in original language;

Title of Contribution in English:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in English
not required in the case of English as the language of the original;

Author of Contribution:

- ✚ please specify author's given name, surname and all academic degrees;

Abstract in English:

- ✚ please specify abstract in English, circa 10 rows
not required in the case of English as the language of the original;

Key Words in English:

- ✚ please specify key words in English, circa 10 words
not required in the case of English as the language of the original;

Abstract in Original Language:

- ✚ please specify abstract in original language, circa 10 rows;

Key Words in Original Language:

- ✚ please specify key words in original language, circa 10 words;

Text of Contribution:

- ✚ please specify in following structure: introduction, main text, conclusions; text broken down into chapters, eventually subchapters; the contribution may include sheets, charts, figures, pictures, etc., but it is necessary to indicate their sources with all obligatory bibliographic details in the full extent; notes and references to literature, please, specify in the footnote according to current bibliographic standards
Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Literature:

- ✚ please specify a complete bibliography of all sources according to current bibliographic standards
Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Author's Contact:

- ✚ please follow the below mentioned model structure of contact information on the author of contribution:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava

Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Contribution manuscripts can be accepted only in electronic version in the format of the text editor MS Word document. Applying the standardized types and font sizes, line spacing as well as text formatting in the contribution manuscripts is highly recommended.

Your contribution manuscripts send, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

In the case of any uncertainty or necessity of providing additional information send your questions, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

We are looking forward to your contribution!

Yours faithfully,

Team **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Etický kódex

Článok I. Všeobecné ustanovenia

Medzinárodný internetový vedecký časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (ďalej len „časopis“) vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, prelínajúcimi sa s ťažiskovými oblasťami spoločensko-vedných disciplín. Redakcia časopisu sídli v priestoroch Právnickej fakulty na Kollárovej ulici č. 10 v Trnave.

Časopis má charakter vedeckého recenzovaného časopisu, ktorý vychádza v on-line elektronickej podobe pravidelne štyrikrát ročne na oficiálnej webovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>. Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje v dvojazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako i samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na webovej stránke časopisu.

Časopis ponúka podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok problematiky dejín práva, teórie práva, rímskeho práva, cirkevného práva, ústavného práva; ľudských práv a základných slobôd, medzinárodného práva, európskeho práva, občianskeho práva, hospodárskeho práva a obchodného práva, pracovného práva, práva sociálneho zabezpečenia, správneho práva, práva životného prostredia; finančného práva, práva duševného vlastníctva, trestného práva a kriminológie, v kontexte ich najširších interdisciplinárnych interferencií na úrovni spoločensko-vedných oblastí, ku ktorým patria najmä medzinárodné vzťahy, verejná politika, verejná správa, psychológia, sociológia, demografia, manažment a marketing, medzinárodné ekonomické vzťahy, ako aj svetová ekonomika, nadnárodné ekonomiky a národné ekonomiky.

Webová stránka časopisu ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súběžne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre slabozrakých čitateľov paralelne v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu.

Článok II. Zodpovednosť a publikácia príspevkov

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise predkladajú. Autori príspevkov vedecky či pedagogicky pôsobia v zodpovedajúcich oblastiach zamerania časopisu a majú ukončené zodpovedajúce akademické vzdelanie na úrovni minimálne druhého stupňa vysokoškolského štúdia.

V súlade s vyššie uvedeným ustanovením sa automaticky so zodpovedajúcim odôvodnením zamietajú príspevky už preukázateľne publikované, ako aj príspevky, ktoré naplňajú skutkovú podstatu plagiátu či neoprávneného, respektíve nezákonného zásahu do autorského práva podľa autorského zákona v platnom znení.

Informácie pre autorov zverejnené na webovej stránke časopisu sú záväzné. Uprednostňovanie cudzích jazykov v príspevkoch je vítané.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise nesú odborní garanti z radov členov redakčnej rady a redakčného okruhu časopisu zodpovedajúci za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov, hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov, výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch, jazykí garanti v rámci redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávaní jazykí odborníci vo vzťahu ku gramaticko-štylistickým požiadavkám a jazykovej čistote príspevkov.

Publikácia príspevkov v časopise sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Článok III. Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise sa uskutočňuje nezávisle a nestranne na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaisťovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmerením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Príspevky sa so zodpovedajúcim písomným odôvodnením automaticky zamietajú v prípadoch, pokiaľ:

- ✚ autor príspevku preukázateľne nemá ukončené úplné vysokoškolské vzdelanie, t.j. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa;
- ✚ príspevok preukázateľne nezodpovedá minimálnym štandardom a štandardným kritériám vedeckej etiky, ktoré sa kladú a sú všeobecne vedeckou verejnosťou a vedeckou obcou uznávané vo vzťahu k príspevkom danej kategórie (štúdie, eseje, recenzie publikácií, informácie alebo správy), či už z hľadiska rozsahu, náplne, metodologických východísk, použitej metodológie, a podobne, ako aj z hľadiska správneho, úplného a vedecky korektného uvádzania všetkých použitých bibliografických odkazov.

Článok IV. Vyhlásenie o pristúpení ku kódexom a zásadám publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku

Časopis v plnej miere uplatňuje a dodržiava kódexy a zásady publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku (Committee on Publication Ethics COPE) zverejnené na webovej stránke Komisie pre publikačnú etiku <http://publicationethics.org/>. Uvedené zásady a pravidlá publikačnej etiky sú záväzné pre autorov príspevkov, redakčnú radu časopisu, redaktorov a redakciu časopisu, recenzentov príspevkov, ako aj vydavateľa časopisu.

Článok V. Nezávislosť a nestrannosť

Časopis je nezávislým a nestranným medzinárodným vedeckým internetovým periodikom.

Článok VI. Rozhodný právny poriadok

Časopis a všetky s ním súvisiace právne skutočnosti a právne úkony sa riadia právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Trnava 31. december 2013

Code of Ethics

Article I. General Provisions

International scientific online journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (hereinafter only “journal”) is published by the Faculty of Law at Trnava University in Trnava, and it thematically focuses on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels connected to the key areas of social science disciplines. The journal’s editorial office resides in premises of the Faculty of Law in Kollárova Street No. 10 in Trnava, Slovakia.

The journal has the nature of a scientific peer-reviewed journal, which is issued in an electronic on-line version regularly four times a year on the official website of the journal <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>. Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors’ contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal’s official website.

The journal provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in questions of legal history, theory of law, roman law, canon law, constitutional law, human rights & fundamental freedoms, international law, European law, civil law, economic law & trade law, labour law, social security law, administrative law, environmental law, financial law, intellectual property law, criminal law and criminology, in context of their broadest interdisciplinary interference with areas of social science disciplines, those represent above all international relations, public policy, public administration, psychology, sociology, demography, management and marketing, international economic relations as well as world economy, transnational economies and national economies.

The website of the journal offers the reading public contributions in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface, both parallel in the Slovak, English as well as German languages. In all those languages the journal’s editorial office provides also feedback communication.

Article II. Responsibility and Publication of Contributions

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal. Contributors are scientifically or pedagogically engaged in areas corresponding with the main orientation of the journal and they have completed adequate academic qualification, at least the second degree of academic education.

In accordance with the foregoing provision shall be automatically with the adequate justification rejected contributions those have been provably already published as well as contributions those constitute the merits of plagiarism or of unauthorized, respectively illegal interference with the copyright under the protection of the Copyright Act in force.

Information for authors published on the journal's website is binding. Favouring the foreign languages in contributions is welcome.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal have special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions, editor in chief in relation to the formal aspects of contributions, executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions, language supervisors within the journal's editorial board and in well-founded cases also recognized language experts in relation to the grammar and stylistic requirements and linguistic purity of contributions.

Publication of contributions in the journal is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- ✚ express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- ✚ declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- ✚ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Article III. Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized independently and impartially by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Contributions will be with adequate written justification automatically rejected in cases, if:

- ✚ the contributor hasn't provably completed the entire university education, i.e. the academic qualification of the second degree;
- ✚ contribution provably doesn't comply with the minimum standards and standard criteria of scientific ethics, which are imposed and generally respected by the scientific public and scientific community in relation to contributions of the given category (studies, essays, reviews on publications, information or reports), whether in terms of extent, content, methodological assumptions, applied methodology and similarly, or in terms of a proper, complete and scientifically correct indicating all the bibliographic references.

Article IV. Declaration of Accession to Codes and Principles of Publication Ethics of the Committee on Publication Ethics

The journal fully exercises and observes codes and principles of publication ethics of the Committee on Publication Ethics COPE published on the website of the Committee on Publication Ethics <http://publicationethics.org/>. Listed principles and guidelines of publication ethics are binding for contributors, journal's editorial board, journal's editors and editorial office, contribution reviewers as well as journal's publisher.

Article V. Independence and Impartiality

The journal is an independent and impartial international scientific online journal.

Article VI. Determining Law

The journal and all the related legal facts and legal actions are governed by the law of the Slovak Republic.

Trnava, Slovakia, December 31st, 2013

SOCIETAS ET IVRISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný internetový vedecký časopis zameraný na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach **International Scientific Online Journal for the Study of Legal Issues in the Interdisciplinary Context**

Vydáva: Právnická fakulta Trnavská univerzita v Trnave Slovenská republika Issued by: Faculty of Law Trnava University in Trnava Slovak Republic

Vychádza štvrťročne 2014, ročník II. Issued Quarterly 2014, Volume II.

URL časopisu: <http://sei.iuridica.truni.sk> Journal's URL: <http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie: Kollárova 10 917 01 Trnava Slovenská republika Editorial Office Postal Address: Kollárova 10 917 01 Trnava Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie: sei.journal@gmail.com Editorial Office E-mail Address: sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor: Ing. Jana Koprlová, PhD. Editor in Chief: Ing. Jana Koprlová, PhD.

Výkonný redaktor: Ing. Jana Koprlová, PhD. Executive Editor: Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta Trnavská univerzita v Trnave Slovenská republika © Faculty of Law Trnava University in Trnava Slovak Republic

ISSN 1339-5467